RONTÓ PÁL
VISELT DOLGAI
VIZEN ÉS SZÁRAZON

ÍRTA
FORGÓ BÁCSI
(ÁGAI ADOLF)

BUDAPEST
ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA
1912

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2013
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5406-01-0 (online)
MEK-11795

TARTALOM

I.
Palkó első csínytevései.
II.
A terennyei pusztán.
IV.
V.
VI.
VII.
VIII.
IX.
X.
XI.
XII.
XIII.
XIV.
XV.
Hajón.
XVI.
XVII.
Tengeri kaland.
XVIII.
Parti élet.
XIX.
Pali hibázott.
XX.
Korfu szigetén.
XXII.
Egy levél.
XXII.
Ujabb találkozás.
XXIII.
Ősi nyomok.
XXIV.
Athénében.
XXV.
Vallatás.
XXVI.
A nyomozás folyik.
XXVII.
Az Egei tenger partján.
XXVIII.
Konstantinápolyban.
XXIX.
Az Édes-vizek mellett.
XXX.
Hazdrubaldóék nyomában.
XXXI.
Hazdrubaldóék lépre kerülnek.
XXXII.
A kibontakozás megindul.
XXXIII.
Bírói szék előtt.
XXXIV.
Hazafelé.
XXXV.
Ismét otthon.

Bizonyára mindnyájan ismeritek a kópét, aki az ő kebelbarátjával, *Rosszcsont Ferkével*, sok mulatságos órát szerzett nem csupán tinektek; mert szüleitek, de tán még nagymamáitok is jókat nevettek már a két pajtás rugaszkodásain, midőn még a *Kis Lap* című gyermek-ujságban mutattam be őket. Ferke komáról több szó esett akkor, mint Palkórul, mert hogy amaz volt a nagyobbik és vállalkozóbb. Pedig Pál úr sem utolsó gyerek, amint hogy ez a következőkbül ki fog tűnni.

Nem szükséges külön megértetnem veletek, hogy Rontó Pál urat sem követendő példakép állítom elibétek, sőt inkább avégett, hogy kárvallásain okuljatok, csínytevéseit pedig hibáztassátok anélkül, hogy elítélnétek; mert alapjában Ferke is, Palkó is jó fiúk.

I.
Palkó első csínytevései.

Hát a Palkó gyerek jó korán kezdte már a maga apró imposztorkodásait. Persze, hogy a legtöbbjéről nem is gyanította, hogy azok. Csak épp játékból, afféle ejtődzés kedviért cselekedte.

Alig volt négy éves, midőn szülei elvezették egy úri nénihez, aki a fiucskát már első alkalommal a bő uzsonna után csinos sétapálcikával ajándékozta meg.

Az asszonynéni házánál nagy társaság volt. Palkó únni kezdte a beszélgetést, melyből vajmi keveset értett, s benyitott a néptelen, tágas táncterembe, ahol pálcikáját lába közé kapva, vígan nyargalászott körül a síkos padozaton.

Amint föltekint, észrevesz egy magaforma fiucskát, aki szintén körülvágtat a szomszéd teremben.

Palkó megáll s ugyan-ekkor megáll a másik gyerek is. Mit keres itt ez az idegen fiu? - tűnődik magában Pali. És elsőben is - kiöltötte rá a nyelvét. Ugyanezt cselekedte az ismeretlen fiu is.

Nini, gondolá Palkó, még kötözködik is velem? Ezt már csak nem tűri! És a pálcikája gombos végével nekivág. Ebben a percben csörömpölve hullanak lábaihoz a nagy üvegcserepek.

Az történt, hogy Pál úr, az ő rövidke életében először ekkor látott padlóig érő tükröt, mely az ő pöttön alakját életnagyságban sugározta vissza. A tükör pedig amolyan velencei tükör vala, azidétt nagy és - mondanom sem kell - drága ritkaság.

Palkó ijedtében elbődült, beszaladt a nagy társaság közé keserves panaszkodással. Szülei kétségbe voltak esve, midőn megértették, az ő drágalátos csemetéjök mekkora kárt okozott. Az aranyos Teréz néni azonban, ahelyett, hogy érdem szerint megdorgálta volna, ölbe kapta a fiucskát, letörölte könnyes ábrázatát s egy nagy karéj foszlós mazsolás kaláccsal vigasztalta meg a vitéz gyalog huszárkát. Szüleit pedig kedves szavakkal nyugtatta, hogy, úgymond, több is veszett Mohácsnál.

* * *

Paliék szomszédjában egy göröncsérnek volt a műhelye, aki, mert hogy közeledett a bürgözdi országos vásár, derüre-borura gyártotta a korsót s egy hosszú deszkaszálon szikkadás végett szép sorjában állította egymás mellé.

Palinak, amint átnézett a kerítésen, tetszett a munka.

Épp delet harangoztak s a mester bement a házba ebédelni. A gyerek azonban az udvaron maradt s kezdte tapogatni a korsókat. Azok még engedtek a nyomásnak. De mivelhogy ezt mulatságnak keveselte, kapja magát s a gyúrmát, tehát valamennyi lágy korsót, a jobb keze mutató-ujjával a soron véges-végig, mind keresztül lyuggatá.

Ezt hűségesen elvégezvén, a sikerült játék jóleső érzetével ment haza ebédelni ő is.

Édesapja épp a fekete kávéra fúvogatta rá a csibukja füstjét, - szenvedélyes dohányos létére még a kávéban is a füst ízét szerette - midőn belépett Csekő István uram és előadta, hogy bizony a tekintetes úr drágalátos fia súlyos kárt okozott az ő korsóiban, mert azoknak a kilyuggatott edényeknek nemcsak hogy nem veheti semmi hasznukat, de még abból is nagy kára származik, mivelhogy a bürgözdi vásárra már nem készíthet nagyobb rakományt, minélfogva arra kéri a tekintetes urat, *tessen* neki megtéríteni a *dufla* veszteséget.

Pál úr, úgy látszik, tudatára ébredt annak, hogy ez a kártevés nem csupa tudatlanságból történt, hanem rátért, hogy itt már a csintalanság ördöge bolygatta a lelkét; mert midőn apja körülnézett, hová is akasztotta Mikulás bácsi a virgácsot: Pál úrnak már hült helye volt. Leszaladt a patakra, ott legyeket fogdosott s egy hirtelen meghódított leveli békát a balkezébe kapva, jobbik kezével egymásután dobálta a legyeket a zöldkaputos, fehér mellényű fogoly nagy szájába.

Apja persze megtérítette a göröncsérmester kárát, de megkérte, hogy udvaráról ezentúl kergesse ki az ő kedves fiát.

Pál úr azonban mégsem vitte el szárazon. Midőn tudniillik édesatyját a patakhoz közeledni látta, felugrott s a keskeny bürün átszaladva, belepottyant a vízbe. Amit megérdemelt büntetésül tudtak be neki.

* * *

Immáron hatodik évébe csavarodott a gyerek. Ekkor ismerkedett meg Rosszcsont Ferkével, aki innen túl hű társául szegődött s kettesben járták a közel mezőt s a távolabb erdőt, ingerkedve a kalitjához cövekelt házőrző kutyával, vagy akár a csorda bikájával is, akit egy vörös kendő lobogtatásával boszantottak. Csak az emberséges gulyás jóságán mult, hogy a haragosan bömmögő bika akár mind a két gyereket címerének villájával föl nem öklelte.

Pali különös nagy kedvet érzett egy ízben, hogy tehenen lovagoljon. De félt a bikától s a kisérlet abba maradt. A csordát azonban már könnyebb volt megközelítenie. Palkó meglát egy jókora magló sertést. »No - gondolja - erre már csak felkapaszkodok!« Megrakta a zsebét előbb káposzta-torzsával s maga mellé csalogatta az erősen kifejlett kocát, melyet paripának szánt maga alá. Felszökkent a hátára s a meglepett sertés nagyot nyikkanva kezdett maga körül forogni.

Palkónak volt gondja rá, hogy a békétlenkedő disznót megjuhoztassa. Egy botocskáról madzagon lógatta le a sertés orra elé a pompás torzsát. Kapott is utána a poca s elfelejtett karikázni. Utána egy másodikat táncoltatott meg a mindig éhes, torkos magló előtt. Míg tellett a csemegéből, nyugodtan tűrte a szokatlan terhet s a kényelmesebb falatozás okáért hol megállt, hol csak lépést haladt. Ekkor ugrott melléje Ferke, egy bükkfatapló-darabot gyujtott meg s a magló fülébe csempészte bele, mialatt Pali mind a tíz körmével ragadta meg paripájának sűrü sertéjét. Soha ilyen lovaglást! A magló rettenetes visítással vágtatott előre. Egy árok partján, ahol a csorda delelő mocsara terpeszkedett, fejjel bele az iszap közepébe s ott hempergőzött, míg fülében a csóva kialudt. Milyen állapotban került ki Palkó a kéretlen fürdőből, mutatja ez a kis rajzolat.

* * *

Pál úr közben vagy két esztendővel lett öregebb. Édesanyja abban reménykedett, hogy a csaknem nyolc éves fiu ezentúl megbecsüli magát s nem fog az olyan vállalkozásba, amely még halálos veszedelembe is döntheti. Szavát is vette az ő dédelgetett aranyos egyetlen kis fiának, hogy ezentúl majd csöndesebb mulatságokat keres magának. Édesapja pedig elibe állott és így szólott:

- Hallod-é Pali! Utoljára intelek, hogy ilyen veszett csínyeket se ki ne gondolj, se el ne kövess többé! A te szüleid nem érdemelték meg tőled, hogy ilyen rugaszkodásokkal keserítsed s halálos aggodalmakba ejtsed őket. Azt mondom teneked, te süvölvény: ha még egyszer az ilyes játékba kapsz bele, mint amilyen a disznó-lovaglásod, a te jó édesanyád belehal. Akkor pedig azt cselekszem veled, hogy eladlak a vándorló cigányok vajdájának. Az aztán majd megtanít a fáraó-miatyánkra!

Hatott a beszéd. Csak azt nem lehetett megkülönböztetni, az édesanyjához való szeretet volt-e a szivében nagyobb, vagy a cigányvajdától való rettegés. Annyi azonban igaz, hogy a fiu vagy két hétig nem szolgáltatott okot a feddésre.

Két hét! Rengeteg idő a Pali kalendáriomában. Egy kis örökkévalóság. Ugy látszott, hogy teljesen megtért. A légynek se vétett, midőn egy nap csak összeomlott a gyerek fogadkozása, elolvadt lelkében a szigorú elhatározás. Annál is inkább olvadhatott, mert ugyancsak tűzött le a földre a forró nap és Palkó érezte, hogy tán csak szabad lesz már egy kis szabadfürdés. Mert hát mire való is volna a patak? Bizony nem csupán arra, hogy az öreg vízimalom kerekeit hajtsa, de arra is, hogy lehűtse teste melegét. Ez pedig nem játék, nem is mulatság egyedül, hanem testi szükség, amit nem fognak bűnéül felróni.

A Svihi kutyát maga mellé füttyentve, a hűs füzesben szépen leandalgott a malomhoz. A habok hívogató csobbanással vígan szökeltek el a tarka, sima kavicsok fölött s egy-egy kedvező locssanással permeteget hintettek a parton hajlongó apró virágokra.

Ott állt meg Pali a vén malom előtt. A duzzasztó keskeny csatornájában lassabban folyik le a patak vize s csak ott, ahol a nagylapátú két kerékhez közeledik, zúg alá nagy rohanva a zsilip torkán.

Az elporlódó mesterséges zuhatag hűtő párát hajtott a gyerek forró homlokára, míg a roppant kerekek lomhán forogtak a saját tengelyök körül. A molnárlegény hasmánt fekve nyúlt el három búzazsákon, melyet őrlés végett hoztak oda s a malomnak álomhozó kelepelése alatt elszenderedett. Úgy elnyomta a buzgóság, hogy nem vette észre, midőn egy kis fiu a félelmes zuhatag közelében lehányja magáról a könnyű kockás vászonruhácskát. Mert Palkónak vakmerő gondolata támadt. Isteni gondolat! A két kezével hirtelen megfogja a kerék egyik lapátját, amidőn éppen feléje fordul s emelteti magát mindföljebb s bocsátkozik rá a másikra, amely veszteg áll s ahonnan aztán, lapátról-lapátra lépve, baj nélkül éri el a túlsó partot. Palkó isteninek mondá ezt a pokoli gondolatot.

És a következő percben már ott is lógott ég és víz között.

Nagy jókedvében rikkantott vagy rémültében sikoltott-é?... Csak annyi bizonyos, hogy ezekre a szokatlan hangokra a molnárlegény fölérez, az ajtón kitekint... s ott látja Palkó úrfit a forgó kerék tetejében. Ez volt Magyarországon az első *lift*.

- Tyűh, azt a cigány-miatyánkját! - kiált rá a legény. - Hogy mertél oda fölmászni? Valóságos istenkísértés! Meg is mondalak mindjárt a tekintetes úrnak! Lesz hadd el hadd! Származol le mindjárt arról a kerékről?...

Ezzel vissza a malomba. Valami csapot meghúzott, amire a kerék nyomban megrekedt. Aztán Palkónak utána mászott, s a hideg víztől és ijedtségtől remegő gyereket a félkarjával átölelve, a másik szabad karjával pedig lesegítette magát a duzzasztó szélére, ahol a félig elalélt fiut óvatosan bocsátotta le a füves partnak napsütötte darabjára.

Pali sirámos kérésére a jólelkű molnárlegény megigérte, hogy hallgatni fog. Mert Palkó azon rémült el, hogy a legény, merő véletlenből, az apa végzetes »cigány-miatyánkját« emlegette. Hiszen ez nem volt egyéb, mint az a szörnyű »fáraó-miatyánkja«, mellyel Palit megfenyegette.

Pali lassan sompolygott hazafelé. Az édesanyja éles szeme a gyerek vizes haján s szederjes ajkán legott felismerte, hol járt az ő egyetlen fiacskája. S midőn ennek a vízi rugaszkodásnak részleteit is megértette, a drága jó lelket az ájulás környékezte.

De a titok mégis csak kiszivárgott. Megtudta a kemény apa is és szörnyű ítéletet mondott a fiára. Oda adja a falu végén tanyázó cigányok vajdájához inasságba. »Legyen belőled kolompár!«

* * *

Kolompár! Egy pillanatig ugyan megbizseregtette képzeletét a cigányélet: hogy vándorolni fog a morékkal faluról-falura, városról-városra. Lát idegen népeket, megtanulja a rókatáncot, a csiszárságot. Szőrén ülve meg a lovat, bebarangolja a purdékkal a pusztát és erdőt. Elsajátítja a vajda anyjától, attól a Száránc Sára vén boszorkánytól a kártyavetést, meszelőkötést s egyéb hasznos tudományokat. De a kolompárság gondolatára föllázadt benne a vér. Majd, hogy ő még kormos üstöt foltozzon! Soha! Inkább a Galóca-patak vizébe öli magát, amelyből csak e napokban mentette ki a molnárlegény. De hogy az ő édesanyjára gondolt, s meg aztán hogy mégsem akaródzott neki meghalni: egyebet gondolt. A sátoros cigánysághoz hasonló élet merült fel a lelkében - lesz Robinson! No Ferke, gyerünk!

* * *

Oh Robinson! Te legaranyosabb könyve az aranyos gyermeki kornak! Kiőnk lelkét nem ragadta magával Juan Fernandez, a messze sziget pálmái alá, ahová egy deszkaszálon menekült ki az Atlanti-tengerből Selkirke Sándor.

Hát az apai harag tengeréből a majdani megengesztelődés reményének deszkaszálán akart elmenekülni Selkirke Pali is, a leendő magyar Robinson.

Ott a »Piócás« tó közepe táján dudorodott ki egy zsombékos dombocska. Ez lesz az ő *Juan Fernandez*-szigete. A parti nádból annyit vág, amennyi futja a kunyhó építésére. Boris asszonnyal meg - aki őt mindenképen kényeztette - majd süttet széles kenyeret, amely eltart legalább addig, amíg a szigeten találkozik Rosszcsont Péntekkel, aki neki hűséges szolgája lesz. A szárazfölddel pedig az a rozoga ladik köti össze, melyen a pióca-halászok kóválygogtak ide-oda a vizen s melynek lékét csak a minapában ragasztotta be a tanyai faragóbéres két új zsindöllyel. Evezőlapátul majd azt a csonka favillát használja, melyet ugyan-erre a célra hagytak el a piócázó asszonyok, mert hogy nagyon sekély volt ott az Atlanti-tenger s evezni nem - csak kotorászni lehetett benne. Szóval: a tanítási időt arra fordította Robinson Palkó, hogy telhetően berendezkedjék a juan-fernandezi zsombékszigeten.

Hogy Selkirke Sándorhoz még külsejében is hasonlítson: édesapjának egy rég nyugalomba helyezett hálóköntösét fordította ki. Ez lesz az új Robinson lámabőr-bundája. A csősz bácsi, aki a szomszéd dűlő mellett őrizte a kukoricát, két pipa dohányért két pihenő vásott bocskorát adta oda kölcsönbe. »De hogy majd játék után visszatéríjje if'ram!« - intette őt az öreg. Persze hogy a hűséges Svihi kutya nem maradhatott ki a számításból. Ő lesz a vadkereső és a palota-őr.

Minden úgy történt volna, ahogy Palkó kieszelte, ha épp máskép nem történt volna. Mert a rejtőzködő fiu fölkeresése végett mozgósították az összes cselédséget, amelyhez még a szomszédság is csatlakozott. Nem is volt nehéz ráakadni a legújabb Robinsonra. A Gyura béres, övig felgyűrve a gatyáját, félrerúgva a fölösleges ladikot, gyalogszerrel lábolt át a tavon, egyenest a zsombékra épült nádi kastély felé. Ott szendergett az ócska pokrócon Palkó, álmában barátkozva Péntek Ferkóval, aki holnapra igérte, hogy elszakadva szerecsen atyafiságától, állandó hívéül s vadásztársául szegődik. A neszre fölrezzent a palota őre is, aki egy víg csahintással szökkent fel a szalmagubancról, melybe hálófészket ásott magának. S míg a béres a lábára tapadt piócákat fejtegette le, Palkó álmélkodással tekintett maga köré.

A többi cseléd és szomszéd a partról nézte, az urfi hogyan tiltakozik. Hogy ő semennyiért se tér vissza az apai födél alá! Ő nem lesz kolompár! Nem is kell neki szülei segítség. Majd meglesz ő itt másodmagával az ő szigetén Rosszcsont Ferke testi-lelki jóbarátjával, meg a Svihivel.

A Gyura béres komolyan hallgatta. Aztán csak annyit mondott: megérkezett Ágnes néni, hogy az úrfit vigye magával Terennyére.

- Ágnes néni? Terennye? - kiáltá Palkó. Boldogságában elkezdett ugrándozni és kurjogatni. Hogy az Ágnes néni, hogy Terennye! Mert hogy az Ágnes nénihez fogható édes nénit rég teremtett az Isten, s hogy Terennyéhez fogható gyönyörű puszta nincs a mennyországban se! Ahhoz képest a Juan Fernandez szigetje csak sivatag.

Azt nem sejthette Pali, hogy a jó Ágnes néni, értesülvén az ő kis rokonának veszedelmes játékairól, föltette magában, hogy az apja túlságos szigorúsága s az ő szelíd testvérhugának gyöngesége között meg kell találni a középutat. Erre vállalkozik ő, az Ágnes néni.

A Pali édesapját hivatalos ügyei a vármegye székhelyére szólították; de amúgy is ürügyet keresett volna, hogy Palkó fiának távozásán jelen ne legyen. Vagy attól tartott, hogy a búcsuzás alatt el talál érzékenyedni; vagy - ami valószínűbb - a vakmerő fürdés miatt végigtáncoltatta volna gyerekén a Mikulás ajándékát. Igy hát csak az ő áldott mamájától köszönt el Pali, meg az összes házinépektől s hoppon maradt hűséges társától, épp aznap, hogy neki is alkalma jutott volna a piócás-parti Juan Fernandez-szigeten a Péntek szerepében föllépni.

A fiúk ölelkeztek, miközben Pali valamit súgott a pajtása fülébe, s egy hosszúkás csomagot csúsztatott a kezébe. Amire mind a ketten hunyorogva összenéztek és nevettek. Aztán Svihi után a nénike mellé szállott a kényelmes, könnyű csézába. Andris kocsis pedig kieresztette a suhogót, nagyot csördített, mire a négy táltos neki iramodott s a fogat csakhamar eltűnt az édesanya könnyes szemei elől.

II.
A terennyei pusztán.

Hát Pali ott kötött ki a terennyei pusztán.

Midőn az ötórai kocsizás után - mert hogy arrafelé még akkor nem járt vasúti vonat - midőn tehát megérkezéskor leugrott a ferhécről: kinyujtóztatta gémberedett hátát, karjait s lábszárait. De nem csupán emiatt huzta ki tagjait nagy megelégedéssel, de annak megváltó érzetében is, hogy felszabadult az apai fegyelem nyüge alól.

Ami ez állapot édességébe ürömcseppet hullatott, az az édesanyától való megválás volt. Attól a drága, jó asszonytól, aki mindannyiszor az ő védelmére kelt, valahányszor csínyt követett el (ami bizony elég sűrün fordult elő); meg ha büntetés érte, azt mézes kenyérrel s a méznél is édesebb ölelgetéssel enyhítette.

Az is igaz, hogy a Ferke pajtásától való elszakadás szintén bántotta, akivel olyan jól értették meg egymást. De hiszen majd akad itt is valami pajzán béresgyerek, akinek vezetése mellett elcsatangolnak ketten a téres pusztán, följárják berkeit, nádasait; meg ha nem akad vízimalom, amelynek lapátkerekein forgó játékot lehet folytatni, jó az ilyen mulatságra a szárazmalom is, melynek fogas kerekén órahosszat lehet kerengeni a bálvány körül; sőt még, fölmászva a malomnak zsup- vagy nádfödelében fészkelő verébtanyákhoz, kiszedegetni onnan a pettyes apró tojásokat, vagy sárgaszájú, pihés fiókákat.

Ágnes néni takaros külön szobácskát nyittatott Palinak maga mellett. Hordatott bele könyvet, íróeszközt, fali abroszt, még földtekét is, nehogy az ő kedves öcsikéje okot leljen elhanyagolni a tanulást. A Csóka Pistát, az egyik béres fiacskáját pedig, aki csaknem egykorású volt Palival, melléje rendelte kis inasnak is, játnak is.

Azt a csomagot, melyet elköszönéskor barátjának loppal nyujtott át Ferke: Pali feltűnés nélkül csempészte be a szobába.

Midőn a Zsuzsa jelentette, hogy: »If'ram, rendbe vagyon a szobácska« - Pali óvatosan fejtette ki a különféle ruhafoszlányokba takart valamit. Ami nem volt egyéb, mint – egy kis puska, amolyan karabélyrövidségű; továbbá egy katulya gyutacs (magyarul kapszli) s a szarutartóban puskapor. Persze, hogy a kis inast, alig hogy a Zsuzsa kipördült a szobából, legott beleártotta a titokba, s hogy el ne járjon ám a szája, mert nyomban agyonlövi, ha árulkodik, vagy legalább is elveri a töltőpálcával.. (Amiből egyben kiviláglik az is, hogy azidétt még híre sem volt a Flaubert-puskának.)

* * *

Nagy boldogságban folytak le az első napok.

Elsőben is lementek a csegéri laposba. Pista tudott annak a szélin egy kiaszott nyárfát, melynek a tetejében laktak szarkáék. Abból, hogy az anya-szarka hosszan ült meg a fészkén, a Pista gyerek kiókumlálta, hogy a tojáskáit költögeti, azokat takargatja be hűségesen a teste melegével. És ott, hol a lapos mélyebbre sülyed, sűrü nádas kezdődik, amelyben szárcsa, vadkacsa seregestül lakott. És mivel, mint a nóta tartja, káka tövén költ a ruca: lesz mód arra is, hogy Pál úr az ő inaskájának segedelmével a tojásait elrabolja alóla. Rucáék ugyan mélyebben laktak, arra a tó közepe táján, a nádas legsűrüjében; de azért a fészkeiket meg lehetett közelíteni, mert ennek a tónak a partján is ki volt kötve egy rossz ladik, mint otthon a Robinson szigete előtt.

Tehát egyszerre kettős vad-zsákmányra nyilt kilátás: szarka- és kacsatojásra. Gondoltak ugyan arra is, hogy tán közibe lehetne durrantani az úszóknak. De ennek bökkenője volt: a puska dörrenése, mely elhallszott volna a közel tanyára. Meg így költés táján, ámbátor még abban a régi időben a vadászati tilalmat nem ismerték, csak emberségből nem bolygatták a család-fenntartás gondjaival küzködő madárszüléket. Majd puskáznak ők még távolabb, arra a messzenyuló kukoricáson túl, ahol aztán a csősz, a Nebizdrá bácsi kunyhójában a tojást is, a madarat is megsütik, sőt még melléje néhány cső tejes kukoricát is.

Elsőben is a szarkafészekre mászott fel a Pista gyerek. Az öregek nem voltak otthon. Nyilván vendégjelenteni jártak oda egyik úri portáról a másikra, melynek födelére nagy csörögve szálltak alá. Pista az elhagyott boglyas fészekben csakugyan lelt is három tojáskát. Még azon-meleg volt a rakat, ami arra mutatott rá, hogy csak az imént hagyta el az anyamadár. Pista az inge elülső nyilásán, a gatyakötés fölött csusztatta be a három szürkepöttyös ragadmányt s óvatosan mászott le.

A sikeren fölbuzdulva, ladikba ültek s egy husánggal evezve, hatoltak be a sűrübe. Már ott nem kedvezett nekik a szerencse: a vállalkozás nem járt olyan simán, mint remélték. Midőn oda értek, nagy hápogva riadt fel az egész kacsaság. Akkora felhőbe verődött, hogy szinte eltakarta a napot. A két kis vadorzó tehát lesbe vonulva feküdt a csónak fenekére, melyre bizony nem terítettek le bársonyszőnyeget, hanem inkább lucskos volt és maszatos. Még a víz is fel-felkéredzkedett belé. Nem győzték betömködni gazzal-mivel, hogy végkép el ne merüljön alattok, mert bizony keserves lett volna simán kivergődni onnan.

Ott kuksoltak tehát a ladik fenekén s még szuszogni se mertek. Apránként megnyugodott a rucasereg s a vészkiáltásra elősietett atyafiság lassan elszéledt a szomszéd fészkekbe. Csak itt-ott még egy-egy fenyegető hápintás, azután csönd, mely végkép elmerült a nádas szelid zúgásába. Ekkor felgyürkőzve, a közel fészekig hajolt előre Pista s itt három himes tojást halászott ki, melyeket a kalapjába tett le s vigyázva nyujtotta oda az ő kis gazdájának. Mégis, hogy Pali feléjök kapott, egy szem a vízbe pottyant. Ebben a pillanatban a fejök felett gyors rebbenéssel ereszkedett alá az anya-ruca. Egy darabig nagy izgatottan körüluszkált, a víz alá is bukott, ha tán ott lelné meg az ő drága tojásait. Majd, hogy hült helyöket lelé, sápítva nyilalt fel a magasba. Bizonyára segedelem végett.

A két kis gonosztévő élt is a szünettel s amennyire a husáng-evezőből tellett, visszasiettek a szárazra.

* * *

Megrakodva a tojás-szürettel, szaladtak a csőszkunyhó felé.

A kunyhó üres volt. Nebizdrá bácsi a kukoricarengetegnek épp a másik végében járt, ahol a messzelátóra felkapaszkodva kiáltotta belé a roppant sűrüségbe, hogy: »Látlak, gazember!« - akár látott benne valaki tolvajt, akár nem. Mert ezt a fenyegető szót régóta harsogtatja minden csősz, midőn kárlátni megkerüli a roppant »birodalmat«. (Ez csősznyelven a nagyobb terjedelmű kukoricaföldet jelenti.)

Mindenféle dudvából hamarosan tüzet raktak. A Pista gyerek mindig is vitt magával gyujtószálat, vagy, amint ő nevezé, »masinát«. Közben Pali néhány dúsan tejelő hatalmas csőnek kitekerte a nyakát, s míg a parazson gyönyörűen kezdtek pirkadni, előszedték a tojásokat, hogy ezekből telik még csak a java csemege! Fejedelmi uzsonna lesz!

Hát ahogy Pál mester szép rendjében a puha parázsba hullajtotta bele a tojásokat, egyszerre olyan pukkanással pattant szét s vetődött fel a két nagy s a három apró tojás, mintha puskapor robbantotta volna szét őket.

A tilalmasban vadászó legények, az apró vadorzók, erre ugyancsak meghőköltek. Mi lehetett ennek az oka? A Pista gyerek mindjárt is előhozakodott holmi babonával, hogy a szarka is, a ruca is nyilván megigézték a tojásaikat; mert ki »tudhassa«? Beszélte már neki az »éde« (a nagyanyja), hogy sok boszorkány vált madár alakot, hogy így annál könnyebben bűvölhesse meg az embereket, de különösen a gyermeket. A pukkanás természetes oka pedig az, hogy a megült tojásban fejlődő madárka testéből különféle gyúló gázok (vegytani légnemek) fejlődnek, melyek a fokozódó hő alatt kiterjedvén, szétvetik a gyenge héjat. Innen a robbanás.

Hogy elpárolgott az ijedtségök, és sem a bűvös kacsa, sem a boszorkány-szarka nem rontotta meg őket: valamelyest lecsillapodtak a fiúk. Ám azért mélyen elszontyolodva ültek ott a ritka csemegének szánt tojások romjai felett. Pali búsan pörgette markába a rózsaszín pirosra sült tengeri-szemeket, míg a Pista gyerek, szájában ide-oda tologatva a csűjét, elkezdett rajta dudálni, mint holmi dorombon vagy szájharmonikán.

Ekkor lépett oda a csősz és kérdezi:

- Kiféle puskázott errefele az imént?

- Hát senkiféle, - veti oda hetykén a Pista gyerek.

- Mert hogy látok itt puskafélét. Lűni pedig ezön a teremtett birodalomban szabadságig (mármint a vadászat megeredéseig) csak néköm szabad egyedül!

- Sose keresse, csősz bácsi - mondá Pali. - Tojást szedtünk, meg akartuk sütni, oszt' belé ütött a ménkü, fölrobbant. Eddig van!

Nagyot fohászkodott erre Nebizdrá bácsi, hogy azt mondja:

- Hjaj, tojó-dajkáló korában vétek ám megbolygatni a madártojást! Nincs ugyan benne se jaz Miatyánkban, se jaz Tízparancsolatban, de jazért csak vétek az mégis, ifjuram!

Pali hallotta is a kegyes feddést, nem is. Messze kalandozott már ekkor az ő esze: az igazi vadászaton. Miért is hozott volna magával puskát, ha nem veszi hasznát? De meg ha puskája van is, mit ér az kutya nélkül?

- Hogy is tudtalak elhagyni, te hű, te kedves kutyám, Svihi!

- Majd leszek én a Pali úrfi kutyája addig, amíg csak szerzünk valahunnad - biztatá kis gazdáját a Pista gyerek. - Ha kacsa, utána úszok én a nádasba. Ha kócsag, vigyázva szedem föl a bozótbul, hogy kár ne essék a drága ezüstös tollában; ha tuzok...

- Nem kotródol inned, hitvány csavargó döge! No né, még ide szömtelenkedik! Csiba te másé!

Nebizdrá bácsi volt, aki így ripakodott rá egy gazdátlan, éhenkórász kutyára. Testével meglapulva kúszott Pali felé, aki, ábrándozásba merülve, nem is hallotta a csősz haragos beszédét, se nem látta, kit illet. Hát amint fölpillant s érzi a kezén a nyaldosást, elkiáltja magát:

- Te vagy az? A Svihi? Az én kedves kis kutyám? Te vagy-e igazán, avagy csak az árnyad?

A Svihi volt csakugyan, vagy tán mégis inkább az ő árnya. A szőre kócos, a bordáin szinte átsütött a nap. A földhöz lapulva, farkával fáradtan verdeste a földet.

- Hát mégis eljutottál hozzám? Pedig ugyancsak oda láncoltak, látom. Az örved meztelenre sikálta a nyakadat.

- No, van itt egy kis maradék zsendice még a kantáros bögrében - mondá az öreg csősz. - Hadd lefetyöljön istenadta párája, míg a Pista gyerek csutkával dörzsöli meg a gerincit!

Aztán körül ülték Svihit hárman s nézték, mintha várták volna, hogy mondja el: mikép szabadult ki s hogyan vergődött el idáig étlen-szomjan, ismeretlen útakon.

* * *

Ebcsont összeforr, tartja a közmondás. Hogy egy kis ételt nyújtott neki az öreg csősz s meg is itatta, látomást felfrissült a kis csavargó s már kedve is szottyant volna egy kis játékra, mert ugyancsak rezegtette már a farkát. De bizony alig volt még neki jártányi ereje. Hamarosan vissza is hanyatlott arra a dudva-rakásra, melyet az öreg csősz tüzelőnek hordogatott össze.

- Mán csak, - vélé Nebizdrá bácsi - még ne nagyon tessön ütet (mármint Svihit) munkába fogni, amég több erőt nem szed magára. Addig is hadd én viselem a gondját. Majd ide kötöm le a messzelátó lábához. Mikorára megest előkerűnek iframék, fogadom: kutyabaja lösz a kutyának.

- Jaj dehogy, csősz bácsi! Már hogy is hagynám el! Elég volt neki a rabságból. Visszük haza, ahol majd jóltartjuk hárman: én, a Pista, meg a Zsuzsa. Akad ott a konyhán a számára maradék elég.

- Persze, hogy úgy lesz jó, ahogy a Pali úrfi mondja - nyomta rá a Pista gyerek. - De hát úgy le van zsarolva ez a Svihi, hogy azt a kis utat se győzné a kastélyig végig kutyagolni. Ölbe kapom biz' én, oszt' úgy viszem hazáig.

Pali örömest hagyta helybe a Pista jószívű szándékát.

- Hát jó lesz-é így, kutyusom?

A kutya tán meg is értette a biztató beszédet, mert ugrálni próbált; de csakhamar vissza-hanyatlott megint a dudva-rakásra.

- Ha úri kutya, - mondá tréfálkozva Pista - hát legyen is módja az urságban!

S ezzel csakugyan ölbe is kapta Svihit. Igy indultak meg vidáman az épület felé, mely az ő oszlopos ámbitusával messziről fehérlett el idáig. Óvatosságból azonban jónak vélte Pali Nebizdrá bácsira bízni a puskát, ne szerezzen otthon galyibát, míg egészen bele nem melegedett új otthonába.

Ágnes néni, aki inkább az ő két macskájával barátkozott, nem valami jó szemmel fogadta a váratlan vendéget.

- Hát ezt az éhenkórász dögöt hol szedtétek föl? - kérdé, mialatt karján a vén cirmos a kutya láttára púposra görnyesztette a gerincét. Svihit is, amint megpillantotta a cicát, alig bírta lefogni a Pista gyerek. Egyre szűkölt bolond kutyája és csahintott az ellenség felé.

- No, - gondolá magában Pali - ebből még veszedelmes kutya-macska-háboru talál kerekedni.

- Ez a kutya pedig rögtön elszármazzon a házamból, de még erről a portáról is! - parancsolá Ágnes néni. - Van itt az udvaron elég házőrző: ember is, kutya is. Semmi szükség az ilyen ingyenélőre.

- De, édes néni, hiszen ez az én jó Svihi kutyám, akit otthon is akárhányszor cirógatott meg Ágnes néni, mert hogy olyan helyesnek, okosnak találta. És nem is szántam őt házőrzőnek, mert hiszen afféle rókafogó fox-terrier fajta, akinek egész más a mestersége.

- Mit beszélsz? Ez a ronda állat a te Svihid? Az a virgonc, értelmes állat, aki apádékkal is eljárogatott vadászni?

- Ugyanaz, édes asszonynéni.

- Hát aztán miképen történt, hogy ekkora nyomorúságba esett? Mikor és hol akadtatok egymásra?

Pali elmondta, a váratlan viszontlátás hogyan történt: a derék állat hosszú tévelygés után hogyan akadt rá az ő kis gazdájára. Mint a nyakán megvásott szőr mutatja, elrághatta a kötelet, mellyel oda gúzsolták a faaprító nehéz tőkéhez, s visszanyert szabadságát arra fordította, hogy akihez akkora hűséggel ragaszkodott, ismét föllelje. Ami nem csupán hűségéről, de

finom szimatjáról is tanuskodik. És nem csupán hű az ő kutyája és finom szimatú, hanem vitéz is. Hiszen ő, a Svihi volt az, aki otthon a pajtában, pincében, górében, éléskamarában s a házi gazdaság egyéb részeiben is halomra pusztította a megsokasodott patkányt, egeret, a tyúkólbul még a vérengző görényt is, - amely kártevő férgek üldözésétől a finnyás macska húzódozott. Mert mi egyébnek lett volna neki, főképen patkánnyal s görénnyel szemben, a veszedelmes vadászás, míg a Micurka, akit élükön a mamával egyre kényeztetett az összes udvari némberség, szaladt előlük. A bátor és hű kutya mindig jó.

Szinte ékesszólóan hangzott a Pali védőbeszédje, amint a lefogott Svihire rámutatva, dícsérte az ő kedves kutyájának fényes tulajdonságait.

Ágnes néni arca apránkint vesztett szigorából, míg Pali szónokolt; s amidőn rátért a Svihi kutya hősi tetteire, a néni kemény vonásai szinte meglágyultak.

- No Svihi, vitéz legény vagy - mondá. - Ha szereted az ilyen vadászatot, akad rá bőséges alkalmad itt is.

És már-már hozzáhajolt, hogy megcirógassa, - midőn Svihi nagyhirtelen kiugrott a Pista karjaiból. Mintha varázsütésre egyszerre ébredt volna föl benne a régi erő és harcias kedv: neki Micurkának, a kényes macska-hölgynek, aki, hogy mentül biztosabb legyen a megtámadástól, az asszonya feje búbjára szökkent föl, melybe mind a húsz karmával kapaszkodott belé, mialatt szinte toronnyá görbítette a hátát. Kutya kaffant, macska tüszkölt, a néni sikított, míg a fejkötője hátulról előre csusszant és gondosan símára fésült ősz haja fürtökre bomlott, és a tisztes asszonyság egy pillanattal később úgy állt ott, mint a Boglyas Kata. A nagy lármára összefutott az egész cselédség, Micurka az Ágnes néni fejebúbjáról a közel akácafára menekült s annak csúcsáról meg a ház tetejére. Svihi utána kapott, de a cica gyorsaságával s mászási ügyességével persze nem vetélkedhetett.

A néni fölháborodása nagy volt.

- Irok apádnak, vigyen haza! - mond haragosan. - Még hogy az ilyen kócos mihaszna állat üldözze az én Micurkámat! Soha!

Mert Micurka volt a néni kedves szórakozása, mióta szívére rászakadt az a nagy búbánat, hogy aranyos egyetlen gyermeke eltűnt. (Amiről még csak ezután lészen szó.) Most azonban nagyon fölháborodott az áldott néni.

Pali kérlelé, hogy legalább addig tűrje meg a háznál Svihit, amíg lábra kap. Hiszen lelketlenség volna kikergetni. Bizonyára belepusztulna. Végre is a jó Istennek az alkotása ő is. Meg aztán egyebet se tett, mint hogy az ösztönét követte, mely belé van ojtva; kérlelé Pali az öreg úriasszonyt.

- Ugyan úgy-e? - harsogá vissza a néni. - Hát majd el se hessegessem orromról a legyet, ha boszant? Vagy hogy nagyobbat mondjak: patkányt, görényt, egeret tűrjek, mert a kártevés, a rondaság s a bűz az ő természete? Meg hogy még nagyobbat mondjak: a kegyetlen farkast, a vérengző tigrist azért kíméljük, mert neki ösztöne a kegyetlenség s vérengzés?... Nem, fiam, Palkó! A jó Isten mindezeket az állatokat avégből alkotá, hogy szokjuk meg a tisztaságot s hogy neveljük magunkban az éberséget és bátorságot. Okuljon belőle az ember, ha a jó Isten ezeket az állatokat evégből teremtette. Terrremtette!

Ezzel Ágnes néni a cicát - aki a bátorságos helyzet visszaálltával a ház tetejéről ismét alászállott - a karjára emelé s az ambitus nagy üvegajtaját olyan mérgesen csapta be, hogy az egyik ablaka eltörött és cserepei nagy csörömpöléssel hullottak a szépen díszlő virágos polcra, a gyönyörű pelargonia, fukszia, rózsa s egyéb növények sorai közé s bement a házba.

* * *

Palkó egy darabig búsan állt ott a terebélyes hársfa alatt és elgondolkodott. Ha már a kis puskájának használata is kétes, legalább a kutyáját hagynák meg. Az is igaz, hogy a gyorsan fölépülő Svihi bőven részesült az egész udvarnak barátságában, melyre ügyességével s kedvességével szolgált reá. A cicát pedig, okos eszével megértvén a lefolyt eset tanulságát, kerülvén kerülte. Az is igaz, hogy ahol Micurka megpillantotta Svihit, púposra hajlította a derekát s nagyokat tüsszögött. Persze, hogy akkor is pórázon vezette a Pista gyerek, nehogy, kutyatermészetét követve, nyakszirten kapja a cicát, amihez pedig rettentő nagy kedve lett volna, mert mindannyiszor ugyancsak rángatta a zöld zsinórt, mellyel féken tartotta a Pista gyerek.

Közben Pali, hogy valamikép lemulassza magáról az unalmas időt - tanult? - Nem! Ezt az ösztönt a jóságos Gondviselés elfelejtette belé ojtani, - de játékba kezdett. Svihit oda kussoltatta a kuckóba, ami valóságos kínszenvedés volt a már szinte régi erejére kapott s régi vidámságára derült kutyának. Hallott kívülről behallszó ugatást, nyihogást, pattogást, kurjantást, süvítést - szóval, a cseléd- s állatvilág pezsgő életének minden nyilvánulását, s neki ott kellett tétlen vesztegelnie, pedig majd kiugrott a bőréből. Csupán fojtott nyöszörgésével adott életjelt s egyszer-egyszer elkaffantotta magát, felszökött a régiráncos bőrpárnáról, melyet fekvőhelyének jelölt ki a gazdája.

- Lapulj, Svihi! Egy mukkanásodat ne halljam! Ha meguntad a hallgatást: ott a légy, kapj utána! Jobb híján időtöltés ez is. És most fogjunk valami munkához!

Akadt is mindjárt: leemelte a polcról a glóbust.

- Nini, - tűnődhetett magában a kutya - az én kis gazdámba belé ütött a tanulási vágy.

Az ám! Hogy a glóbust oda állította Pali a kis asztalra, azon okoskodott: vajjon mire is lehetne használni ezt a földtekét? Hát mi egyébre, gondolhatná magában az ember, mint hogy szép lassacskán megpörgeti és országról országra, tengerről tengerre követi a forgását.

Volt eszében!

Mert egyszerre csak leakasztja a szerszámtartó fogasról a kis fűrészt, a glóbust az esztergapad kapcsai közé szorítja és - kezdi fűrészelni, éppen az egyenlítő vonalán, hogy, mint lékelés után a görögdinnyét, kettévágja. De a közepe táján megszüntette a földfelosztás kegyetlen munkáját és hasított bele két helyes kis ablakot s takaros kis ajtócskát. Mindkettőt átlátszó papirossal ragasztván be.

Uristen!... hát ebből mi lészen?

Mi lészen? Hát az lészen, hogy egérpalota lészen, amilyen Mucibáldus hires egérkirály uralkodása óta nem létezett. Pál fehér és fekete gyapotból csinált is fölséges királyi terítőt, mely szakasztott olyan volt, mint a hermelinpalást. Ezt pedig úgy ábrázolta, hogy hellyelközzel a fehérbe fekete pöttyeket illesztett bele. Aztán ráborította egy trónuskára, melyet a tarokjáték négy királyából rovott össze. Egy szivar aranyos övéből megcsinálta a koronát, s aztán... aztán... egy katulyából nagy óvatosan húzott ki egy kapálódzó, cincogó valamicskét... egy egérkét, amolyan cickányt, melyet a sunyi gyerek már magával hozott el hazulról. Egy kivájt zsömlyében lakott - de lakozott is eleddig. Ez volt Cincinek a háza is, az éléskamrája is.

A földgolyó fele, ez a roppant birodalom, lett innentúl a mezei egérke úri, igazában már inkább királyi laka. Volt benne a trónuson kívül hosszú asztal akár huszonöt vendég-egérke számára; volt benne szép kis vályú, a trónterem padmalyán két rozmaringágacska közé ékelt nyalánkságul két darab cukor meg egy falatnyi szappan - nem mosakodásra, hanem sokkal inkább arra, hogy ha zsiros falatra találna megéhezni, jusson neki ebből is.

A Pista gyerek áhítattal nézte a Pali úrfija munkáját, s amint tellett az ő tudatlan voltától, segédkezett is benne. A Svihi meg nagy szűköléssel figyelte a szokatlan bekvártélyozást, mert hogy alig volt már neki maradása a vadászkedvtől. Sőt vonításra is vetemedik, ha Pali rá nem hörrent s vagy kettőt rá nem húz a zsebbevalójából fonott korbácskával.

De hát lett is ebből komédia!

IV.

Másnap reggel Ágnes néni benézett az ő szerelmetes öccséhez: tanul-é, s mit tanul a gyerek. Palkó a neszre fölérzett.

- Kezeit csókolom, nénike - mondá jókorát ásítva s nagyot nyujtózkodva. - No né, hogy elaludtam!

- Az ám - felelé Ágnes néni gúnyosan. - Az igaz, hogy hajnali kilenc órakor tán a másik oldaladra fordulhatnál s vagy egy parányit végig horkolhatnál még. Hát ez micsoda? - kérdé a kettészelt glóbusra rámutatva.

- Semmi, nénike. Csak a szegény Cinci egeremnek csináltam megfelelő házikót.

- Egérnek házikót, még pedig a földgolyóbisból? Abból a tekéből, amelyből még az én drága uram tanult! - kiálta fel Ágnes néni szörnyűködve. - Az Isten szerelmére! Hogyan cselekedhettél ilyent?

Pali, ki eközben a spanyolfal mögött gyorsan rántotta magára a ruháját, azzal magyarázta a rongálást, hogy ő voltaképen tudományos célból vágta ketté a glóbust. - Először azért, hogy a földrajzi tudomány a Laci bácsi tanuló-évei óta nagyot változott. Uj szigeteket, új hegyláncokat s új tűzhányókat fedeztek föl, s hogy Stanley, a nagyhírű utazó kutatásai óta egész más ábrázata van például Közép-Afrikának. Már most csak nem tanulhatok olyan országot, aki nincs? Másik oka a glóbus felhasználásának pedig az, hogy a tanár úr meghagyásához képest ott vizsgáljuk a természetet, ahol érjük. Amire, mint mondá, különösen pusztán kerül bő alkalom. Az egér, valamint a rágók általában különösen érdekes tárgyai a szoros megfigyelésnek. Hát annak csináltam a kis palotát, hogy lássam magaviseletét s megfigyeljem szokásait. Már most kérdem nénikét, hol férek én közelebb a természet titkaihoz, mint a nagy, a szabad pusztán?

- Jaj, hogy karmolna meg a cirmosom, te imposztor, te gézengúz, te vásott fia annak a jó édesanyádnak! - mond a néni s mosolygó elkeseredésében a kanapéra hanyatlott.

A Zsuzsi ebben a percben hozta be nagy üvegkorsóban a friss vizet. Az ajtó nyilását felhasználva, besurrant Micurka is és boldogan duruzsolva s a derekát görnyesztve, legott az asszonya lábához törleszkedett.

Utána sompolygott be a Pista gyerek is. Alázatosan megállt az ajtó mellett és leste, hogy mi lesz.

Svihi már ekkor szükölve forgott a bőrpárnán.

- Mutasd hát azt a kettévágott világot, te rettenetes Rontó Pál! - szólt Ágnes néni.

Micurka egyszerre fölemelte a fejét. Egérszagot érzett.

Ágnes néni a dolgozó-asztalhoz lépett, melyen a glóbus-kalitka állott, hogy benézzen a papiros-ablakon, mely mögül szapora zörgés nesze érte fülét.

Ágnes nénit izgatta a kiváncsiság. A kisujja hegyével belebökött a papirosablakba s meglátott egy barnás-szürke bájos kis állatkát, mely észnélkül vágtatott körül az ő palota-börtönében. Mert hogy ő meg a macskaszagot érezte meg.

Micurka még az asszonyával se törődve, hasmánt csúszott a glóbus felé. Fölébredt benne a fajtájának vérengző ösztöne.

Pali, a további védekezés részeit eszelve ki fejében, nem is gyanítá a készülő veszedelmet. Az ajtócskán benyúlt a glóbus hasába s óvatosan elkapva a halálra riadt egérkét, megmutatta a néninek. Pali érezte markában a pici állat szive lüktetését. Épp csak annyi helyet hagyott neki, hogy hegyes kis orrát kidughassa. Apró szemecskéi villogtak, mint a fekete gombostű feje.

- Ez a cickány, - kezdé Pali tanítói hangon. - Előfordul Közép-Európában, teste barnás-szürke, hátán fekete csík, hasa fehér. Gyökérrel s apró rovarokbul él, de megöli néha a magánál kisebb állatokat. Midőn üldözik, bőrmirigyeiből sajátos, a pézsma szagára emlékeztető váladék szivárog, és ha...

Nem mondotta tovább.

Velőtrázó sikoly hasította át a léget.

Míg Pali szinte hadarva, mint a leckét mondotta fel a cickány természetrajzát, a kis állat, érezvén, hogy börtöne, a Pali marka, tágul: hihetetlen merész és gyors szökéssel a szürke pokróccal bevont padlóra ugrott. A macska egy másik szökéssel az egérke nyakába. Ennek fejére meg a Svihi. Kegyetlen dulakodás támadt.

Ágnes néni félig ájultan terült el a pamlagon, Zsuzsi az asztalra kapaszkodott fel s nagyokat rikkantva, a vizeskorsóval a cickányt akarta agyonlocsolni, de célt tévesztve, a nagyságát öntötte le, aki erre kissé fölocsudott. A Pista gyerek meg azon volt, hogy először az egérről a macskát, aztán erről a kutyát rántsa le, míg Pali úrfi, féltve az egeret, a drágalátos Micurkát kezdte fojtogatni, miközben nagyokat rúgott Svihin, hogy a cica nyakáról eltávolítsa.

De a kutya nem hagyta magát. Már hogy is hagyta volna abba, mikor cickányt is foghatott, cicát is.

Végre valamelyest lohadt a csetepaté. Az egérke Micurkát orron harapta s ez ekkor zsákmányát a padlóra ejtette és megfordulva hamarosan kétszer is úgy karmolta pofon Svihit, hogy ez vonítva ugrott félre. Zsuzsi a már megüresedett korsóval az asztalról leugorván, elesett s kezében a szétzúzott kristályedénynek fülét rázogatva, jajveszékelt.

A padlón lucsok. A kis egér remegő tagocskáival, halálos sebeiben ott vonaglott a pokrócon.

* * *

E szomorú és véres jelenet után mély csönd borult a házra. Csak az udvaron tárgyalták nagy körülményességgel az esetet: a béresasszonyok nevetkérezve, az udvari lányok vihogva, a béresek csöndesen mosolyogva s Pista erősen fogadkozva, hogy annak a »kutya macskának« káposztakövet akaszt a nyakába, úgy veszti el a sződi holtvízben. Pali meg mélyen elszontyolodva fájlalta a helyes kis állat halálát s röstelte az esetet. Annál is inkább, mert Ágnes néni azóta úgy ment el Pali előtt, mintha ott se volna. Szót sem intézett hozzá s kurtán fogadta köszönését. Palinak szorongott a szive, hogy ennek alighanem hazamenés lesz a vége.

De hát nem volna ő Rontó Pál, ha soká töprengett volna az állapot fölött.

Svihi, amennyire oda érhetett a nyelvével, még másnap is nyaldosta az orra sebes hegyét. Folyton a gazdája körül settenkedett, föl-fölnyihantott hozzá, mintha valamit akart volna közölni vele.

Ekkor a bölcs Pista gyerek olybá vélte a kutya nyugtalanságát, hogy aszondja: vérre szomjadzik azóta, hogy dulakodás közben a cickány vérét is megkóstolta.

- Hátha ürgét öntenénk, ifram? Annyi futkos a Szittyó öntésein, mint a raj!

Megértette-é a mondást, nem-é; annyi bizonyos, hogy az »ürge« szóra Svihi nagyokat vakkantott s egyre nekiugrott az ajtónak, nyitnák már ki.

Pali eltünődött.

- Ejh, - gondolá - most már mindegy! A nénit magamra haragítottam. Azt se tudom, meddig maradhatok még a pusztán. Éljük hát az alkalmát, s ha egyébre nem: gyerünk ürgére vadászni, míg Nebizdrá bácsitól visszakérhetem a kis puskámat.

Pista kitárta az ajtót, Svihi boldog ugatással nagy ívekben szökkent előre; a gyerek az édesanyja konyhájáról kantárban hozta a leveses bögrét, Palival s a kutyával megindult a Szittyó felé, mely ingoványokkal váltakozó homokos, nagy terület. Fölötte sűrün héjáznak a mezei sasok, amit az magyaráz, hogy alattok szinte nyüzsög az ürge.

- Öntöttél-e már ürgét? - kérdi Pali.

- De mennyit öntöttünk már a Csekő Bandival, a hintós kocsis fiával!

- Hát miben áll ennek a tudománya?

- Miben? Hát abban, hogy az ibrikből az ürgetúrás fölött csurgatva, lassan tetszik a vizet beléeriszteni, én meg a szomszéd túrásba csorgatom a vizet, mert hogy nagy huncut ám az ürge! Van neki »kijárókája« hátulról. Ha az egyiknek a nyílásán betolul a víz, kiszökik a másikon.

- No jó! - mondja Pali. - Te öntsed, én meg lesem.

- Ha az ürge kitolja az orrát, - tanítja Palit a tapasztalt Pista gyerek - akkor, de rögvest, tarkón tessen űtet fognyi, mert máskép ugyancsak harap ám!

Igy értek a Szittyóra. Pista kinézett egy kis határt, hogy itt fészkel legsűrübben, itt »foghassuk legkönnyebben.«

Kezdődött a nagy vadászat: Pista öntött, Pali lesett.

- Jól vigyázzon, ifram! - mondá Pista egy kis vártatva. - Már én hallom a szortyogást, meg a tüszkölést... meg a...

Egyszerre nagy sikoltás - nagyobb, mint a mekkorával Ágnes néni hasogatta a héten a levegőt, mikor a cickány ugrott feléje.

- Jaj!...

- Mi a baj, ifiuracskám?

- Jaj!... megharapott az átkozott! Oda a hüvelykujjam!...

- Hát mért nem tarkón csipta?

- De mikor elül volt a tarkója!

V.

Vagy hét napig bizony kantárban hordta a kezét Pali. Veszettadta ürgéje ugyancsak belé-harapott! Ágnes néni hűségesen gondozta a kedves testvérhuga rakoncátlan fiát; s midőn kötözte a sebét, nem győzte hajtani, hogy:

- Nagy bajba fogsz te még keveredni egyszer, te imposztor! S még arról álmodozol, hogy majd puskával fogtok vadászgatni? Jó, hogy eszembe jut: még ma üzenek rá az öreg Nebizdrá bácsira, hogy a puskádat hozza be az udvarra. Lesz gondom rá, hogy az apád kezébe szolgáltassam. Az meg majd teszen róla, hogy rá ne akadj.

Pali, hogy a sebes ujját szorosabbra kötözte Ágnes néni, nagyot szítt a fogán, de egy kukkot se szólt. A fájdalmától s a néni intéseitől messzi terelődtek el az ő gondolatai.

Elsősorban is haditervet főzött ki magában, a kis puskáját hogyan kerítse vissza a kezébe. De hát erről majd okoskodik még ő az ő valóságos belső titkos tanácsosával: a Pista gyerekkel. Találnak ők erre is kádenciát.

- Lám, - fejezé be dorgálásait Ágnes néni - tán Isten ujja volt ez a te baleseted, hogy magadba szállj s élj az alkalommal, hogy már valami hasznosat is cselekedj. Hoztál magaddal egy rakás könyvet, hogy az iskolai sok mulasztásodat helyre üssed. De hát te bizony a könyveidet is arra használod inkább, hogy házépítést játszatok velök azzal a te méltó pajtásoddal, a Pista gyerekkel; s miután egérfogónak hasítottátok ketté azt a drága glóbust, most a könyveket arra fordítjátok, hogy madárkalitkát csináltok belőlük. Az ustorral lecsapott fürjecskét tartogatjátok benne, a másik fülkében meg nyuszikát. Pedig ha tanulnál, vinnéd valamire. Meggyőződtem felőle, midőn a cickány-egeredről egész tudományos előadást tartottál nekem. De hát: magadra vess, ha az életben leghátul maradsz.

Ágnes néni az enyhe dorgálás után távozott a szobából.

Pali alig vette észre.

Egész más vidéken jártak már akkor az ő gondolatai. S mikor a néni után kevéssel belépett a béresgyerek, Pali ezzel fogadta:

- Te Pista!

- Parancs, ifram!

- Gondoltam valamit.

- No!

- Repülni fogunk.

- Repülni? Mán hogyan, ifram? Tán hogy inned ifram is, én is kirepülünk: ifram hazafele, én mög a hétszélparti tanyára.

- Nem oda, Pista! Hanem repülni, mint a madár.

- Tán csak nem? - hüledezett Pista.

- De! Hanem elsőbben csak amúgy - hogy is mondjam? - gyalog repüléssel. Nem érted? Ugorvást. Gyere a szénapadlásra.

Pista álmélkodva követte. Ugorvást? Gyalog repülni? Ilyet se hallott még.

De Svihi, úgy látszik, már hallott felőle, mert nagyokat ugrándozva surrant ki az ajtón. S azon kezdte, hogy örömében őrülten futkosta körül az udvar közepén díszlő virágos nagy karikát. A

hosszú hétnapos rabság után jól esett neki a boldog rugaszkodás. Majd utána vetette magát a kertbe szabadult tyúkságnak, neki a bogarászó Micurka cicának, aztán meg az ott szemelgő galambokat hajkurászta, hogy alig bírtak elég gyorsan a ducba menekülni.

- Hát úgy fogunk mi repülni, mint ezek a galambok? - tudakolta Pista.

- Éppen így! De előbb csak *lefelé* próbáljuk! Tartsuk is meg az első próba-gyakorlatot. Gyere no!

Pista álmélkodva követte kis gazdáját.

Az istálló fölött levő szénáspadlásra másztak fel. Ott Pali a nadrágja két szárát telegyűrte a hétszélparti finom szénával. Olyan lett tőle, mint a pucor. De előbb jókora hamvassal[1] sűrü almot hordatott le Pistával. Alomnak használni azt a drága, selymes szénát! Az alom pedig arra szolgált, hogy ne nagyot puffanjon, ha leér.

- Jól ment, Pista! - ujjongott Pali, midőn nagy ívben ugrott le a padlás ablakából. Csak úgy gurult odább, mint a lapda. - Már most te is!

És Pista hűen követte ura és mestere példáját. De mert - talán ösztönbül - a becses takarmánnyal nem merte olyan vastagra tömködni tele a gatyáját, jókorát puffant az alomra.

- Jaj!

- Hát *ez* az a gyalog röpülés, Pista. Az *ugrás*!

- No, ha így van, - nyögte Pista - akkor énbelülem aligha lesz madár.

- Oda se neki! Katonadolog, - nyugtatta őt Pali. - Ha ki valami nagyba kezd, az legyen arra elkészülve, hogy elsőre semmi se megy símán - mondá Pali bölcs fölénnyel és újból felmászott a padlásra s leugrott.

Pista utána.

Ezúttal már csakugyan jobban ment a dolog. Egy kis vártatva már úgy repültek alá mind a ketten, mint mikor a szekérről a kertész a káposztafejeket dobálja le a Kati szakácsné kötőjébe.

- Hát ebbe a műveletbe jól begyakorlódtunk - kezdé Palkó. - Délután folytatjuk.

Éppen rázogatta ki a nadrágjából a tönkreabált szénát, mikor az istálló előtt megjelent az öreg Savajgó Lőrinc bácsi, a hintós kocsis. Nem volt volna igazi lovaszerető, vérbeli kocsis, ha el nem keseredett volna azon a »zsiványságon«, »akit« az a két gyerek abban a »nömös« szénában elkövetett. Épp kieresztette a suhogóját, hogy megcsördítse, nem-e kopott még el s szól-e a sudara: midőn észrevette a rettentő pusztítást. Az úrfit csak megfenyegette, hogy bemondja a tekintetös asszonynak; de Pistát már meg is fenyítette. Kieresztve az ostorát, a hegyével úgy odapattintott a Pista fenekére, hogy ez mind a két kezével kapott oda és - mert elbődülni röstelt - ugyancsak fanyar ábrázattal sompolygott el a góré mögé.

- Mán ifram, - mondá a góré falához dörzsölődzve Pista - ilyenformán keserves lesz nekem megtanulni a röpülést.

- Sebaj, Pista! Majd jobban sikerül a délutáni gyakorlat. Te csak azon légy, hogy valahonnan szerezz holmi ócska parupnyit.

- Parupnyit? Afféle parazolt, akit a Zsuzsi szobalány hord vasárnapon?

- Azt, azt, de ne egészen olyat mégse. Nagyobbat, hogy egészen alája férhess.

[1] *Hamvas:* az a darócvászonból szőtt durva lepedő, mellyel hordáskor például a szekeret bélelik ki.

- Hát az mitől lesz jó, ifram?

- Arra nagy szükség lesz a repülésben. Mert ezentúl magasabbról fogunk leugorni - felelé Pali.

Pista kissé félrecsavarította a száját.

- Hm! Oszt' hunnad szörzünk magunk alá almot? - kérdé.

- Oda már nem szükséges, mert a sülyedésünk biztos lesz. Te csak hozzad azt a parazolt. A többivel ne törődj!

Persze arról volt szó, hogy a kifeszített ernyővel a magasból nem zuhan le az ember, csak úgy lebeg alá.

Az éléskamrában vett észre Pali a minap, hogy ott kotorászott a tilalmasban, valami ócska paruplit. S hogy éppen nyitva lelte az ajtót, besurrant s elővonta a kuckóbul. Rég kiérdemesült csíkos pamuternyő volt, amely arra szolgált, hogy nagy esőben Ágnes néni ennek az oltalma alatt mehessen le az alsó udvarba.

Pali megpróbálgatta, állja-e a feszítést. Szára, bordái mind a legjobb rendben voltak.

A házat hátulról megkerülve, Pali a góré tövében találkozott Pistával, aki nagyokat lóbázva valami gyanus szerkezetet, már leste a kis gazdáját.

- No? Találtál paruplit? - kérdi Pali.

- A Zsuzsi majd hogy nyakon nem ütött, mikor elkértem tőle a parazolt. Majd úgy-e, hogy ezt is elrongáljátok, mint a glóbuncos masinát, akit széjjelvagdostatok! - förmedt rám a Zsuzsi. - De, aszondja, a Treszka néninek láttam egy parupnyiját, akit a szilasi búcsukor ő is emelt, de már rég nem veszi hasznát. Annak szóljak, aszondja; vagy akár ne is szóljak, csak úgy akadjak rája, aszondja. Hát rá is akadtam, osztán: ehun-e, tessen mögtapasztalni, jó lesz-é?

Pali csak úgy szemmel mérte, de utálkodott a kezébe venni, olyan randa, foszlott állapotban volt.

- Repülésre elég jó lesz - mondá.

Ezzel kifeszítette az Ágnes néni viselő ernyőjét, mert az ünneplő paruplit tokba rejtve őrizte a tornác nagy fogasán. Azután, folytatá, csak úgy tégy, mint én. Ha egyet számlálok: a két kezedbe fogod az ernyőt. Ha azt mondom: kettő! - a réz kupakját föltolod. Mikor meg harmadikat kiáltok: utánam ugrol.

- Rendben van, ifram! De hunnad hová ugrunk majd?

- Nem mondtam még? Hát a kazal tetejéről a kazal tövibe!

- Meglesz, ifram! - szólt Pista vígan.

- Előre hát!

Nekiindultak az akol körül elterjedő nagy szérűre. A béres nekitámasztotta a zsuprakó lajtorját. Azon másztak fel a kazal tetejébe. Pali olyan diadalmasan tekintett szét a szalmahegyről, mintha a Mátra csúcsán állott volna.

- Pista, vigyázz!

- Vigyázok, ifram!

- Egy... - vezénylé Pali.

- Egy... - felelé Pista és fogta kétkézre a vén szerszámot.

- Kettő...

- Kettő... - felelt Pista s tolta fölfelé a bordatartónak sárgaréz tokját.

- És... három!

Ebben a pillanatban Pali, kifeszítve az ernyőt, szép lassacskán, mint a gólyamadár, ereszkedett alá a magaslatról.

Csak amire szilárd talajt érzett a lába alatt, mert föltekinteni.

Hát ott látja a szalmacsúcson viaskodni Pistát az ócska ernyővel. Tologatja hol le, hol föl a tokját: de az elkeseredett vén bútor nem engedett. Se té, se tova.

- Jobban tóljad fölfelé! - parancsolja alulról Palkó. - Erősebben, amint csak telik az erődbül!

Úgy is cselekedett a Pista gyerek... amint azon veszi észre magát, hogy az ernyő teteje a nagy erőlködés mián kifordult, az ágaival fölfelé meredezett, s úgy állott a kezén, mint valami rossz tölcsér. S mivel ugyan-ezen pillanatban hangzott el Pali ajkán a parancs: Pista nekidurálva magát, úgy esett le a kazal tetejéről, mint a kő.

VI.

Míg Pali sértetlen ért le a kazalról s diadalma érzetében szinte Blériotnak, a francia repülőmesternek érezte magát, noha akkoriban, midőn Pali ezt a gyalogrepülést rendezte, a híres léghódítónak nem volt még nyoma sem a szárazföldön, sem a légtengerben, - míg mondom: Pál összehajtá az ő saját, külön monoplánját, addig a Pista gyerek olyan hirtelen csücsült le a földre, hogy megnyekkent bele. Már hogy nem a föld, de a pórul járt léghajós. Az első kisérletet is megkeserülte, bár akkor a kitömött nadrág s a sűrü széna-alom enyhítette az ütődést. Most azonban alig bírt feltápászkodni s panaszosan szólt oda Palinak:

- Ifram, ezt jobban is meggondolhatta volna!

- Fura! - mondá Pali. - Hát mért vállaltad, mikor láttad, hogy ennek az ócska szerszámnak, a te ernyődnek, nincs rendjén a tologatója.

- Tudtam is én miféle masina a parupnyi! Édösapám nem bánja az esőt; édösanyám mög, ha eső esik, maga fölé boríjja a szoknyáját, vagy zsákot húz a fejibe, így szalad ki a házbul a fészerbe mög vissza. De mán ha még egyszer röpülésre vállalkozok, majd tudom a módját. Sárkányt ragasztok, fölereszтem, oszt' így fogok szép lassan alábocsátkozni. Hanem a gerincem vége, az most nagyon sajog.

Pali bizony megilletődött az ő játjának[2] balesetén s testi fájdalmán. Volt egy szép kis penicilusa, mellyel farigcsálni szokott. Ezt odaajándékozta levegőbeli utitársának.

- Nesze, Pisti! - szólt hozzá kedveskedve. - Az én barátomtól, Roszcsont Ferkétől kaptam Péter-Pálkor a nevemnapjára. Háromágú. Volt annak negyedik ága is, de mikor a tölgyesben az anyafáról egy ágacskát faragtam volna le bunkós botocskának, tőben eltörött. A pengéje meg olyan messzire ugrott, hogy rá se bírtam akadni többet.

Pista boldogan kapott az ajándékon. Ehhöz fogható becses tárgya sohasem volt még. Akkora volt az öröme, hogy a fájós derekavége szinte kigyógyult bele. Még ugrálni is próbált, de bizony erre nem igen tellett az erejéből. Hát a szivét ugráltatta a nagy örömben.

- A füzesérben lesz még tán gyengehajtású ágacska - mondá Pista. - Abbul vágok iframnak fűzfasípot, a nádasban nádi sípot, meg nádi dudát magamnak, osztán így muzsikálunk kedvünkre!

* * *

Egy nap levél érkezett Kócsagos-Szent-Mihályról. Ágnes néni beküldötte Zsuzsival a Pali szobájába, aki rögtön megismerte a Roszcsont Ferke írását. Nagy örömmel bontotta föl. Ez állt benne:

> Édes barátom!
>
> Az én kedves Pali pajtásomnak már régóta nem vagyok se látója, se hallója. Pedig mennyi a mondanivalóm! És egy csöppet se víg, amit közölni szeretnék veled. Először is a Makovec úr olyan szigorú velem, hogy szó nélkül még a tópartra se szabad lemennem. A Makovec úr t. i. az én új nevelőm, akit a Domby úr helyébe szereztek mellém. A Domby urat apa azért bocsátotta el, mert az examenen elbuktam, mert a néma földabroszon nem bírtam eligazodni ki melyik: ország, tenger, hegy vagy folyó. Pedig otthon olyan jól tudtam! A Domby úr valamennyinek a nevét odaírta vörös

[2] *Ját:* régi szó. Annyit jelent, hogy: játszótárs.

tintával, hát könnyen meg is tanulhattam. Examenkor azonban egész más mappát akasztottak elejbém, ahol nem tudtam a járást. Az a mappa igazán néma volt. Egy bötü se volt ráírva. Már pedig tartja a példaszó, néma gyereknek anyja sem érti szavát. Hát én hogyan értettem volna, aki még az anyja se vagyok annak a mappának! Kérdezte a főtisztelendő úr, hogy az a nagy zöld folt mit ábrázol? Azt feleltem rá, hogy az a biszkájai öböl, pedig az volt Norvégia. Nagy volt a nevetés, még a lányok között is, pedig azok a libák azt sem tudják, ki fedezte föl Rómát, ahol lakik Vespasianus császár és a pápa. Hát nagyon el voltam keseredve barátom. El is ment a kedvem a tanulástól, főképen szomorú voltam akkor, midőn a Domby úr elköszönt a házunktól, aki még lapdázott is velünk fiúkkal, és helyébe a Makovec urat hozták el, aki papságot tanul és esztergomi prímásnak készül. Ő még a nevetéstől is eltiltott, mert - úgymond - azt tanítja Pitagórus híres ó-kori költő, hogy a nevetés eltorzítja az emberi arc vonásait. Szeretném tudni, a Makovec úr vajjon titokban nevet-é, mert ugyancsak torzak a vonásai! Erősen neheztelt is rám, amért a multkor paprikát szórtam a tubákjába, amitől hajnalig tüsszögött.

Ebből is láthatod Palikám, milyen szomorú sorsra jutottam. Egyszer a mamának azt mondta a Makovec úr, hogy nem úri szokás asztal fölött fogvájót használni; énrám meg rámszólt, hogy csak akkor illik prüsszentenem, ha erre idősebb emberek fölszólítanak. Amire az történt, hogy elnevettem magam, és nevetett apa is, meg Lupi bácsi is, meg a Terka húgom is, még a német kisasszony is, még a Juci szobalány is, aki nevettében majd elejtette a túróslepényt a tálról. Amire Makovec úr ebéd után beadta a lemondását, hogy az ilyen házban, melyben még az illemtant se tudják, nem lehet maradása tovább. Mama, aki úgyis haragudott a Makovec úrra, amért asztal fölött rápirított, örömest kapott az alkalmon, és intett apának, hogy fogadja el a lemondást. Senki se bánta, hogy ez a keserű bácsi elszármazik a háztól, de legkevesebbet bántam én. Mert már szóltam is apának, hogy inkább állok bádogos-inasnak, de a Makovec úrtól nem fogadok el se intést, se oktatást. Amire azt mondta apa, hogy jól van. »Nem fog rajtad se szó, se tanítás, hát viszlek Fiumébа tanulni olasz beszédet. Onnan a tengerészeti iskolába adlak, ha addig, szokásod szerint, meg nem buksz; azon túl osztán Isten legyen a segedelmedre! Ha a földi pályán nem okosodol meg, majd megokosodol a vízi pályán! Hétfőn indulunk. Anyja, pakkolj a gyereknek!«

Édesanyám, meg a Terka, meg mind a háziak elszontyolodtak. Én pedig majd kiugrottam a bőrömbül, de nem mertem örülni. Hiszen nekem dupla megváltás volt a dolgoknak ez az új rendje: megszabadulok a Makovec úrtól s elszabadulok Fiumébа.

Lupi bácsi szereti hangoztatni Kossuth apánk intő szózatát, hogy: tengerre magyar! Hát követem őt én is. Majd onnan írok neked, persze csak úgy, ha erre a levelemre választ kapok. Ölel sírig hű barátod

Ferke.

U. i. A Svihiről is írhatnál már egy szót. *F.*

U. i. A puskádról se hallok hírt. *F.*

U. i. Van-e már abból az újforma vastollbul? Egy pici spongyácska van belé dugva, amit megitatsz tintával, aztán egész nap elírhatsz vele. *F.*

U. i. Servus! *F.*

* * *

Ferkó levelének Palkó nagyon megörült. És elgondolkozott. Olyas valamit sejtett, hogy az ő kedves pajtása olyan körülmények közül szabadul meg, amilyenek - ki tudja? - nemsokára őt magát is várják.

Elkomolyodott és ábrándozásba esett. Ott lehetne tán ő is a csodás tenger partján. Az volna csak a valami, ha Ferkével ott vitorlázhatnának napestig azon a rengeteg vizen, amelyen tán el is lehet szállani egész Afrikáig, a szerecsenyek közé s a datolyapálmák alá. És tarka hólyagokat kezdett eregetni a vágy az ő lelkében. De apránkint visszaszállinkóztak gondolatai az Adria mellől a Balaton mellé, onnan az alföldi síkra, innen meg a szilasberényi pusztára, ahol annyi tér kínálkozik még a soknemű rugaszkodásra. Ahol tán neki is valamely Makovec tanító úr jármába kell hajtani a fejét. Erre dacos érzés habzott fel a lelkében. Nem, nem! - mondá magában. Akkor én is inkább állok bádogos- vagy kalapos-inasnak!

* * *

Gyönyörű idő járt. A tavaszi zsendülés a még nem rég fehér határt zöldbe öltözteté. S épp ma, a déli napfényben, már apró bogárkákat látott csillogva ide-oda rebbenni az enyhe levegőben és a vízparti füzes ágaira már kiültek a gyapjas rügyek. Tavasz van, tavasz van! - ujjongott minden teremtett lélek. A kertész is kitakarta meleg szalma-bundáiból az ő féltett rózsatöveit; a kertészbojtár, meg az udvarnak ásó-kapafogható fiatalabb kezei felborozdálták a pihenő kerti földet s a kapa bunkós végével ütögették agyon a rideg tél alatt összeállott rögöket, válnának porhanyóra.

Nagypéntek áhitatos napja így virradt rá a puszta népeire s a közel városka tornyából tompa dobolás hallszott - a böjti kerepelés.

- Tyüh! - szólt Pali az ő Pistájához. - Hátha átszaladnánk s tán jókorát kerepelhetnénk magunk is! Mit gondolsz, Pista?

- Mit-e? Hát azt, ifram, hogy bizony ez nagyon jó volna. Tavaly is kicsibe mult, hogy nem kerepűtem. De az irígy Böllér Jóska nem erisztett föl magával, hacsak nem adok neki két krajcárt. Hát hunnad szöröztem volna én akkor két krajcárt! Akár aszondta volna, hogy kétezör pöngőt. Hát lemaradtam. De már mostan annak a Jóskának adhat ifram négy krajcárt is. Oszt' főmásznánk a toromba.

- Majd bizony, még a Böllér Jóska kegyelmétől függjön, fölmehessünk-e vagy se! Gyerünk!

És megindultak. Persze ott volt mellettök a Svihi kutya is. Finom szimatával megérezte, hogy készül valami ujabb expedició. Attól ő, a főimposztor, el nem maradhat.

Hogy a torony tövébe értek, már hosszú sorban vonultak be a hívek a templomba, és nemsokára kegyes zsolozsmák hangjai áradtak világgá, az Úristen zsámolya elé.

A magasból pedig ugyancsak kalapált lefelé a gyászünnepi kerep. A harangozó kinyitotta előttük a kis kaput, melyen belől szédítő csigalépcső vezetett föl a magasba. Amely szíves készséget Pali egy fényes tizeskével jutalmazta meg. Amire Komádi Ambrus bácsi, az öreg harangozó, elől ment, hogy azt mondja:

- Csak mögöttem lípködjenek iframék, mert sitít ám az garádics, mög csorba is, mert egyikmásik helyen kettőt is köll kapaszkonni.

Igy értek föl egy kis botorkálás után a toronyba.

Már alul is csak úgy döngött a torony belseje a vad kerepeléstől s hullott le a por, törmelék. De mit bánták azt a gyerekek!

- No, még ezt a három grádicsot! - mondá Ambrus bácsi. - Igy ni! Helyt vagyunk.

VII.

Még úgy tán nem kerepöltek a szilasberényi toronyban amióta áll. Pali és Pista együttes erővel forgatták a nyelét. Böllér Jóska csak úgy nézte, már szinte bámulta őket, mintha Isten tudja miféle nehéz hangszeren játszottak volna. Dohogott is a Jóska s ellenséges indulat fészkelődött szívébe a két fiú ellen. A ripacsos falhoz támaszkodva, sötét szemmel nézte működésüket.

De a két gyerek nem hederített rája. Inkább kerepölés végeztével Pali alánézett a magas torony ablakából, mélyen van-e alattok a föld. Pista is kiöltögette a fejét, hogy szemmel megmérje a mélységet.

- Mi végett is nézi, mennyire vagyunk a templom nagykapuja fölött, ifram? - kérdé Pista.

- Majd megtudod, - válaszolt röviden Pali. Aztán a haranglábat járta körül, megtudakolni Ambrus bácsitól, hogy nehéz dolog-e a harangozás?

- Hát nehíznek nem nehíz, - feleli az öreg harangozó - csakhogy megvan annak a maga tudományos fortélya.

- Meg azután: mennyi időbe tellene, hogy megtanuljam? - kérdé Pali.

- Legénye válogatja, ifram. Az olyan ügyes fiú, mint ifram, akár egyszeri mutatásra is eltanulja.

- És mikor húzza meg újból a harangot, Ambrus bácsi?

- Majd csak hónap, föltámadáskor. Akkor tessen itt lönnyi, mert hogy a torom kapuját olyankor bezárom.

Böllér Jóska mindezt nem szívesen hallgatta. Össze is vonta a szemöldökét. Valami csiny járhatott az eszében.

- Arra kérem, Ambrus bácsi, hogy amikor holnap harangozás végett úgy estenden ide fölmászunk, az az irígy Böllér Jóska itt ne legyen!

- Hja, ifram!... de mikor a csöngettyűs kis harangot ü szokta rángatni.

- Mögtanulom én akkorára. De meg tudok is bánni vele. Hogy az ősszel leégett az olajsutu, a pusztai haranglábnak a kisebbik harangját én veregettem félre, - dicsekedett Pista.

- Hejh ifram, egészen más mesterség a harangozás, mint a félreverés. A kötéllel való harangozáshoz tudomány köll!

- Majd meglássa, Ambrus bácsi, hogy eltrafálom én a kötéllel való harangozást is - bizakodott Pista.

- Megválik holnap - mondá Pali. S maga mellé füttyentve Svihit, aki az egész idő alatt morogva kerengett Böllér Jóska körül, leszállottak.

Midőn hazaértek a pusztára, a Pista gyerek csak azt várta, hogy kimutathassa rátermettségét a harangozásra. Épp odaszaladt a Panni szolgáló a haranglábhoz, hogy ebédre szólítsa az udvari cselédséget, - már Pista elibe vágott, elkapta tőle a kötelet s a hívó harangszót úgy megcifrázta, hogy szinte táncra kerekedtek bele a lányok.

- No még mit ki nem tanál ez a vásott Pista gyerek! - mondá fejét hajtogatva a Kati szakácsné.

- Van is annak jó tanítómestere - vélé Fonyó Bódi, a faragó béres. - A Pali úrfi olyan kunctokat, magától forgó köszörűküveket tud kifundányi, akar hummi tanút masina-lakatos.

- Mért nem nyúlsz az ételhez? - feddi Palit Ágnes néni ebéd fölött. - Valamiben főlhet a fejed. Itt járt a csősz is, hazahozta a puskádat. El is zártam rögtön, amint édesapád kívánta. Majd csak őtőle magától kapod vissza.

Pali valamit dünnyögött rá. Másfelé járt most az ő gondolata.

* * *

Feltámadás előtt jóval már ott volt a két növendék a szilas-berényi templomtornyában, leckét venni Ambrus bácsitól a harangozás művészetéből. Húzás-közben Pali - mintha tanult mestersége volt volna - a nagy haranggal fölemeltette magát, hátra-hátra pillantott s megelégedéssel tapasztalta, hogy a talpával érinti a hosszú, keskeny torony-ablakot, s tán ki is lódulhat rajta a kötél végében, ha a zsalugátere nincs bereteszelve.

Hiszen csak ezt akarta ő tudni.

Munka után ezzel fordult a harangozóhoz:

- De csak szép idő jár, Ambrus bácsi!

- Az ám, iframm. Kizsendült fa, bukor, mán a legelő is zöld. Gyönyörű Husvét ünnepére virradtunk.

- Helyesen mondja öregem. Nem is ártana tán ennek a dohos vén toronynak se, ha egy kis friss tavaszi levegőt bocsátanánk bele. Nyissuk ki no! - szól Pali.

- Jaj, nehíz lesz kifeszögetni! Isten a mögmondhatója, mőte nem nyitották ki eztet a zsalugáterokat!

- Ha nehéz lesz kifeszegetni, annak oda se! Csak azután ki is nyithassuk! No bácsi! No te Pista! Csülökre!

Rozsdás sarokvasaiban akkorát csikordult a két toronyablak, mint amoda a kastély tetejében nagy szélben a rézkakas. Meg is recssent egy kissé. Ambrus bácsi már félni kezdett, hogy baj lehet ám még ebbül, de nagy.

- Sose féljen Ambrus bácsi! Legföljebb azt fogják mondani, hogy a szél megtépázta a tornyot.

- De mikor szél se jár! - töprengett az öreg harangozó.

- Majd jár holnap! - csillapítá Ambrus bácsit Pali.

S ezzel némi erőlködéssel kiemelték az ablakszárnyakat s óvatosan a szabad falhoz támasztgatták. Csakugyan üde tavaszi levegő áramlott be, hogy szinte megvidultak bele a vén toronyfalak. Tán nekik is jólesett a kedves változás.

Pali még egyszer alapos szemlét tartott. Megmérte a kötelek hosszát, kilépte a haranglábtól az ablakig terjedő távolságot. Aztán a maga és a Pista gyerek teste hosszát mérte meg. Tisztába jött mind a méretek iránt s ezzel elköszöntek.

- Ambrus bácsi, a nagy beharangozás előtt itt leszünk - mondá Pali.

- De jókor tessen ám főgyünni a Pistával, mert a sok pajkos gyerek elül korán akarom bereteszölni a torom kapuját.

Amint lefelé indultak, egy árnyék surrant el mellettök.

A Böllér Jóska volt.

* * *

Föltetszett Husvét vasárnapjának aranyos hajnala. A városka s a körülfekvő falvak és tanyák ünneplő népe díszben vonult a templom felé. Ágnes néni négyes fogatú hintón érkezett. Az egész úton idáig az öreg Bálint bácsi, a hintós kocsis, ugyancsak megcsördítette a hosszú ostort, úgy hogy a lovai toporzékolva hányták sallangos fejöket. Édes, enyhe szellő csapongott a rügyező fák fölött s fehér felhők mint a báránykák úsztak a kéklő ég tengerén, és - ni! - amott már az első fecske nyilalt a torony felé, tán hogy nála nézzen tavalyi fészkének, megvizsgálni, vajjon a rideg tél alatt, míg odajárt a tengeren túl, nem-é esett benne kár.

Palinak, odafent a toronyban, szintén tetszett ez a kép, s csaknem ábrándozásba merül maga is, ha az öreg harangozó - bízván a szombati kisérlet sikerében - nem noszogatja apró segédeit, hogy kezdődik az ünnepi harangozásnak nagymisére szóló második verse.

És ekkor Pali, odahajolva Pistához, ezt súgja a fülébe:

- No gyerek, már most *igazán* fogunk röpülni!

És igazán is röpültek.

Ambrus bácsi, a ki hűségesen húzta a maga középső kötelét, észre se vette, hogy Pali, a nagyobbik harang kötelén lógva, a jobbik ablakon, Pista meg a balsó ablakon lódíttatja ki magát a puszta levegőbe. Mint két nagy madár a fészkére s onnan vissza, épp úgy szálldogált a két fiú a torony ablakán ki és a torony ablakán be. Pali nagy boldogságában el-elrikkantotta magát és utána csahintott a Pista gyerek. De édes dolog is igazán röpülni, való madárnak lenni!

Egyszer csak Ambrus bácsi, a mint fölnézett, ijedtében majd eleresztette a maga kötelét.

- Jézus Mária Szempétör! Micsinyának maguk a kegyös Isten szerelmiért!..!

- Röpülünk, Ambrus bácsi! - ujjongott Pali.

- Röpülünk, Ambrus bácsi! - visongott a Pista gyerek.

Szerencsére végsőt kellett már kondítani. Még csak egy kis ráadással adta meg a módját a harangozó. Utána, mintegy feddőleg, zúgott még a három harang. Ambrus bácsi, hogy most már szabad volt a keze, pótolva a mulasztást, egymás után vetette magára a keresztet s egyre hajtogatta: »Szerelmetes Jézusom, ne hagyj el!«

Alulról nagy zsongás hallatszott föl.

Az ájtatosság után kiözönlő sokaságból néhányan észrevették a ki-berepülő haranghúzó fiúkat. Egyik-másik felkapta a fejét s ökölre szorítva kezét, fenyegetve lóbázta meg.

- Te pogány kölykök! Jösztök le onnan?

- Szentséges Atyám! Valóságos istenkísértés! - sápítoztak az asszonyok.

Sírás, jajgatás. Az elájult Ágnes nénit jótét karok fogták föl s emelték a hintajába.

A zsongás apránként zúgássá növekedett. Egyes harsány, fenyegető kiáltások hasogatták a levegőt.

Néhányan a torony kapujához rohantak. De az belülről be volt reteszelve. Két markos legény vállal feszült neki a már kissé rozoga alkotmánynak s bezúzták.

Ugyan-ebben a percben kínos jajgatással dobogott le a lépcsőn egy csoport: Ambrus bácsi, aki az elalélt Palit emelte karjaiban, és a csöndesen zokogó Pista, aki az ő kis gazdájának a lábait fogta, ne ütődjenek bele a falba.

A kapu előtt a templompart sűrü füvébe Ambrus bácsi könnyező szemmel, óvatosan bocsátotta le Palit, aki halványan, eszméletét vesztve terült el. Svihi meg, aki dehogy maradt volna el az expediciótul, szükölve odaült a Pali lábához s keservesen kezdett el vonítani.

VIII.

Mi történt? Mi okozta ezt a végzetes balesetet?

Az történt, hogy Böllér Jóska, míg Paliék a harangokkal hintáztatták magukat ki s be a torony ablakain - hogy az a vásott fiú kajánul a csigalépcső hijas két fokát még eggyel szaporította meg. Kiszedett eresztékeiből egy harmadikat, melyet könnyű volt helyéből kifeszegetni, mivel már amúgy is meglódult.

Az emlékezetes harangozás után, amilyet Istennek nagyobb dicsőségére még nem igen követtek el, jókat nevetvén az alulról fölfelé hadonászó, fenyegető izmos öklökön: a két fiú rohanvást sietett ismét lefelé.

A torony belseje sötét volt. S annál is rosszabbul láttak, mert a fényes verőtül hirtelen idetérve a homályba, kék, zöld s piros karika forgott a szemök előtt.

Ambrus bácsi még a harangláb alatt intette őket, hogy kár lesz hirtelenkedni, óvatosan menjenek lefelé. Tapasztalásból beszélt: ő is, valahányszor munka végeztével alá igyekezett, az éles világosságból ebbe az aknába bocsátkozva le, egy darabig behunyt szemmel állott meg s csak ezután folytatá útját, pedig ugyancsak ismerte a járást. De a két gyerek rá se hallgatott az öregre. Alig várták, hogy ismét leérve, eldicsekedhessenek a virtuskodásukkal.

A válságos fordulóhoz érve, oda, ahol még egy fokkal csorbult ki a lejáró: az előre rohanó Pali egyszerre csak sülyedését érzi a lépcsőnek s a következő pillanatban fejjel bukott alá. Pista utána. Elbukott ő is, de szerencsésen. Persze, hogy az ő szeretett kis gazdájának rovására, kinek melle táján akadt meg. A harangozó nagy sopánkodva választotta el őket egymástól s most Pistával ketten vonszolták a torony pitarába az elalélt Palit.

Svihi pedig majd előre, majd vissza a toronyba vágtatott fel, hol fájdalmasan vonítva, hol mérgesen kaffogva. Mintha valamit ott felejtett volna a harangok alatt.

Felejtett is. Ottmaradt, a sarokba lapulva, Böllér Jóska s alig győzte elriasztani magától a szokatlan méregre fortyant kis kutyát. De hát ennek, úgy látszott, inkább a gazdájára volt gondja, aki fölé ott a torony ajtaja előtt épp most hajolt le a város jeles orvosa, Dömöczkey doktor bácsi.

A mindig nyájas orvos, a hosszas és alapos vizsgálat után, komoly arcot váltott ezúttal. Intésére nagy óvatossággal emelték a vérző fiút az előállott hintóba, melynek hátsó ülésében zokogva ült egy fehérhajú úri asszony - az Ágnes néni.

- Istenem, édes Istenem! Hogyan számoljak be már most az ő szegény édesanyjának! - Aztán az orvoshoz fordult s így szólt, sírástól megszaggatott hangon: - Ó drága doktor úr, mi lesz Palival? Az Ég szerelmére: nem hal bele ez a boldogtalan gyerek?

- Az eset súlyos, kedves barátné asszonyom - válaszolá az orvos. - Tartok tőle, hogy agyrázkódás van jelen. De csak otthon, ha ágyba fektetjük, fogok szorosabb vizsgálat után bizonyosat mondhatni. Befogatok s néhány perc multán követni fogom a tekintetes asszonyt.

A körülálló népség részvéttel bocsátotta útnak a szomorú vonatot.

- Ne tessen rá haragudni, - vigasztalta a napfényben idevilágló kastély úrnőjét egy öreg nénike. - Hát pajkos az ilyen gyerekféle, tetszik tudni, kezit csókolom. De majd észre tér már ezután, mert tetszik tudni, kárán okul az ember, kezit csókolom.

- Isten segijje az úrficskát! - hangzott a tömegből az asszonyok jó kívánsága.

- Szerencsésen érjenek haza! - zúgott utána az emberek kara.

- Hát Pali úrfi hűséges kutyája hol maradt? - kérdezte egyik is, másik is. - Hász sohase marad el az a kis gazdájától!

E pillanatban éktelen sivalkodás nyilalt át a népes téren.

Svihi, aki vigyorogva foglalta el helyét a kocsisülés alatt, egyszerre leszökött onnan. Egy percig ide s tova kapkodva s orrával túrva a földet, irányt vett s őrült sebességgel vágtatott vissza a templom felé.

Ennek a toronykapuja mellől nézte a jelenetet egy fiu, összevonva szemöldökeit s kajánul mosolyogva.

A Böllér Jóska volt. Elégtétel feszíthette a mellét, mert a szívtelen, irígy fiúnak merénylete várakozásán felül sikerült.

- Tudom - mormogott magában - egyhamar nem fog az úrfi se kerepölni Nagypénteken, se harangozni Husvétkor.

Épp hazafelé fordult, midőn, gyorsan mint a villám, torkon ragadta valaki.

Még védekezni sem tudott, olyan hirtelen volt a támadás.

- Jaj, jaj! - ordítá. - Segéljenek meg!

Hát a Svihi volt. Ki más is lehetett volna?

Az értelmes kis állat már a toronyban tért rá a lefolyt jelenetek kapcsolatára. Finom szimatával megérezte, hogy a szerencsétlenség szerzője Jóska, akivel, jóllehet mindig kedvezett neki a gyerek, soha sem szeretett barátkozni. De hogy ott látta elterülni véresen és mozdulatlanul az ő kedves gazdáját, hű szívében felfortyant a boszú érzete s meg akarta torolni a Palin esett orvtámadást.

A Jóska gyerek, hogy tisztában volt a helyzettel, egyre ordítva kezdte használni a kezét s ugyancsak viaskodásra kelt Svihivel. De ez, mint a hörcsög, ragadt bele Jóskába s ez tán életével lakol, ha hamarjában odaért néhány legény le nem fejti a kutyát a Jóska nyakáról.

- Tudjuk már, - mondá az egyik legény - ki szerezte a bajt. Ambrus bácsi épp most vallott rád. De hamar is pusztulj inned, mert még külön gyomrozunk meg az undokságodért, te alattomos, gaz kölyök!

Jóska megszontyolodva vitte hazafelé az ő össze-vissza harapdált arcát. Talán őrá inkább is illik az a jóslás, melyet Paliékra morgott. Nyilván ő sem igen fog egyhamar kerepölni a szilasberényi toronyban Nagypénteken, se nem harangozni Husvét ünnepére.

* * *

Hosszas volt a Pali betegsége.

Csak amidőn hazaértek s az orvos, aki nyomon követte a hintót, részletesen foglalkozott a fiúval - csak ekkor nyitotta ki szemét először. Eszméletét visszanyerte s ekkor álmélkodva nézett körül: hol is van ő voltaképen s mi történt vele?

Ágya mellett fejtől ült Ágnes néni. Aggódó arca folyton a fiún függött. Zsuzsi egymásután hozta fel a jegestálakat a jégveremből, míg Pistát ide-oda szalajtották egyért-másért. A hét elején pedig lóháton vágtatott be a szilasberényi patikába valami orvosságért, amelyre sürgetős szükség volt. Boldognak és büszkének érezte magát, hogy a Pali úrfiért tehetett valamit s hogy rábízták a lovat is, meg az orvosságot is. Utána iramodott olyankor a Svihi kutya, hogy ha már máskép nem, legalább ilyen módon mutassa ki ragaszkodását az ő gazdájához.

S egy napon megjelent a Pali édesanyja. Csak nagyvigyázva, apránkint érttették meg vele, a fia milyen rosszul járt. Szerencsére épp aznap, hogy a testvérhuga megérkezett, Ágnes néni már azzal a hírrel fogadta, hogy Pali túl van a veszélyen, de nagy óvatosságra van még szükség. Koponyacsont-repedést állapított meg dr. Dömöczkey, mely még teljesen össze nem forrott. Édesanyja, Istennek térdre omolva mondott hálát Ágnes néni szobájában, akivel már most felváltva gondozták a beteget.

Az apa előtt azonban Pali édesanyja azzal az ürüggyel élt, hogy már nagyon bánkódik a fia után, kit már hetek óta nem látott, s ezért utazott el hozzá a pusztára.

- Lesz idő, anyja, hogy még hosszabb ideig sem fogod látni - felelé sötéten az apa.

- Jézusom, hogyan érted ezt, édes uram?

- Hogyan? Hát úgy, hogy tudok mindent!

A megrémült édesanyát az ájulás környékezte ennek hallatára.

- Mi az, amit tudsz? - kérdé remegve.

- Azt hiszed, az ilyen égbekiáltó imposztorságnak a híre, mint amilyet a te drágalátos fiad keltett, nem terjed el, mint a futó tűz? Az a te haszontalan, javíthatatlan fiad a harangkötél végében hintáltatta ki magát a szilasberényi templom ablakán a szabad levegőbe. Lemenet a torony lépcsőiben megbotlott, elvágódott s Isten angyala őrzötte, hogy agyon nem zúzta magát.

Az édesanya zokogva hanyatlott egy zsölyébe.

- Oh, oh! - nyögé fájdalmasan s mind a két kezével borította be az arcát.

- Te csak menj a fiad látogatására és ápolására. És mondd meg neki, hogy mihelyest föllábad, vége az ő pusztázásának. Nem fogad szót se nekem, se neked, se Ágnes néninek, se tanítónak, se senkinek. Majd teszek róla, hogy állítok a hegyébe mestert, akin az ipse nem bír majd kifogni. Viszem a drágalátos csemetédet Bécs-Ujhelyre, katonai nevelőbe. S ha nem tehet le a folytonos ugrálásról, majd ugrálhat ezentúl a káplárja vesszeje alatt. Eddig van! - S ezzel mérgesen csapta be maga mögött az ajtót.

Már erre a Pali édesanyja szive csakugyan összerándult s gyötrelmében arcra borulva zokogott:

- Nem elég a te Ágnes nénéd rettentő vesztesége, - mondá - hogy elveszett az ő kis lánya, még az én boldogtalan fiam sorsa is rá nehezedik.

IX.

Pali csak apránkint lábadozott. A leggyöngédebb gondozás környezte. A szerető édesanya s a jó Ágnes néni fölváltva osztozkodtak a fiú ápolásában. A Zsuzsi szobalány hűségesen járt a kezökre, meg, a maga módja szerint, a Pista gyerek is. De még a pusztának minden embereasszonya, fia-lánya is meleg részvéttel leste a Pali gyógyulását. Svihi pedig, hiszen egyéb nem is telhetett a ragaszkodó állattól, épülő kis gazdája ágya mellett őrködött, aki kedvezve símogatta a kutyáját, ami ennek nagyon jól esett s kurta farkát megficánkoltatva, boldog kaffogással felelt rá.

Pali előtt persze elhallgatták a kemény apa szándékát, nehogy a nyomán kelt izgalom ártalmára legyen a betegnek.

Végre egy derüs napon Pali először kelhetett föl az ágyából.

A hosszas szenvedés alatt kissé megnyúlt a legény. Feje még kötésben volt s így állott a tükör elé, hogy szemlét tartson maga fölött. Milyen halovány és hosszú lett a hatheti szenvedés alatt!

Dr. Dömöczkey bácsi az ő gyakorlott kezével segítette föl s támogatva kísérte oda a kertre szolgáló ablak elé s ültette le az öblös támlás székbe. A fiú szinte belefáradt ebbe a nagy utazásba. Aztán Zsuzsi kinyitotta az ablakot s beáramlott az édes, pusztai levegő s omlott be a nyíló rózsák illata és hallotta ismét a béres ostorcsördítését, az ide-oda surranó fecskék vidám csivikelését s viszonozta boldogan édesanyja s Ágnes néni öleléseit. Messziről pedig a szilasberényi torony küldte feléje, mintegy üdvözletül, az ő harangszavát. És ekkor eszébe jutott az ő eszeveszett vállalkozása, midőn a megindult haranggal lódíttatá ki magát is a nagy semmibe. Aminek emlékére bágyadt mosoly futotta el sápadt arcát.

Pali oly gyorsan gyógyult, hogy tizednapra már kikéredzkedett a kertbe, ahol a Pista gyerek s a bolondul előre-hátra vágtató Svihi társaságában gyönyörködött a dús pompában díszlő virágbokrokban s a szökőkutacska csillogó játékában. Midőn pedig a rózsával ékes udvarra lépett, a házbeliek valóságos ünnepszámba vették a Pali úrfi megjelenését. Aztán letért az alsó udvarra. A tyúk- és libasereg és mind a baromfiak mintha csak megértették volna a cselédség örömét, maguk is ünneplő vértyogással, gágogással, hápogással, külön a büszke kakas messzecsengő kukorékolással köszöntötte a rég nem látott Palit. Sőt - s ez a legnevezetesebb ebben a kedves jelenetben - Svihi, a baromfiudvarnak örökös zaklatója, a közöröm jelentőségének megfelelően - igaz, hogy a Pista gyerek az örvénél erősen fogta ő kelmét - nem hajkurászta meg egy tagját sem a szárnyas családnak s a maga víg csahintásaival elegyedett bele az ünneplő hangversenybe.

Midőn az öreg Bálint bácsi, a hintós kocsis, az istállóba vezette be Palit, a lovak is barátságosan fordították feléje fejöket a jászolból. És mekkora öröm érte itt Palit! Épp hogy a Dámát, azt a szelid lovat, mely, de hányszor hintázó poroszkalépéssel vitte hátán őt - épp hogy az ő jámbor nyergesét paskolta-símogatta meg tenyerével - hát egyszerre mi ugrik ki a Dáma alól? - egy aranyos kis csikó.

- No né! - kiáltá boldogan Pali. - No né! Milyen aranyos, milyen drága! Csina, csina, kis csinuskám! - És boldogan ölelgette a bájos állat karcsú nyakát. A csina azonban hirtelen kiszökött a karjaiból s ki az udvarra. Amit Svihi persze úgy értett, hogy: no jó, gyerünk hancúrozni, csina! S csaholva kerülgette s ugrált a csikó feje felé. Aminek természetesen az lett a siralmatos következése, hogy Svihit lefogta a Pista gyerek s a levegőben úgy megrázta, hogy utána szükölve bújt el a gazdája lábai közé.

Megállottak a cselédház előtt is, ahol a Kati szakácsné meg a Panni szolgáló sürögtek a nagy tűzhely körül, melynek lábosaiból, fazekaiból és ibrikeiből kellemetes étel-illatok terjedtek feléjök.

Hogy be akart oda is nyitni Pali, a neve említését hallotta. Pistával félreállott, mert igen természetes okon érdekelte őt: megtudni, mit is beszélgetnek ő felőle a konyhán. Nem is lehet tán hallgatódzásnak nevezni, inkább érdeklődésnek. A konyha előtt álló köcsögtartó ágas mögé húzódott Pistával, nehogy meglássák őket s abbamaradjon a beszélgetés.

- Úgy ám, Kati néni, - adta fel a szót Panka - viszik a Pali úrfit.

- Viszik? Tán csak nem? Hásze még csak most kezd valamelyest talpra állani!

- Há viszik? Persze haza! Viszik katonának - mondja a lány.

- Miféle oktalan beszéd ez, te hülye! - feddi Pannit a szakácsné.

- Mán pedig az úgy van, ahogy beszélem. Hallotta a belső, a Zsuzsi, hogy a mi tekintetös asszonyunknak azt panaszolta sírva a Pali úrfi édesanyja, hogy a tekintetös úr viszi a fiát katonának, amiért a minapi harangozással a Pali úrfi magára haragította az idesaptyát!

- Csak nem visz katonának olyan kis fiút? Mikor még alig van tizenkét esztendős.

- Nyilván a kirának szüksíge van sok katonára, mert aszondja a Százránc Ribék, a meszelős cigányasszony, hogy háború lösz a törökkel mög a muszkával. Kivetette a kártyán, hát nyilván igaz is.

Aztán egyébre fordult a konyhai beszélgetés.

De hát eleget hallott Pali.

Nem tudta: bánkódjon-e az új híren, vagy örüljön-e neki. Bánkódjon-e azon, hogy elkerül az ő imádott édesanyjától, meg attól a jóságos Ágnes nénitől, a kedves tanyai élettől, a nagy szabadságtól, a Pista gyerektől, a hű Svihitől, az istállótól, az udvartól, meg mind attól, ami őt heteken át boldogította. Jaj, bár csak ne volna igaz!

Vagy tán hogy örömre van oka a nagy változáson.

Katona lesz? Hiszen amióta az eszét tudja, rajongott a katonasorért. Dobszó, trombita, kard, ló, puska - hiszen a játékszerei is ebből tellettek. Hogy ne volna hát még gyönyörűségesebb igazi katonává lenni. De hol van az olyan ezred, amelybe az ilyen apró legényt befogadják, mint amilyen ő volt? Jaj, bár csak igaz volna!

Ilyen ellentétes érzelmek között hullámzott az ő lelke, midőn váratlanul íme elejébe toppant Nebizdrá bácsi! az öreg csősz. Nagyot köszönve s hosszú áldásokat emlegetve, a szűre alól kihúzza a Pali puskáját.

- Ehen hozom haza a kis fegyvert - mondá - akit nálam tetszött hagyni. Rám üzent a tekintetös asszony, hogy hamarosan adjam által, de csak ű neki magának. Félfüllel hallottam is, hogy ifram katonának áll, mög hogy háború is lészen. Hát, mondok, sietős a puska, be is hoztam még vasárnap előtt. Ugyan tessön szólni felőle a tekintetös asszonynak.

Hát igaz volna csakugyan? - tünődött magában Pali. - Már Nebizdrá bácsi is tudja?

Bement az asszonyokhoz és tétova nélkül kérdőre vonta őket, mi igaz a dologban? Csakugyan katonának viszik?

Az édesanyja egy darabig habozott a felelettel. Végre így szólt:

- No igen, fiam, szó volt róla. Most, hogy fölépültél, már megmondhatom. Apa szörnyen elkeseredett a te csinyeden, mely csaknem az életedbe került. És mivel, úgymond, nem fogott

rajtad se biztatás, se intés, hát fegyelem alá ad a bécsújhelyi hadi iskolába, ahol majd tisztté fognak kinevelni s ahol őt magát is kiképezték.

- Jaj!... - kiáltá föl önkénytelenül Pali. Mert apja előadásaiból emlékezett rá, hogy mekkora szigorúsággal bánnak ott a fiúkkal. Reggeli hat órakor első trombitaszóra talpon kell ott lenni minden legénynek. A reggeli se nem csokoládé, se nem kávé, hanem hideg tej, s nem is foszlós kalácsot aprítanak abba, mint itthon, hanem amolyan »berdót«, barna cipót, ennek is csak a felét. Aztán hajrá masérozni, egrecérozni, tornázni! De még ez hagyján, sőt tán mulatságos is. De ami aztán következik! Tanulni, tanulni, tanulni! Ez borzasztó! Aki pedig nem szorgalmas, azzal nem sokat teketóriáznak, hanem annyi büntetést mérnek rá, hogy nem győzi kiheverni. Nem a testi fenyítést, de ennél keservesebbet: az áristomot, ahonnan ki sem eresztik, míg a leckéjét meg nem tanulta. Ismétlés esetén pedig... ja-ja-jaj! Dehogy, dehogy megy ő katona-diáknak!

- A jó diáknak - mondá megnyugtatólag Ágnes néni - jó dolga van mindig és mindenütt. Ha dicséretes a magaviseleted, ott is jó dolgod lesz. Épp kapóra is szóltál. Dömöczkey doktor bácsi úgy vélekedik, hogy vagy egy hét multán indulhattok is már. Akkor lesz a nyári beiratkozás.

Pali szótalan hallgatta s aztán kiment.

Fura gondolatok cikáztak át a fején.

X.

A husvéti ünnepek után föltetszett piros pünkösd hajnala is. Mintha rózsafény derengett volna az egész természetben. Az üde szellő szárnyain mindenfelől ömlött Pali felé a kerti virágok s a frissen kaszált széna illata. Szinte megittasodott bele s a keble szokatlan vágyaktól feszült s agyában különös képzetek raja zsongott.

Szótlan haladt a Pista gyerek mellett, míg előtte a Svihi kutya kalandozott - jobbra-balra a mezőn, bolond ésszel kergetve a pillangót s kapkodva minden bogár felé, amely döngve repkedett fölötte, aranyló szárnyait csillogtatva a nap fényében.

A közboldogságnak valami ismeretlen, édes zengése rezgett át a mindenségen. Tán az ünnepi harangszó is okozta, mely a szilasberényi toronyból kelt légi útjára s úgy hangzott, mint az angyalok éneke.

Hallatára valami bánatos mosolygás lebbent el Pali arcán. Ah igen!... azok a harangok, amelyeket nyilván most is a Böllér Jóska lódít ki-be a keskeny torony ablakain.

De ni!... midőn reggeli sétájokban mindközelebb érték a várost, trombitaszó harsogott át a levegőn, fölváltva a kis dob pörgésével s a nagy dob puffogásával.

- Te Pista! - fordult kísérőjéhez Pali s szemei megvillantak. - Tán katonaság vonul be oda: lovas is, gyalog is?

- Nem t'ok felőle – mondá Pista elgondolkodva. - Tán csak hallottuk volna hirét?

Hogy a térre fordultak be, épp akkor omlott ki az ájtatos hívek sokasága a templomból. A harangozás apránkint abbamaradt. De ugyan-akkor még vígabban szólt a trombita, sűrübben puffogott a nagy s pörgött a kis dob.

Hát amint a mészárszék elibe kerülnek, csodálatos, színes, zajos jelenet vonul feléjök.

A vonal élén tarka-barka ruhába bujtatott pohos alak apró lovacskán ülve döngette a nagy dobot. Fején hegyes süveg, melynek csúcsán pántlikás bokréta repdesett a déli verőben. Mögötte vértes lovag hosszúra nyúlt pazánba fujt bele nagykomolyan s tologatta ki-be a szárát, majd élesebb, majd tompább hangot csalva ki belőle. Követte egy kövér asszonyság térdig érő piros rokolyában, szaporán ütögetve a nyakában széles övön lógó kisebbik dobot. Végül egy hosszú lombosfarkú paripa lépegetett parádés tempóban. A háta bibor-sabrákkal volt leterítve és ezen egy kis leányka táncolt a trombita zenéjére. Egy bájos kis teremtés, aki rózsafüzéres abroncsot hajtogatott maga fölött előre-hátra. Oly kedvesen mosolygott, hogy az utána iramodott gyerekhad folytonosan éljenezte, midőn rózsaszínű selyem-cipellőit lebegtetve a nézők felé, nagyhirtelen bukfencet vetett a paripa hátán s utána mosolygó ajkaihoz szorítva kezét, csókot röpített szana-szerte.

Hát komédiások voltak.

Zengve-bongva vonultak át a városkán, mindenütt nagy feltűnést, riodalmat s vigasságot okozva.

Svihi különösen szívesen szeretett volna belekötni a pufók bohócba, főképen, midőn ez hihetetlen fintorokba gyűrte az arcát, pofákat vágott s fölváltva hol huhogott, hol kukorékolt s úgy tüszögött feléje, mint a vadmacska, ami Svihit fölöttébb ingerelte. De Pista erősen tartotta féken.

A közönség ifja-véne mind odagyűlt a piacon álló Szent László-szobra köré, mert épp e pillanatban hangzott el a tér fölött a következő szózat:

- Disztölt ézs motyzsákos bubligum! Fan szerendzsim pemudadni ó vüllághirü mivész dársozsák, o Házdrubáldo Komprimetti-Gallofucssi direttore személyes feszedizs alatt, o mandragorai dzsászár ővé májesztéttul az udvari házi művesz, több arany medáliával, lovagos vitéz a hexti Gultur-csüllagdull és a tepi, et czédera, und so weiter! Eltyuttung o Zülos-Perin fározsba, merd olvasdung ó Tájmszbó, hoty iten lakik o lekmifeltap mótyor bubligum!

Erre trombitaharsogás és dobszó. A közönség éljenez és tapsol, a művészigazgató meg folytatja:

- Eszted fan a hirezs dársazsák, omi elleadni fok ósz ollimpia-jádikokat tyallog ézs nyerekba, müfeszi birkózás külön száz arany dijval, osz uj fiatal kinézer dzsászárdull o diodollmi pevonulázs o gastélbo, pajadér dzsárdás, tizijádék és kálloszpintechromokréne, a tudos brofesszer kutyo, o gonstantináboli pombárdement, a három grácia ballabülldánc, omid szóló bemutatni fok a szultán csatalován o kalkuttai kürálli udvartull o szinyóra mádemojizell frájláin Rozamunda kisoson. Ézs még teb, csudálatozs mirákl dollgokat, menázserí, bárduc, kió, krogodüll, babagáj, májom, klárinett-muvesz és másfile szelliditett vadállatok. Else hel detzses szerint osz uriságok, második hell tiz grájczer, harmadik hell intyen. Gét órakur kezdete. Evviva! Hoch! Elljén! Bumm!

Erre megint kábító trombitarecsegés, dobszó és a festői menet tovább vonul. A falu ifjúsága kacagva, ujjongva utána a vásártérre, ahol a művésztársaság sátrat ütött.

- Pista, - fordult kísérőjéhez Pali - most haza gyorsan, hogy le ne maradjunk az ebédről! De azután rögtön ide vissza, hogy semmit el ne mulasszunk a ritka látványosságokkal biztató előadásból.

Közben pedig tarka gondolatokat forgatott elméjében.

* * *

Pünkösd vasárnapja volt, tehát a közel tanyákról is özönével sereglett be a nép. Ekkora felfordulást ritkán látott Szilas-Berény.

A vásártéri nagy vászonsátor körül dulakodott a sokaság. A bejárat fölött és tőle oldalt jobbra is, balra is, terjedelmes festményekben voltak feltüntetve az ó- és újvilág csodái, tengeri hajók felrobbanása, rablók támadása, koronázási ünnepély, a fehérhajú, vörösszemű albina-hölgy arcképe, Hazdrubáldo művész-igazgató mutatványai, aki leküzdhetetlen birok-királyul, Herkulesül volt feltüntetve, amint egy oroszlánt a szájánál fogva hasít egyenlő két részre, és több ilyen csodákat hirdető festmény vonzotta a közönséget. A bádogfogason egy álmos papagály hintálózott. De ha cseresznyeszemet vagy almát nyujtott feléje a gyermekek közül valaki, hálásnak mutatkozott és rikácsoló hangon kiáltotta le hozzá, hogy: »Betyárrr! Betyárrr!« Ami az ifjúságot módfelett mulattatá. Legvígabb heje-huját okozott a maki majom, aki, ha egy darabka szentjánoskenyeret nyujtottak feléje, úgy vicsorította fogait a nézőkre, hogy szertedültek a kacagástól.

Ha már ilyen mutatós volt az, amiben már kivülről lehetett gyönyörködni: mennyit nyujthatott még ott benn maga az előadás!

Paliék, akik rögtön ebéd után jelentek meg, természetesen az első helyre váltakoztak be. A művészi ábrázolások utólérhetetlenek, nagyszerűek is valának. Míg Hazdrubáldo igazgató úr egy előlegesen megborravalózott kövér legényt vágott a földhöz, - amire tomboló újrázás következett - a közönség azt követelte, hogy hasítsa ketté, mint ahogy a kép mutatja odakünn. Erre azzal felelt a rettenetes Hazdrubáldo, hogy a hatóság külön tilalmát, mely szerint csakis oroszlánt szabad kettéhasítania, tiszteletben kell tartania. Azonban, ha most hamarosan kerítenek neki facér oroszlánt, - a magáét csak föl nem áldozhatja - hát szívesen.

A megkímélt oroszlán pedig ott a sötét ketrecben - aki gyanusan hasonlított egy sárga pudlikutyához - éppen egy liba szárnyából hasított tollsöprünek csontos végén rágódott. Ez a tollsöprű meg gyanusan hasonlított ahhoz a sas-szárnyához, mely mint merész diadaljel az imént még a hős gyaloglovag sisakját ékesítette. Egy pár vásott gyerek meg is piszkálta a ragadozó állatot. De mikor ez morogva fordult feléjük, a vitézlő fickók gyorsan ugrottak el onnan, miközben az igazgató úr e szavakkal dörgött rájuk: »Etetés-közben veszedelmes az oroszlántust ingerelni!«

De azért kár volt uszkárságot fogni rá erre a »ragadozóra«. Épp azelőtt vette észre Prikulics Zetyi, a helység világjárt borbélya, hogy az oroszlán irháját a művésztársaság szolgája a sátor mögött porolta ki, hogy a nyilvánosság előtt tisztességes öltözetben jelenhessen meg. Egyszóval: remekül folyt az előadás. A pojáca akkorákat esett hasra, hogy durrant, mint az ágyú. Mivelhogy felfútt ökörhólyagot rejtett a cifra ruhája alatt. A direktorné pedig gitár mellé olyan bánatos dalt énekelt, hogy a hallgatók csak úgy hemperegtek a derültség miatt.

De mindezt csak szórakozottan, kevés érdeklődéssel vette Pali. Ő az édes kis ballerina után vágyódott. Pista segítségével ki is tapsolta lelkesen.

- A Rozamunda kisasszonyt lássuk! Lássuk a Rozamunda kisasszonyt!

A feltüzelt publikum, megindulva a példán, tombolva követelte a kis táncost.

Ez végre megjelent, fején rózsakoszorúval, kezében japáni napernyővel, mely persze nem volt lenge alkotmány, hanem napernyőformára kovácsolt egyensúlyozó.

A pojáca tenyeréről a kalkuttai szultán fehér lovára szökkent s míg ez száguldozva vágtatott körül a porondon, maga könnyedén lejtett a sabrákon és mintha rózsabimbók lettek volna, hintette szét apró csókjait. Aztán a kötéltánc következett, mely szinte magánkívül ragadta a közönséget.

Pali pedig még tapsolni is elfelejtett.

Előadás végeztével jelentkezett Hazdrubáldo igazgató úrnál, hogy fontos ügyben beszélne vele.

XI.

Pali kívül hagyta Pistát a Svihi kutyával s odalépett a hatalmas direktor úr elé.

Az előadásnak vége volt. A művészcsapat épp ebédhez ült. És falatoztak a lovacskák is, melyek elé a pojáca, aki úgy látszik főlovászi hivatalt is viselt a művésztársaságban, vetett egy kevéske szénát és - tekintettel az ünnepi napra - néhány maroknyi abrakot is. Még a szegény pudli-oroszlánnak is jutott az eldobált ételmaradékból, mert nagy ropogtatás hallatszott ki a ketrecből. S mind a többi állat is lakmározott: a majomka néhány szem töpörödött fügét majszolt s a tarka papagály nagyokat rikácsolva piszkált a kölletlen sárgarépa és kalarábé között.

Az igazgató úr családjának a nagy dobon terítettek. Ez volt az ebédlő-asztaluk. Jóízűen fogyasztották a vendéglőbül került forró pörcös kását és ittanak rá bőven a hűtött parádi savanyuvízzel kevert homoki borocskából, mert jól megdolgoztak mind a művészek, szépen jövedelmezett az előadás, meg aztán meleg is volt, hát jólesett az itóka.

A dob-asztal mellett apró zsámolykán a kis tündér, a Rozamunda táncos kisasszonyka ült s egy pohárból tejet szürcsölt. Már amolyan civilben volt, azaz: nem virágzott rajta a cifra komédiás ruhácska s rózsakoszorú sem volt a hullámos, szőke hajában. Csodálkozva nézett Pali felé s gondolhatta magában: mit kereshet náluk ez az úrigyerek?

Hazdrubáldo igazgató úr éppen csibukra gyujtott rá s kényelmesen nyúlt el a sűrün foltozott virágos, kopott szőnyegen, midőn megjelent előtte Pali.

A fiún némi elfogódás vett erőt, midőn a szálas főművész előtt megállott, aki tekintélyének érzetében, kegyesen biccentette meg fürtös fejét.

- Hát úrficskó, mit gifán? - kérdezé.

Pali rövid habozás után így felelt:

- Művész szeretnék lenni!

- Micsodó? Ety mifesz ókorjo leni mógo? Hád mógo osztot hisz, hoty esz csag úty mén, mint osz olmás goffánál ottan ó biocon? Hó, hó! Osztod van ety noty dollog! Hád micsodófíle mifész ogorjo lenni mógo?

- Tudok lovagolni! - felelé Pali önérzettel. - Meg tudok karót mászni. Meg amit nem tudok még, azt hamarosan majd eltanulom, ha ki tetszik nevelni engem.

Hazdrubáldo igazgató úr kivette szájából a csibukot, felkönyökölt s két vastag füstfelhő között azt böffentette ki, hogy ez bolond beszéd.

- Pollond peszid, ha montom! Hád o degintedezs papa úr ézs o degintedezs frau mama mid fog montoni ehesz hozá? Mi? Was?

A direktor úr közben föltápászkodott, Palit a két vállánál fogva fölemelte, majd letette, a csuklóit tapogatta s megnyomkodta a tarkóját.

Pali állta a vizsgálatot, az igazgató úr meg valamit dörmögött magában németül, hogy hát izmos a legényke.

Rozamunda kisasszony, aki részvevőn, szinte bánatosan nézett Palira, odahajolt a kövér pojáca bácsihoz és súgott neki, miközben oda-odanéztek feléje.

- Hé Rózl! - szólott ekkor németül a direktor úr a tündérkisasszonynak (Rózl volt már most és nem Rozamunda, hogy családiasan voltak együtt és nem ünnepi díszben, sem művészi működésben) - hé Rózl, Szeppl! (Ez volt a pojáca hétköznapi neve.) Hozzátok elő a vaskarót, tegyen próbát az úrfi!

A Szeppl pojáca becepekedett a karóval s a kis lánnyal ketten erősen fogták a karót. Hazdrubáldo úr intett s Pali fürgén, mint a mókus szaladt fel a karónak legcsúcsáig s oly símán csúszott le onnan, mint az esőcsepp.

A kövér nénihez fordulva, a direktor úr jelentősen intett, mintegy mondván, hogy: rátermett a legényke erre a munkára!

- No hád úrficskó, - szólt Pali elé állva - ho fan öngedellmi a dekintedezs papától, hád lehed o tollogrull peszellni.

- De én már most szeretnék beszélni az igazgató úrral - mondá Pali halkal. - Mert még egyebeket is szeretnék tudtára adni. Ha talán félreállnánk, hogy négyszem közt igazítanám el az ügyemet?

A direktor úr intett a többinek s a következő percben már egyedül voltak.

Pali gyorsan, egy lélekzetre ártotta bele az igazgató urat az ő bajába. Elmondotta az okát, mért nem mer visszatérni a szülei házhoz. Mert a katonasort szereti ugyan, de attól a rettentő sok tanulástól fázik. Meg aztán ez a szabad művészi élet jobban talál az ő ízléséhez. Meg azt is érzi, hogy ő rövid időn hasznavehető tagja lesz a társaságnak. De nem csak ő maga, hanem a Svihi is...

- A Svihi? Mi óz a Svihi ézs gicsoda óz o Svihi? - kérdezé szinyóre Hazdrubáldo.

- A Svihi? A Svihi, az az én kutyám. A legtanulékonyabb kutyája a világnak. Most is tud már két lábon járni, abroncson átugrani és holtnak tettetni magát. Az ön iskolájában pedig, direktor úr, egy hónap alatt akár beszélni is megtanul.

- No jó! Beszellhetung o beszellő guttyárul izs.

- És még valamit, illetve még valakit szeretnék magammal hozni.

- Ety fris lovacska dallán? No, esztet volná a lekjop! Merd o Mucibálda, o kalkuttai császárdull a harci bariba már elfáradva van ézs ety gicsi ereg.

- Nem ló az, igazgató úr, kérem alássan, hanem gyerek. Egy élelmes, szemfüles, ügyes parasztfiú, akinek a ló s a többi állatok gondozása körül jó hasznát vehetné.

- Hm, há - köhinté Hazdrubáldo direktor s hosszan elgondolkozott. Aztán hirtelen fordulva Pali felé, óvatosan és halkal kérdezé:

- Hád úrficskó, von-i obróbénz? Mert ellere muszáin fiszedni ó donnitásbénz ézs a gosztot ézs a kvártilt!

Pali meghökkent. Erre az akadályra nem számított.

Pénz? Pénz? Honnan vegyen ő pénzt? Ha csak nem... Hopp, igaz! Van neki öt darab körmöci aranya, melyeket nagyszüleitől s Ágnes nénitől különböző ünnepek s a nevenapja alkalmával kapott. És van még egy ezüstórája is. Meg egy puskája.

- Hm, há - morogta a direktor és billegette fürtjeit. - Két emper és ety guttyo...

- Kérem, igazgató úr, ne tessék elfelejteni, hogy mi, amint belépünk, máris hasznára leszünk a művészi vállalatnak. Egyelőre pedig az én kis vagyonkámból tán futja, míg teljesen beletanulunk ebbe az új mesterségbe.

- No jól van! - gondolta magában az igazgató úr. De tán még azt is, hogy: ha terhére lesz Pali, Pista s a Svihi, hát rövidesen kiadja az útjokat. Az akkori időben, midőn az efféle gyerek-szöktetés nem esett ritkaságszámba, föl sem tűnt az ilyesmi. Hány családi gyermeket raboltak el kóbor cigányok, akiket aztán - gondolni is iszonyat! - megcsonkították, kitolták a szemöket, hogy vásári koldust neveljenek belőlük. Hallottak olyasmit is, hogy vándor komédiások csaltak el magukkal apró kis fiút, kis lányt, akit aztán a cirkuszi mutatványok titkaiba ártottak bele, míg a boldogtalan szülék otthon tűvé tették az országot, egész hadakat indítottak a gyermekeik fölkeresésére, akikre csak ritka esetben találtak rá.

De itt a dolog másmilyen volt. Itt egy értelmes fiú maga kínálkozott fel, hogy a rá nézve keserű jövőtül megmeneküljön.

A direktor úr némi habozás után ráállott az ajánlatra. De kijelenté, hogy a következményekért nem felelős.

Ekkor aztán Hazdrubáldo úr bebocsátotta a sátorba Pistát is, a Svihi kutyát is.

Pista tudta már a dörgést. Pali ebéd után, hogy a kerten áthaladtak a városka felé, közölte volt vele az ő vakmerő tervét. És a Pista gyerek sokkal forróbban szerette az ő kis gazdáját, semmint tűzön-vízen át ne követte volna.

Rozamunda, a kis tündér pedig, a sátor oszlopához támaszkodva, szomorúan nézte az egész jelenetet.

XII.

Enyhe tavaszi éjszaka. A teli hold ott függött a sötétkék mennybolton s oly élénken világított, hogy a csillagok, mintha csak nappal volt volna, alig látszottak.

Egy lovas alak nesztelen haladt a rugalmas gyopáron. Mellette gyalogjában egy másik alak s előttük egy fehér kutya ügetett.

A csapat szótalan folytatta útját, csak a fehér kutya csahintotta el magát néha, midőn egy éjjeli madár, talán portyázó bagoly, suhant el fölötte, s éles füttyel váltogatta lomha szárnyait egy-egy denevér, aki meg a nappali röpködéstől elfáradt légy- s bogárfélére vadászott. Az út szélén magas jegenyék szálai álltak sorfalat mint a gránátéros katonák s halk beszédben búgtak össze, maguk is azon tanakodva talán, hogy ki is lehet az az éjjeli lovag s az ő kísérete? A nagy csöndben még a mezőt átszelő Füzes-érnek is hallatszott a csevegése. Közbe-közbe megszólalt a szilasberényi templomnak óraütése, mely mint valami titokzatos, intő szózat rezgett át az éjszaka csöndjén.

- Te Pista! - szólalt meg egy hang a ló hátáról.

- Hallom, ifram - felelte egy másik.

Ők voltak, a mi kis barátaink: Pali és hű csatlósa, a Pista gyerek.

- Nem számítottam holdtöltére - kezdé suttogvást Pali. - Tán egészen máskép csinálom a dolgot, ha eszembe jut. Mert még éjek-évadján is virraszthat valahol emberi szem, amely észre vehet minket.

- Sose aggódjon, ifram! - viszonzá Pista. - Még a berényi bakter is alszik ilyenkor, pedig annak mindhajnalig ébren muszájna lenni.

- Oh, de meglát más valaki - sóhajtá Pali, már inkább magában.

- Ugyan ki löhetne mán? - tünődött Pista.

- Hogy ki? - válaszolá fojtott hangon Pali. - Hát az Isten!

- Hásze' nem járunk mink rosszba' - nyugtatá meg gazdáját a hű parasztfiú. - Senkinek semmi kára a mi szökésünkben. Ifram fél a kegyetlen strázsamestertül, aki tán kurtavasra is verné iframot, ha nem tudná a leckéjét. Osztán miért ne löhetne úri mestörség a cirkuszi mestörség? Az öreg Nebizdrá bácsi, a csősz, sokat beszélgette, hogy az ő hajdani való gazdája, a Sándor Móric gróf, csudákat mívelt lóháton, a budai várra ötezör grádicson ment föl a hírös Zultán lován, oszt' a legélükön körül is lovagolta a bástyákat, hogy a nagy bámulástól majd elszédültek mind az embörök. De nem hogy megbüntették vóna ezért, hanem a császár még külön mög is dícsérte és egy egész huszár-regementet adott neki ajándékba. Magának is, a nemzötséginek is nagy tisztöletöt szörzött. Eztet a tudományt pedig egy ánglius cirkusz direktorátul tanulta el a Sándor Móric gróf. Úgy bizony! Hát ifram is egy kis ügyeközettel viheti ennyire, ha többre nem. De még úgy is eshetik sorja, hogy a császár ő fölsíge akár két regöment huszárságot mög száz kis ágyút is bíz rá iframra, osztán möhessünk rá ketten is törökremuszkára, mert hogy én mint az ifram privadiner csatlósa, el se mozdulok ám ifram mellől.

Igy nyugtatta meg a Pista gyerek az ő kis gazdája töprengéseit. Pali meg, elgondolkozva, csak ennyit felelt:

- Majd megválik.

Igy bandukolva érték el a szilasberényi piac-teret.

Környöskörül mélységes csönd. Csak itt-ott valamely házi kutya kaffogott föl a holdvilág felé és utána rágyujtott az egész helység kutyasága.

A komédiás-sátorban is aludtak.

Pali leszállt a poni-lováról, Pista egy szilfa derekához pányvázta ki, s míg megcsutakolta a paripát, Pali egy hosszat s két rövidet füttyentett, amire kis vártatva hasonló jel válaszolt. Amire egy magas, izmos alak jelent meg a sátor bejáratában. A rá eső élénk holdvilágban könnyen föl lehetett ismerni a direktor urat.

- Itt vagyunk, - mondá Pali halkal.

- Na jó, rentbe fan, - felelé Hazdrubáldo.

- De lovat is hoztunk, - folytatá Pali.

- Még jobban rentbe fan. Hol fan asztat a ló?

Ezzel odamentek a »Mokányhoz«. Az igazgató megroppintotta a lovacska tomporát, marját, szügyét, megnyomkodta lábszárait, a kedvező holdvilágnál megvizsgálta a korát jelző fogait és mint tapasztalt állatismerő, kijelenté megelégedését.

- Na, igazán fáin dögöcske - mondá. - Fogunk dzsünállni belul ety bompázs cirkuszi kinclert, ety műfesz bojáca dzsigót. Fogom őtet megtonullni apportirozni, ki fog verni a lábájával: az embr hán esztendős. No, legfőképen mekellegedfe vagyok. De mosdan, - folytatá - dessek osz úrficska ideodni o germeci aranydukátlikat és o eszisdóra, mert minden dollogbo else muszáj leni a rend.

A hold lemenőben volt, de ugyanekkor már pirkadni kezdett a hajnal. Pali a selyemerszényéből kivájta az ő aranyait s beleolvasta Hazdrubáldo úr tenyerébe. A gyönyörű pénzdarabok csak úgy tündököltek a hold sugarában. Majd leakasztotta az ezüstóráját, az ő kedves karácsonyi ajándékát. Ezt mélyen sóhajtva nyujtotta át az igazgató úrnak.

De Hazdrubáldo úr, kezének nagylelkű legyintésével, ezzel fordult Palihoz:

- Na, eztet tartsál mek, barátocskám - mondá a főnök leereszkedő hangján. (Mert már nem úrficskázta Palit, hanem már mint elszegődött inasgyereket szólította.) - Látom, a tied kis bajtás is ugyes legényka, hád ő rá pizni fogok minden állotoktull osz etedézs ézs vagarázs. De hun is fan asztad a jereg?

Hát bizony asztad a jereg addig nézte az eget, míg meglepte az álom. Szűröcskéjét leterítve s ráheveredve, belebámult a fogyó holdba s mélységesen elaludt, görcsösen szorítva kezébe a lovacska kantárszárát.

A közeledő léptekre Mokány fölvetette a fejét s a gazdája láttára elnyihantotta magát, miközben megrántotta a féket. Erre Pista fölserkent s ijedve s szégyenlősen ugrott talpra. Röstelte az elernyedését. Pedig induláskor ugyancsak kötötte az ebet a karóhoz. De már, midőn a Mokány kötőfékjét csavarta a szilfa dereka köré, addigra elnyomta a buzgóság.

- Hoty hiják tégedet? - kérdé az igazgató.

- Az én nevem Regdon Pista - felelé a gyerek, nagyokat dörgölvén a szemén.

- Na jó fan, Bista. Foksz vetni a dzsigónak. Hátul a sátorbo, osz oronjos hindó mellett fan o hamvasba bele götve fris széno. A Mokánt megetetsz, ószudán megitatsz, ószudán lesz pagolázs, mert utazunk továp! Te bedik, - fordult Palihoz - adik tyorsan foksz oludni ety félóra. Töp nem, merd lesz sok tollog. Holnopudánn pudzsu fogjo leni Garagos-Szent-Mihálbo, hád od muszájn elleodás dartani!

Paliban, hogy a direktor őt is letegezte, kissé felfortyant az önérzet. Őt, akinek az édesapja alispán, őt tegezte le ez a vándor komédiás! De okosságból magába fojtotta felindulását, gondolván: katonadolog. Ha vállaltad, álljad!

Egy óra se mult bele, midőn nagy sürgés-mozgás támadt a művésztelepen. Gyakorlottságra való szabatossággal s gyorsasággal szedték fel a sátorfákat, felgöngyölték a vásznakat, ketrecbe tólták a »vad állatokat«, a majmot, papagályt. A fejedelmi bibor-sabrák alatt negédesen, kényesen lépkedő paripákat, köztük a kalkuttai császár harci ménjét, a megrakodott szekerek elé ragasztották s nagy hűhóval megindult a karaván.

Direktorné asszonyom ott a házikó-forma főszekér nagyobbik fülkéjében ugyancsak keményen rászólt tündér Rózsikára, ne legyen már olyan álomszuszék. A kis lány meg csak úgy pislogott az álmosságtól. De, hogy észrevette Palit, le-leragadó szemeit nyitva felejtette s örvendező meglepetéssel köszöntötte a még felavatatlan művésztársat, tegnapi kedves új ismerősét.

XIII.

Ment, ment a karaván. Az időjárás kedvezett. A sűrü vetések hullámoztak a kora reggeli fuvalom legyintése alatt. Felettük a pacsirta zengve nyilalt magasra, föl a kék levegőbe, míg alant a sűrü buzában a fürjecske pitypalatyolva hívogatta apró fiókáit. S villant szanaszerte vidám füttyentéssel a fecske s vonta a kék fényességben széles íveit a gólyamadár, alig rezzentve meg kiterjesztett szárnyait. A harmatos fűből s a rét virágaiból édes, üdítő illat kelt s lenn a tóparti laposon nagy dalolászva gyüjtötte a szénát a lányság. A piros, fehér, sárga fejkendők csak úgy világoltak, mint megannyi színes mezei virág. Boldog csend, megnyugtató derű, édes béke borult a tájra.

A komédiás-szerszámokkal megrakodott két szekér lassacskán mozgott előre. A teherviselésből jutott Mokánynak is, aki a szokatlan munkát nem igen akarta vállalni. De akaratosságát a direktor úr, aki tapasztalt ismerője volt az állatok, de különösen a ló szeszélyeinek, holmi titkos fogásokkal lefegyverezte. A ficánkoló ponit hamarosan úgy megregulázta, hogy húzta a kényeztetett Mokány versenyt a többivel. Mintha teljes életében egyebet se tett volna.

A társulat művészei közül szinyóre Malfatto Beppo, (hétköznap Szeppl) pojáca, volt a vezető kocsis, bolondos tréfáival mulattatva a többieket. Majd kukorékolt, majd szamárul ordított, majd meg nyerített, úgy, hogy a poni hátra-hátra fordult: ki is az az ő ismeretlen pajtása? Többi igás társai már jól ismerték a kövér bácsi tréfáit s rá se hederítettek. Aztán közbe-közbe ráröcssentett a trombitára, úgy, hogy a mezei munkások fölvetették a fejöket, gondolván: nini, huszárság maséroz ott az erdőszélen!

A nyugtalan Mokányt a kalkuttai császár harci lovával fogta együvé Pista s ügyesen tudta összeegyeztetni a tüzes poni s az élemedett csatamén különböző természetét. Néhol, midőn kapaszkodón haladtak fölfelé, - a vidék dombos volt - a fiú leszállott s gyalogszerrel folytatá az utat, egy-egy bánatos nótácskát fütyörészve.

Mert hát, mit tagadná? - bizony az ő jó, édes özvegy szüléje járt az eszében, akit szó nélkül hagyott el a nagy bizonytalanságban, hogy hová is lehetett az ő szerelmetes egyes fia? Hogy másodmagával, az ő ifjú urával tűnt el, azt sejdítette. De hát a kastélyban sem tudtak felőlük, ahol nagy lehetett a kétségbeesés. Mert hát ott is egy drága édesanya s ennek az ő Ágnes testvérnénje, a hű lélek, bizony sírhattak s tördelhették a kezöket a bánat miatt.

A második hintóforma kocsit maga Hazdrubáldo direktor úr kormányozta. Úgy ült ott a puhára kipárnázott elülső ülésen, mint uralkodó a trónusán; akinek - midőn némi szeszes italkával élesztette hanyatló kedvét - képzelte is magát.

Most is jó kedvében volt. Már csak azért is, mert bőven jutalmazott a szilasberényi búcsu. Meg azért is, hogy Palival jó vásárt csapott; s végül, mert a pitymalló hajnallal egyazon időben piroslott előtte a jóféle szilasberényi piros borral megtöltött rövidnyakú, nagyhasú üveg. Hol talján, hol német nótákra gyujtott rá. Egyszer-egyszer a madarakat is bolondította, midőn átvágva az erdőn, a nyelve alá rejtett falevéllel egymás után csudálatos hűséggel utánozta a csalogánynak gyönyörű trilláit, a fuvolás rigófüttyet és a vén papagályát, aki nagyrikácsolva felelt neki. Aztán változatosság okáért elkezdett brekegni mint a kecskebéka, cseregni mint a szarka, amely koncerttel nem csupán utitársait, de még az állatjait is vidámra hangolta. Különösen a Pista gyerek lelte nagy kedvét ebben a hangversenyben.

Ő és mindannyian, akik a vándor művészcsapathoz tartoztak. Csak ketten ültek, halkan csevegve, egymás mellett s tán nem is hallották a mulatságos zenebonát: Pali és Rózsika.

- Szigorú a te édesanyád? - kérdé a fiú.

A kis lány nehezet sóhajtott és hogy nedvesedő pilláit ne lássák, elfordult.

- Nem ismertem az édesanyámat - felelé Rózsika s a távolba révedezett.

- Nem-e? Hát a direktorné? - álmélkodott Pali.

- A Mambrilla néni? Az nekem nem anyám - suttogá Rózsika. - Azt mondja: úgy fogadott fel magához könyörületből. A nagy árvíz, úgy beszélte a néni, egy csónakot sodrott a folyón lefelé. Abban feküdt egy asszony megdermedve s mellette a szélvész egy bölcsőt rángatott jobbra-balra s oly dühvel, hogy a gyermek kifordult belőle. Az alig eszmélő anya, midőn meglátta az üres bölcsőt, - a csöppség vinnyogását elnyelte a mind erősebbre fokozódó szél - azt vélte, hogy a kicsit a hullámokba döntötte a vihar... s utána ugrott... a jeges vízbe... s odaveszett...

Rózsika elcsukló hangon mondta el ezeket s görcsösen kapaszkodott a Pali karjába, mintha valójában látná maga előtt a rémes jelenetet, melyről beszélt, s félénken pillantott hátra a direktorné felé, aki a két gyermek tartós beszélgetését már kezdte gyanakodó szemmel nézni.

- S aztán?... aztán?... - sürgeté lelkendezve Pali a kis lányt.

- Aztán?... - felelé, szőke fejét lecsüggesztve Rózsika... - aztán, így adta elő a néni, a vihar a csónakot a híd felé hajtotta, ahol csáklyás emberek várták is már, hogy a híd oszlopához ütődjön. Rohamos útjában meg is állították s a csecsemőt párnástul, pólyástul, bölcsőstül kihalászták s neki, Mambrilla néninek átadták, aki aztán nagy fáradsággal és szeretettel nevelte azt a kis öntött ürgét... már mint engem.

- Te voltál az, Rózsika, te? - kérdé Pali remegő hangon. - Oh, beszélj tovább, tovább!...

- Hamar fordítsuk a szót egyébre! - intette őt a kis leányka. - A néni mind sűrűbben kezd felénk tekinteni. Hát, - kezdé Rózsika egészen megváltoztatott hangon, gyorsan letörülve könnyeit, melyek, míg suttogvást beszélt, sűrün hullottak szemeiből - hát erre aztán a nagy aranylégy rászállott a pókra, hálóját összetépte, a fejéből a szemeket kivájta, amitől megvakult s így a kis legyecskét megszabadította a haláltól.

S erre Rózsika tapsikolva verte össze apró tenyereit, Pali meg, rögtön elértve a célzatot, így kiáltott fel:

- Éljen, vivát, bravó! Ezt jól csinálta az aranylégy! Soha többet nem ütök agyon legyet ezentúl. No, ez pompás história volt! - És ő is nagyokat tapsolt.

- Ugyan, miféle csacsiságot csacsog itt ez a kisasszony? - kérdé közelebb jőve s a kötését abbahagyva Mambrilla néni gúnyosan.

- Pompás mese volt, tekintetes direktorné asszonyom, mondhatom - vágott közbe Pali. - Kár, hogy a nagyérdemű közönségnek két mutatvány között el nem mondhatja a holnapi előadáson Vámos-Abádon. Ugyancsak megéljeneznék érette!

A direktorné laposan sandított a két gyermekre, de nem szólt. Gyanut fogott, mert ő tudta legjobban, hogy az az árvízi história csöppentett mese.

* * *

Közben megállott a művészcsapat az erdőnek egy árnyékos tisztásán. A lovakat kifogták. A pojáca és Pista sebtében megkaptatták őket a lapos szélén titokban szerzett selymes friss szénácskából s aztán megabrakolták, meg is itatták őket. Majd tüzet raktak, a nagy, öblös bográcsba friss forrásvizet öntöttek, jókora darab kövér marhaszegyet vagdaltak bele, közibéje vöröshagymát, sót, paprikát, zsírt hintettek, míg a direktorné Rózsikával gondosan hámoztak meg egy halom krumplit s szintén a hús közé aprították.

Az étel kezdett rotyogni. A pojáca, mint a csapat főszakácsa, jól értett a mesterséghez. Leleemelte a bográcsot a szolgafáról s megzötyögtette a tartalmát, melyből nemsokára kellemetes, étvágyingerlő illat áradt feléjök.

A Pista gyerek mint pincér sürgölődött a lakozók körül, akik jóízűen fogyasztották a gyepen főtt gulyásost, mely után Hazdrubáldo úr megszólaltatta a butykost, s ez kotyogott is annyit, amennyi a nyakán ki- s a nagy művész torkán befért. Majd a direktor úrnak megtömött csibukjával előugrott az élelmes Pista, izzó parazsat is tett a dohány tetejébe s az igazgató boldogan szívogatta s kedveskedve húzta meg a Pista üstökét. Nagy jómaga-éreztében valósággal török szultánnak tudta magát s kinevezte a gyereket az ő saját, külön csibukdzsijának, azaz pipakezelőjének. A felbodorodó füstfelhőkkel általános jókedv derült az egész társaságra s még az oroszlánpudli is szépen barátkozott a Svihivel, aki, mintegy följebbvalóját ismervén meg a tudós uszkárban, farkát csóválgatva tisztelgett előtte.

Úgy határozták direktorék, hogy majd csak a hold föltetszésekor folytatják a vándorlást, mert napközben már-már súlyosra vált a meleg.

- Addig pedig, te Pali és te Pista, gyakorolni fogtok! - parancsolá az igazgatóné. - Hiszen még alig tudtok valamit. Még a legtanulékonyabb köztetek a Svihi kutya, mert azt a Beppo bohócunk már megtanította a tótágasra és néhány nap mulva már megtanulja a szabad bukfencet a levegőben is. No, alo mars, te Szeppl, Pista! A két hársfa között kötelet feszítsetek. Pali meg, Rozamunda útmutatása mellett, folytassa a táncpróbát előre is, hátra is. Egy, kettő!

A parancsot legott meg is fogadták. Rózsika a Pali cipője talpát megkrétázta, hogy meg ne csússzon, s próbát lejtett előtte. Mint a gyík szaladt a leányka előre is, hátra is a kötelen, kezében az egyensúlyozó japáni ernyővel. Csupa báj és kedvesség volt, különösen akkor, midőn Palit biztatta, hogy utánozza lépéseit.

Pali, a jó lovas, a gyors futó s ügyes birkozó nem volt volna az, akinek tudta magát, ha a táncoló kis tündér utasításainak meg nem felelt volna. Eleinte persze le-lebillent a földre, de baja nem eshetett, mert a kötél nem magasra, épp csak a hársak dereka köré volt megerősítve; azután meg, ha lesiklott is a szokatlan pályáról, a dagadó gyöpre esett s csak olybá vette, mint mikor otthon a lejtőnek szalajtott szánkójából a hóba fordult.

És így kellemes pihenőkkel vegyes munkában multak le a társaságról az órák és napok. Pali már teljesen beletörődött az új mesterségbe, melynek színessége s mozgalmas volta nagyon talált az ő ízléséhez.

Persze hogy voltak bús percei neki is, midőn az ő drága édesanyja jutott eszébe. Oh jaj, talán meg is emésztette azóta a fájdalmas aggódás, hogy hová, mivé lett az ő Palija? Főképen akkor, midőn egy-egy csöndes pillanatban, Svihivel a kocsi mellett kutyagolva, hozakodtak elő Pistával az ő viselt dolgaikkal. De aztán, ha az igazgatóné, Mambrilla néni, bóbiskolt a hintó hátulsó ülésén, Hazdrubáldo olasz dalokat énekelt s a Szeppl harsogtatta a trombitát - mint vigasztaló tündér lebbent elő Rózsika s a három gyermek boldogan fecsegve beszélgetett a holnaputáni nagy napról, midőn elérik a gyönyörű kikötővárost, a szép Fiumét, ahol a helytartó ünnepe alkalmára rendezett sokféle mulatságban mint előadó művészek ők is részt fognak venni.

* * *

A hűs éjjel folytatott utazásban feljutottak a rideg, sziklás Karszt-hegység legmagasára és Lokvén túl egyszerre feléjök ragyogott a fölkelő nap fényében az Adriai tenger kék csodája.

Lent, a Kvarneró öblében ide-oda úszott a sok vitorlás hajó és csónak, s mint biztató csillag tündökölt fel hozzájok a Szent Vitus templomának aranyos toronygombja.

XIV.

Be sem várva, hogy Hazdrubáldo igazgató művésztársaságának részére a vásártéren külön kihasított helyen segédkezzenek a nagy sátor összerovásában: Pali a kis Rózsikát kézen kapva, leszaladt vele a kikötőbe, amelyben idegen világrészeket járó háromárbocos nagy vitorlás hajó, kisebb szabású több halászbárka, csónak, ladik s néhány, az isztria-dalmata partokat érintő postagőzös himbálózott. Mert azidétt, hogy Paliék ott megjelentek, híre sem volt még azoknak a roppant alkotmányoknak, melyek több ezer ló erejével szántották az Adriát, hogy messze országokba szállítsanak embereket és árúkat.

Mögöttük a Karszt-hegység sziklás csúcsain fel-felcsillant egy-egy ottfelejtett hófalat; bal-oldalt egész a tengerpartig omlott alá a táj, melyből közel-távol apró helységek fehér falai még árnyékba borulva néztek az emelkedő nap felé, míg szemben az isztriai partok virányos helységei köszöntöttek át, jobbra pedig a nyájas város, Fiume, az ő Zrinyi-korabeli erősségének, a Frangepánok várkastélyának, festői romjai beszéltek nagy idők viharáról. A magasabb fekvésű kertekből délövi növények: ciprus- és pálmafák intettek alá, míg az égnek sugárzó kék sátorán fehér felhők úsztak nyugatnak.

A két gyermek megilletődve nézett szét az előttük teljesen idegen képen. Körülöttük a beszéd is idegen volt. Olasz hangok zsongása vegyült ott össze a horvát beszéddel, mely igazi zúgássá fokozódott a halpiacon. Csodás alakú, tüskés pikkelyekkel vértezett halak mellett: emitt aranyban csillogó, amott ezüstfényű apróbb halacskák garmadái körül hullámzott a vásárló tömeg, melynek Pali de egy szavát sem értette, pedig magyar vármegyének szék-helyében volt. Rózsika azonban, aki az ő direktorának vegyes nyelvéből egyik-másik szónak a jelentését megtanulta, körülbelül megértette: miről is folyik az olasz beszéd s megmagyarázta a bámészan körültekintő pajtásnak.

Úgy belemerültek mindketten a nézésbe, hogy észre sem vették, midőn egy parasztforma fiú rohant feléjök, integetve már messziről s nagyokat kiabálva, hogy: »tessenek mán gyünni iframék! A tekintetes direktor úr halálba keresteti magukat!«

Hát persze, hogy a Pista volt.

A sebes futástól lelkendezve tudatta velök, hogy a szokottnál is előbb, már napvilággal, azaz a délelőtti órákban lesz meg az első előadás. Annyi a városi s a vidékről beözönlő nép, hogy már ott, az úgyszólván meg sem szerkesztett, meztelen sátor előtt gyülekezve, követelik a komédia megkezdését, pedig még ki sem rakodtak igazában. Minden kézre szükség van; - »hát tessenek sietni!« - A két gyermek gyorsan felocsúdva a bámészkodásból, kettőzött léptekkel, már inkább futvást követte Pistát.

A sátor előtt bizony nagy volt még a rendetlenség, és annál sietősebb a saját bódéjok nyélbeütése, mert nem egyedül voltak a vásáron. Tán öten is készültek csodáik és művészetök bemutatására. Az egyik versenyző-sátorban már meg is eredt a produkció.

Itt egy karcsu fiúcska lépegetett végig a kifeszített kötelen, apró zászlókat lobogtatva a ki-nyujtott két kezében. Közben kiállott a gyér közönség elé a társulat kopasz-arcú vezetője és magyarázta, miféle csodákban lesz annak része, aki egy garasért (az akkori pénznek egy neme) beváltakozik.

Ebben a pillanatban harsogott el a szomszéd sátor trombitája. Ezt a Szeppl pojáca fútta és olyan pofákat vágott hozzá, hogy a kacagó sokaságot mind magafelé terelte. Pista meg, csön-gettyűvel teletüzdelt tarka mundérban, úgy püfölte a nagy dobot, hogy ágyúbömbölésnek is bevált volna. Hát még mikor a pojáca tótágast állva reccsentette meg a tarka szalagokkal

teleaggatott tárogatóját s fölfelé fordított lábaival lökdöste a levegőbe a kis majmot, aki fogát vicsorítva röffintette el magát, amely művészi darabra a vetélkedő sátor majma képtelen volt. Midőn azonban a tudós papagály azt kezdte a közönségre lerivalogni, hogy: »Betyárr! Betyárr! Tu lump! Tu lump!« - csak úgy omlott a közönség a világhírű, felülmulhatatlan, egyetlen Hazdrubáldo ünnepi előadására.

De ez mind hagyján! Hanem, hogy a hevenyében összeábdált sátor előtt nemzeti színűre befestett s piros-fehér-zöld magyar lobogókkal ékes oszlopok között kifeszített kötélre mint a tündér lebbent fel Rozamunda kisasszony s a messzeharsogó kintorna zenéjére kezdett el táncolni; midőn megpillantották az édes gyermeket, aki a kötélen bájjal és biztosan tette meg útját előre is, hátra is, anélkül, hogy megfordult volna, tehát amúgy vaktában: a nézőség lelkesedése viharos evviva, brava, bravissima és zsivió-kiáltásokkal jutalmazta az aranyos kis táncművésznőt és seregestül tódult a bódéba. Itt meg az ötlábú borju, a rettenetes anakonda-kígyó, melyet maga a direktorné emelt ki a pokrócból és csavart a nyaka köré és mind a többi ritkaság méltó bámulatba ejtette a népeket. Hazdrubáldo igazgató úr pedig a terjedelmes festményeket magyarázta dörgedelmes hangon és zagyva nyelven: a »bombárdement Konstantinóplra«, »a Vézuvtól a szornyú ekszplózión«, »a krokodilusvadászat a Nílusba három krokodilussal és szájába neki egy fekete szerecsen, ami, csepegi a vértul« és több ilyen jelenetet, melyeket a nagy Pandolfo Tinturetti híres olasz piktor festett természet után. Erre olyan ostrom kezdődött, amilyennel még Bizánc várára sem rontott a török sereg; úgy hogy két rendőrnek kellett fenntartani a rendet.

Míg belől a sátorban a direktor úr magyarázott, kívül a publikumot a tudós kutya mulattatá: két lábon járt mint az ember s a levegőben bukfencet vetett. Hát ez a Svihi volt, aki a Beppo pojáca idomító keze alatt rövid időn fejlődött a művésztársulat egyik jelentékeny tagjává.

Hát ilyen komédiát emberemlékezet óta nem láttak Fiumében.

Hazdrubáldo benn volt elfoglalva a különféle természeti csodák bemutatásával, s a nagy Pandolfo Tinturetti remekeinek magyarázásával. Kívül a sátor előtt egy csinos fiú, akinek karcsú testéhez szépen feszült a piros bársony-öltözet, messzehangzó kellemes hangjával s külön még csöngetyűszóval is a most következő legfényesebb produkcióra: a bandaember fellépténe hívta fel a közönség figyelmét.

Ez a bandaember maga a direktor úr volt.

- Szinyóre Hazdrubáldo - szónoklá a fiú (a mi Palink) - egymaga fog egyszerre tíz hangszeren játszani. A két kezével hegedül, az orrával a mellényébe tűzött pán-sípja nevezetű instrumentumba a mozámbiki himnuszt fújja bele; fején meghangolt csöngetyűket rázogat, a könyökével réztányérokat ver egymáshoz, a bal lábával üti a nagy dobot s a jobbik lábával harangoz; maga meg finoman énekel s úgy fütyül, mint a madár. A mandragórai császár ki is nevezte őt udvari művészének s a »repülő zsiráfról« címzett jeles rend lovagjává avatta. Csak egy kis türelmet esedez... esedez...

Pali egyszerre megszédült. A lépcső karfájába kellett kapaszkodnia, hogy a dobogón el ne terüljön. Ott... ott alant... megismeré barátját, Rosszcsont Ferkét... S mellette abban a magas úrban pedig... az ő édesapját... azt a kegyetlen embert, mint panaszlá Pistának, aki őt, az ő drágalátos egyetlen fiát, Palit, akarta a bécsujhelyi hadiiskolába vinni, amely veszedelem elől azonban Ágnes néni portájáról másodmagával megszökött...

A jelenetet a távolabb állók nem is vették észre, mert épp e pillanatban lépett a dobogóra szinyóre Hazdrubáldo, a bandaember, aki felé feszült kiváncsisággal fordult minden szem.

Palinak összeszorult szíve ismét kiengedt. Érezte, mint lövel arcába ismét a forró vér. Volt egy pillanata, hogy le szeretett volna repülni édesatyja felé s bűnbánóan omolni lábaihoz s

kérni bocsánatát. De éppen, hogy ez a töredelmes gondolat cikázott át fején s szívén, észreveszi, hogy édesapja, Rosszcsont Ferkét magával ragadva, készül a dobogó felé rohanni, a nagy tömegből azonban nem bírtak odaférkőzni. Pali látta, hogy a sátrat megkerülve, más úton igyekeznek a közelébe jutni.

Pali agyában villámgyorsan váltakoztak a gondolatok. Szíve az apja felé hajtotta, esze ellene szólt. Félt a várható rettentő büntetéstől. Gyorsan kellett cselekedni. Felhasználva az akadályt, mely apját és Ferkét elrekesztette tőle, a most néptelen sátor hátuljába, a szendergő pudli-oroszlán ketrecébe menekült. Miután a művészi mundért sebtében magáról lerántotta, a ládikából, melyben hétköznapi, úgyszólván civilruháját tartotta, ebbe három másodperc alatt belebújt s a sátor mögött álló kocsikon merész ugrással átvetette magát. Segítségére volt, hogy közben leszállott az est. A gyér világítású utcák oltalmában ész nélkül futott a kikötő felé. Szívének fojtó dobogását növelte a fájdalom, a rémület s az őrült rohanás, mely végre leterítette, szerencséjére éppen egy üres csónak mellé, mely csöndes locsogással himbálózott a vízen. A csónak gazdája nyilván szintén oda volt a komédiában s Pali számítása szerint hajnal előtt alig is fog a csolnakába hazavergődni, mert estefelé a kocsmák még hangosabbra váltak s a vigadozó hajósok nem igen gondoltak a lepihenésre.

Távolról, a morajon át, egyes éles kiáltások nyilaltak feléje.

- Alighanem a kikötő felé szaladt! - kiáltá egy munkásforma alak.

- Hátha Susák felé, a Fiumára-folyón túl levő városrészbe? - kérdé egy aggódó hang.

Pali felismeré az apja szavát.

- Az is meglehet - vélé egy harmadik.

- Száz pengő forintot annak, aki nyomra vezet! - szólt a szorongó apa.

- Gyerünk hát Susák felé! - mondá egy ember, aki a biztató dús jutalom reményében negyedikül szegődött a csoporthoz.

S futó lépések nesze hallatszott, mely Susák felé irányodva, lassankint eltompult.

Pali szinte aléltan feküdt ott a csolnakban.

A kikötőn a sík tenger felől hűvös szél kerekedett s a csónak begöngyölt vitorláinak kötélzetén süvítve surrant át, mely Palit megborzongatta. A melegtartó nagy pokróc takaróját a gyors menekülésben a kis ládájában felejtette.

Ekkor halk beszéd kelté fel figyelmét.

- Szuk, szuk Svihi! - szólalt meg egy hang. - Jól láttam én, merre futott. Ha megeresztenem a jelünket, meglássa Rózsika, hogy felelni fog reá. Svihi szuk, szuk!

- Ó szerelmes Istenem! - sóhajtá egy suttogásában is édes hang.

Egy hosszú s két rövid fütty süvített át az éjszakán.

Pali majd megszédült a nagy örömtől. Hiszen ez a Pista gyerek volt, az ő hűséges Pistája!

E percben valami hideg tárgy érintette a kezét.

A Svihi orra volt.

- Hát csakugyan ti vagytok? - zokogá Pali csöndesen. - Te Pista? Te Svihi? És te is, te jó kis Rózsika?

- Hoztam takarót is, ifram. No hamar, bújjon bele! Sajdítottam, hogy itt lelünk rá. Mert hiszen látója, hallója voltam én az egész históriának. Édesatyjára, a tekintetes úrra rögvest rá is ösmértem. Hiszen már vagy kétszer láttam a kastélyban. De ő bizony, ámbátor ott voltam a

sátorban, meg rám is nézett, idegönnek tartott. Alyig hogy az ifram keresésére többedmagával megindult, én fogtam magam, Svihit szimatolni előre küldtem s Rózsikát kézen vezetve, szerencsésen ide találtunk.

- De gyerekek - mondá Pali csüggedten - én hozzátok vissza nem mehetek. Hallottam ma napközben, a sátor mögött beszélték a hajósok, hogy a »*Pelikán*« háromárbócos nagy vitorlás, hajóinast keres. Két nap mulva indul. Én oda akarok beszegődni még az éjjel. Ott látom silbakolni a födélzeten az őrt. Vele a kapitány elé vezettetem magam. De akár sikerül, akár nem: mély hallgatást fogadtok nekem!

- Mi hallgatni fogunk. De hát nem jobb volna mégis, Pali, ha megkérlelné az édesapját? - szepegé sirámos hangon Rózsika.

- Nem, nem! Azt te nem érted, Rózsika. Egyszer, valamikor talán... de most nem! Én nem leszek rabja sem durva káplárnak, sem kegyetlen strázsamesternek, sem szigorú hadnagynak. Dejszen, beszélte nekem Nebizdrá bácsi, milyen kemény sora van a katonának! Ha csínyt követ el, ha még oly kicsi is, vesszőt kell futnia s a vesszőzés alatt akárhányan haltak már meg a legények közül. Nem, nem! Én szabad akarok lenni! Azért is szöktem el Ágnes nénitől. Csak az fáj, attól vérzik szívem, hogy búbánatot okoztam az én drága, jó édesanyámnak. Valj, mikor fogom őt ismét megölelni?

És erre mind a hárman gyermekek sírva fakadtak. Még a Svihi is belevinnyogott.

* * *

Pali terve várakozáson felül sikerült. A »*Pelikán*« hajónak csakugyan szüksége volt egy hajós-inasra és legott, még akkor éjjel fel is fogadták.

Akkoron az ilyesmi teketória nélkül ment. Az is igaz, hogy rovott multú, tán súlyos bűnbe esett homályos emberek is így menekültek meg, gyors behajózás segedelmével, a méltó fenyítéstől. S akárhány matróz ily módon kétszer is kerülte meg a földet.

De hát Pali nem volt se gonosz, se bűnös, csak pajkos, rakoncátlan s ellensége minden erős kötelességtudásnak és fegyelemnek.

Tán a jövő, mely elé vitorlázik, megjuhoztatja az ő vérmes természetét s enyhébbre váltja.

* * *

Harmadnap már kora reggel sűrü nép lepte el a kikötőt, hogy tanúja legyen egy nagy hajó elindulásának, ami kikötővárosokban mindig a legfontosabb események közé tartozik.

Hajók, csavarok s apró ladikok segedelmével a nagy hajótest végre megfordult. A legénység a vitorlákat kifeszítette, melyekbe a reggeli szél vígan belékapott s megdagasztotta.

A hajó lassan indult meg s durrogtatta a mozsarakat.

A nagy árboc mellől egy kis matróz a part felé lobogtatta fehér kendőjét.

Két gyermek - egy fiú s egy lányka - szintén kendőt lobogtattak és sírva néztek a távozó hajó után.

Egy kis kutya meg, kurta farkát csóválgatva, szükölve futott fel-alá a kikötőnek nagy kő-kockákkal kirakott partján s kaffogott. Mintha ez is búcsuszózat volt volna.

XV.
Hajón.

Níko, az öreg horvát matróz, aki mellé hajósinasul osztotta be Palit a parancsnok, kurtán és durván intette Palit, hogy itt nem fog ám ficsúrkodni, - meglátta rajta a finomabb származást - mert a tengeri szolgálat kemény dolog.

Ezzel megparancsolta neki: másszék fel az árboc kosarába fölvezető kötélhágcsón. Pali, főkép újabban szerzett gyakorlottságával, mint a mókus szaladt fel a hágcsón. Az öreg Níko helybenhagyólag biccentett a szürke fejével, s azt mondá, hogy:

- Már ez teszi. Válhat belőled jó matróz, ha egyebekben is ilyen ügyesnek, alkalmazkodónak fogsz bizonyulni. Elsőben azonban jól ügyelj! Nézz körül, szemfüles légy, s vigyázd meg, mi többiek mit hogyan csinálunk. Mert sok csínja-bínja van ám a hajósi szolgálatnak.

Persze, hogy sok a csínja-bínja, mert hogy mégis csak több az ilyen három árbocos, mint az a hitvány csónak, melyen egykor a piócásparti Robinzon-szigetét födözte fel Pali.

Kötélhúzás közben is nagy érdeklődéssel figyelte meg az új tengerész-gyerek azt a roppant hajótestet, hogyan indítják meg az öbölbül. Mint megannyi vízipók, surrantak ide-oda a csónakok, oldva és kötve a csomókat, mialatt a hajó orrán és farán izmos karok húzták fel a vasmacskát a tenger fenekéről, mely súlyával úgy leszögezi a nehéz hajótestet, hogy éppen csak gyenge ringásra képes a habok játékában.

Végre megoldották a hajót parthoz rögzítő köteleket. A kormányos óvatosan megfordította. A markos legénység belekapaszkodott a vitorlákba, melyek az élénk hajnali szellő erejétől dagadozni kezdtek. Minden mozdulatot a parancsnok sípszava igazgatott, s mindezt szabatosan végezte a gyakorlott legénység.

E percben emelkedett föl a nap a Karszt sivár csúcsai fölé.

Pali odapillantott. A kikötőváros a kora reggel arany sugaraiban fürdött. S amott, e hegyóriások mögött fekszik az ő drága otthona, s benne az, akit a világon a legforróbban szeret, az ő imádott édesanyja, aki tán épp most halálos aggodalmakban emésztődik az ő fia miatt. S erre Pali emlékében fölrajzott szülőföldjének kedves határa: a terennyei puszta, a szilasberényi templom tornya, az erdő, a mező, a tó, az istálló, az alsó udvar, a kert, az ő dolgozószobája, Ágnes néni, Nebizdrá bácsi, az öreg csősz, a harangozó, az udvar cselédsége, a Pista gyerek meg a Svihi kutya - mind valamennyien az ő hívei.

S hogy vitorlaszárnyait büszkén kibontva, repülni kezdett a »*Pelikán*«, Pali végignézett az elmaradó parton. Könnybe boruló szeme előtt feltűntek a búcsuzó jóbarátok is: Rózsika, Pista, s a fájdalmasan csahintó Svihi, meg a komédiás sátor előtti jelenet, midőn apját s Roszcsont Ferkét ismerte föl. És szívére keserű megbánás érzete szállott. De már későn.

Gyorsan repültek el a Kvarnero öblének apró helységei mellett: Buccari, Porto-ré, Cirkvenica stb. Útba ejtették az ős Cherso-szigetét, melyen túl már sík tengert értek. Már messziről intett feléjük az isztriai partról Póla, melyet épp akkortájt alakítottak át hadi kikötővé. Pali szeme szertecsapongott az idegen képeken, s rövid órákra el is ült az ő bánata. Midőn az öreg Níko megérttette vele, hogy az a kerek nagy omladék a római kezektől épített circus maximus, melynek homokján viadorok küzdöttek élet-halálharcot egymás és a felbőszített vadállatok ellen: eszébe jutottak a történelmi órák, melyeken Kerekes János tanító bácsi magyarázott neki.

A »*Pelikán*« szépen úszott a maga útján. Az öreg Níko apródonkint beleártotta az ő tanítványát a hajósszolgálatnak kisebb részleteibe. Éppen a horgonytartó láncokat rakták karikába ketten, midőn a vén matróz aggódó arccal nézte az eget.

- Hm, hm! - mondá. - Estére vihart kapunk. Fiú, aztán jól válogasd meg, hová rakod a lábad, mikor az árboc kosarába küld fel a parancsnok úr.

S ugyan-e pillanatban sajátos rezgés futott át a hajó testén és nyögni kezdett, mint a beteg ember. Eddig, hogy símán folyt az út, Pali nem is hitte máskép, mint hogy mindvégig ilyen marad. De most, mikor emelkedni-sülyedni kezdett alatta a hajó, érezte, hogy forog vele a világ. A hajóslegények nevetve nézték a gyerek kínos vergődését. Szédület fogta el, s tisztára azt hitte: ütött a végső órája.

- Se baj, Palkó! - biztatá őt az öreg Níko. - Katonadolog, fiam. Ezen át kell esned, mint estünk át mindnyájan. No csak, oda húzódj a középső árboc tövéhez, ott legkevésbé érzed a hajó ringásait.

Ekkor már a keletkező vihar rohama ugyancsak belekapaszkodott a domborúra kiduzzadt hatalmas vitorlákba. Pali versenyt nyögött a hajó eresztékeivel. Tétlen nézte, a legénység mily erős munkát végez, midőn a vitorlákat leszereli s összegöngyölgeti, nehogy a szélroham szétszaggassa.

A tengeri betegség hajón csakugyan »katonadolog«, mint nevezé az öreg matróz. Van olyan szerencsés szervezet, hogy ez a nyavalya egyszer sem fog ki rajta. Vagy, ha egyszer megviselte már, többé nem bolygatja. Hanem aztán van olyan is, hogy az embert, valahányszor hajóra lép, mindannyiszor megszitálja a »zöldszemű szörnyeteg«, a tengeri betegség.

Palkót ez az első roham ugyancsak megviselte. Szerencséjére az ő végzete beérte ezzel az egyszerivel. Hosszas utakat hajózott be szolgálata ideje alatt, de innen túl, az első támadás óta, ez a kegyetlen állapot megkímélte.

Morlakovics Dusán kapitány - ez volt a parancsnok neve - szokatlan jóindulattal viseltetett Pali iránt, kinek illeszkedő ügyessége s jó házi nevelésre való modora megnyerték a különben kemény, szinte zord férfiú tetszését.

- No, átestél a tengeri keresztségen te is! Sose bánd, megszokod. De hát voltaképen mi is hajtott téged, szárazföldi patkányt, arra, hogy tengeri szolgálatba lépj? - kérdé a parancsnok.

Pali eleinte habozott, majd töredelmes vallomást tett. Hogy rettegett a katonai szolgálattól, főképen pedig a tanulástól.

- És ezért hagytad ott szüleidet, szülőföldedet? Különösen édesanyádat, akit, úgy látszik, nagyon szeretsz?

Palinak az orrát ugyancsak kezdte csavargatni a megindulás a parancsnok egyszerű kérdésére. Nem állhatta tovább. Egyszerre csak sírva fakadt, egész testét megrázta a zokogás. A bánat, a honvágy fojtogatta torkát, szívét.

- Már fiam, - mondá a parancsnok - ezzel nem segítesz a bajodon. Erről a hajóról jó darab ideig el nem szabadulsz. Csak azt nem értem, hogyan fázhattál úgy a fegyelemtől és tanulástól. Azt hiszed, itt a hajón nincs fegyelem? Keményebb van pedig, mint a szárazföldön. Azt hiszed: itt a hajón megszabadulsz a tanulástól? Pedig évekig csak durva hajóslegényi szolgálatot fogsz végezni, ha az új hivatásoddal járó ismereteket meg nem szerzed. És nem tudom: ezek nem-é nehezebbek, mint az intézetbeli katonai tanulmányok. Meglátom, milyen tehetséged van a mennyiségtanra, mértanra, csillagászatra, föld- és természetrajzra. Mert ezek ismerete nélkül fóka se lehetsz a tengeren. Teszek veled kísérletet. Szeretném, ha jóravaló tengerészt nevelhetnék belőled.

Pali megilletődve köszönte meg a kapitány jóakaratát, s vegyes érzésekkel vonult a fülkéjébe.

XVI.

A »*Pelikán*« iránya egyelőre Olaszország, azután Görögország, s később Törökország volt. Megrakodott hüvelyes veteménnyel, szalonnával és faggyúval. Palinak sejtelme sem volt a hajójának mélységéről. Csak midőn az öreg Níko mellett szállott alá a fenékre, szerzett fogalmat a »*Pelikán*« öblös voltáról. Kedvezett a fiúnak a szerencse. Nem csupán a kapitány volt iránta jóindulattal, de még Níko bácsi is, ami némi tekintetben tán nagyobbat is jelent, különösen szemben a többi legénységgel. Pali rá is szolgált ezekre az érzelmekre, mert ahelyett, hogy elkapatta volna magát a kedvezéstől, inkább még azon volt, hogy kellesse magát. A parancsnok nem csak időt engedett neki az elemi ismeretek megszerzésére, de még saját maga foglalkozott az oktatásával.

Elsőben is a német szóra fogta, mert még akkor híre sem volt magyar tengerészeti tanfolyamnak. Német volt a tanulás nyelve és olasz. Pali, aki eddig a magyaron kívül más társalgási nyelvet nem ismert, - hiszen a latin nyelvet amolyan »holt nyelvül« tekintették - ugyancsak megviaskodott a német szóval. Gyors felfogásának köszönhette, hogy e két nyelvben: a németben és olaszban, rövid hetek alatt már észrevehetően haladt, kivált az utóbbiban, lévén a legénység a parancsnokkal egyetemben olaszul beszélő dalmata.

Ezalatt pedig a »*Pelikán*« kedvező szelek szárnyán szerencsésen ért ki a sík tengerre. Pihenő óráiban Pali hosszan nézte el a tengeri pojácák, a delfinhalak víg bukfenceit, s föltekintve a magasba, hallgatta az árbocok fölött kerengő éhes sirályok kacagását. Mert hogy meglepően hasonlít a sirály kiáltozása az emberi nevetéshez.

Midőn a Fiuméhoz közel eső Cherso-szigetéhez értek, már Pali első ízben segédkezhetett a kirakodásnak nem könnyű munkájában. Viaszosvászon-zubbonyt öltött, hogy többi ruhája össze ne zsírosodjék, mikor a nehéz szalonna-oldalakat emelte vállra, hogy a parton várakozó szekérre rakja. Mélyen alant kezdte a hurcolást, s ugyancsak kimelegedett, míg a keskeny lépcső fokain fölfelé cipelte zsíros terhét. Níko bácsi meg volt vele elégedve.

A sziget lakóinak kedves küldemény volt a magyarhoni szalonna. Ezzel zsirozzák ételeiket, míg új olajat sajtolhatnak, mert a bogyószüret csak jövő tavaszon volt soron.

A parancsnok és Pali öreg barátja apránkint teljesen beártották őt a tengeri szolgálat titkaiba, s a hajózásnak százféle fogásaiba. Örömmel tapasztalták, hogy a fiú megszerette ezt a mesterséget, pedig a tengeri szolgálat mennyivel súlyosabb a szárazföldinél, ha katonai szolgálat is!

* * *

Lassankint elmaradt a partvidék. Csak messze távolban ha látszott egy-egy sötétebb sáv, mely, lehet, felhőnél nem volt egyéb. Hanyatt fekve a födélzeten, s vastag kötélnek támasztva fejét, pihenő óráiban hosszan bámult bele Palkó hol az égnek mérhetetlen magasába, hol a szemhatár véghetetlen távolába.

S mint feje fölött a felhők, úgy úsztak át lelkén az ő édes-bús emlékei.

Elsőben is a drága édesanya merült fel képzeletében. Oh, talán azóta meg is vette a bánat! Bárcsak nagyobb kikötőt érnének már, hogy levelet írna haza. A jó Ágnes néni zsörtölődéseit pedig szinte hallani vélte. Hát a többi? A Nebizdrá bácsi, a vén csősz, megvan-e még? Elméjében elvonult a gyönyörű terennyei puszta, el a nádas, a rét, a réten az ürgeöntés, a Pista gyerek, a toronybeli vakmerő harangozás, a szökés, a komédiásnép, a nagyképű direktor úr, a pudli-oroszlán, s e tarka alakok között kifeszített kötélen lengve az édes kis Rózsika.

S ott lenn, a fiumei sátor alján, édesapja, kézen vezetve az ő Roszcsont Ferke unokatestvérét és szeretett barátját! Ennek is fog írni, csak partot érjenek. Rózsikának is írna, de hová? Hol csavarog azóta a Hazdrubáldo művésztársasága! Oh még te is, te hűséges Svihi kutya! Te is ott sorjáztál el ebben az ábrándképben, melyet a felhők változó csoportjaiból alkotott magának Pali.

XVII.
Tengeri kaland.

Tán az ábrándozásból igazi álomba szenderült át, midőn egyszerre dobogó zaj és kiáltozás riasztotta fel. Gyorsan talpra ugrott és beleütközött az öreg Níkóba, aki hosszú csáklyával rohant lefelé a hajó alsó karzatára, míg a többi legénység szigonnyal fölfegyverkezve rohant egyazon pont felé.

Az első pillanatban Pali kalózok támadására gondolt, mert a matrózok közül többen puskát, pisztolyt töltöttek meg. Maga a parancsnok is töltött pisztollyal sietett a többi után.

- Rablók? - kérdezte Pali. - Kérek puskát én is!

- Nem rablók, csak rabló. De ez az egy aztán tízzel is fölér. A *cane pesce* az, a *kutyahal*, mint nevezi az olasz nép; a *cápa*.

- A cápa? - kiáltott fel szinte ujongva Pali.

- Parancsnok uram, engedelmével a legénység közé állanék. Tán csak kapok fegyvert én is?

- Nesze gyerek! - mondá az öreg Níko. - Nesze fustély. Amolyan régi kováspuska, keményre megtöltve. Csak akkor süsd el a fegyvert, ha szólok.

Palit nagyon izgatta a kiváncsiság, színről-színre látni a hirhedt tengeri rablóhalat, melyről már annyit hallott, mióta a hajón van, s régebben sokat is olvasott.

Alátekintett, s ott látott egy piszkos-szürke nagy testet, versenyt úszni a »*Pelikán*«-nal, melyet egymásután többször nagysebesen meg is került, de hanyatt úszva, mert ennek a ragadozónak a természet nem adta meg azt a tehetséget, hogy prédáját, mint a többi hal, hasmánt úszva ejthesse meg s nyelhesse el.

Az Ádriai-tenger vizeiben a cápa nem is ritka vendég. Főkép a kikötőben és legkivált ennek fürdésre szánt részében szeret vadászni - emberre, s különösen gyermekre. Hány kesergő szüle siratja az ilymód elveszett kis fiát, leányát! Nincs is hal, általában nincs is állat, mely ellen mérgesebb elkeseredést érezne a hajós ember, mint a cápa ellen.

A szakács, hogy mind közelebb csalogassa a hajó bordáihoz az utált vadat, a konyha hulladékaiból szakajtószám szórt a tengerbe, melyeket a hivatlan bár, de tartóztatott vendég mind egy szálig, az utolsó morzsáig mohón bekapott.

Az egyik matróz konyhai moslékba mártott kupacot vetett neki. A cápa egyszerre megfordult, hanyatt vágódott s undok száját lehető tágra felrántva, lenyelte a mocskos csomót.

Ezt a pillanatot várta a legénység. Níko, aki az élükön állott, a csáklya hosszú vasszögét ütötte a ragadozónak tátongó szájába. A cápa, rettenetes fogai közé kapva a csáklya hegyét, fölvette a harcot. Sikerrel hadakozott, mert a csáklyát kirántotta az öreg Níko kezéből, de el nem nyelhette. A csáklyát még ez a torkos állat sem találta megemészthetőnek, pedig leltek már a cápa hasában csöngetyűt, könyvet, kősźéndarabokat, kalapot, amiket nyilván pajkosságból dobáltak feléje a matrózok.

Itt azonban a helyzet mind komolyabbra vált. A csáklyadöféstől vastagon ömlött ki a cápa vére, körül pirosra festve jókora vízdarabot, ami dühét és fájdalmát inkább fokozta, semhogy ernyesztette volna. A cápa kétségbeesve folytatta a küzdelmet. Hihetetlen erővel az alsó hajókarzatig dobta fel magát, míg a parancsnok lépett elő s pisztolyát az emberevőnek szemére irányítva, elsütötte. A lövés talált, de a vad még mind nem adta meg magát. Szétzúzhatta a szemüregét, nyilván magát a szemet is szétroncsolta, de agyvelőt nem sértett meg. Végső

erőlködésében a cápa akkorát szökött, hogy a legények közt a legifjabbat farkának rettenetes csapásával majd leütötte.

Ez a legifjabb legény pedig nem volt más, mint a mi Pali barátunk.

A nagy locssanás vízzel vegyes vért is lövelt a karzat deszka-padlójára. Pali, midőn félreugrott, megcsuszott a sikamlós talajon s hanyatt vágódott. A cápa ugyanezt cselekedte, hogy a közel magasból a fiút leránsa s magába kapja. De ugyan-e pillanatban a Níko puskája dördült el. A lövedék a cápa hasába furódott s nyilván szíven érte. Farkának fáradt legyintése azt jelenté, hogy a végét járja.

Igy is volt.

A hajó tatjáról lebocsátották a csónakot s néhány izmos matróz szállt belé, hogy a hatalmas állat holt tetemét a hajó farkához kötözve a legközelebb eső kikötőben szemlére tegyék. Az ilyesminek mindig sok a nézője s az érette beszedett aprópénzből a legénységnek telik egy kis lakozásra. Két napnál tovább azonban nem ajánlatos az ilyen szemle, mert a holt cápa bűzétől megtántorodik még a legerősebb idegzetű ember is.

A csónakba szállottak között volt Pali is. Midőn a cápa kopoltyúján átfűzték a kötelet, Pali egy úszó tárgyat vett észre. A Níko bácsi csáklyája volt. Pali szerencsésen kihalászta s diadalmasan nyujtotta át az öregnek. Elbámultak a már vergődő állat erején - a csáklya éles vasvége le volt harapva.

XVIII.
Parti élet.

A »*Pelikán*« Cherso-szigetétől elköszönvén, a már említett Pólát ejtette útba, ahol sok oldalassal rakodtak le, mert ezen a vidéken is csak hírből ismerik a sertéshízlalást.

Palinak a kapitány parti engedélyt adott, hogy a hadikikötőt, melyet még csak azidétt kezdettek építeni, mellőzve, inkább nézze meg a római korból megmaradt, még romjaiban is hatalmas cirkuszt, melynek roppant arányain méltán bámult el a fiú. Köröskörül a karzatok és páholyok, ezek között a prokonzul nagy páholya, melyben egyszer az imperátor, Vespasianus császár is nézte a viadorok harcait egymással és a ragadozó állatokkal. Midőn egymás ellen küzdve az egyik viador elbukott a homokban: a győztes az elbukottnak mellére térdelve körülnézett a páholysorokon, megkegyelmezzen-é a legyőzöttnek. Erre a néma kérdésre az volt a válasz, hogy vagy fölfelé emelték a jobbkéz hüvelykujját, ami kegyelmet jelentett, vagy lefelé mutattak vele: *pollice verso*. A diadalmas viador ekkor szemét körüljártatva, megszámlálta az ujjakat. Ha több volt a lefelé mutató: a győztes legyűrt társának markolatig szívébe döfte rövid, széles kardját. Említésre méltó, hogy többnyire a finom, nagyúri római hölgyek fehér patyolat hüvelykujja mutatott lefelé.

Hát ilyen volt hajdanában a színházi szórakozás.

Pali végigbújt a ketreceken, melyekből a kiéheztetett vadállatokat bocsátották rá a védtelen rabokra, akik között sűrün volt keresztyén is. Igy lettek ezek vértanúkká, mert vallásukhoz hívek maradtak s nem hittek a pogány istenekben.

Innen egy ugrásra beszaladt a városba a Sibilla temploma végett, mely a római építőművészetnek igazi gyöngyszeme. De ennek már kevés időt szánhatott, mert ugyan-e percben a part felől megszólalt a jeladó harangszó, mely Palit a hazatérésre intette. Amit látott s amit felőle otthon a tanító úr oktatásából emlékezetében megtartott, azt hűségesen mondta el kapitányának. Benyomásait hamarosan lefirkantotta s egy másik kikötőbül hosszabb tudósítást tervezve: hazulról való távozása óta ezeket az ő első sorait intézte édesanyjához, aki bizonyára szívszakadva vágyott eléje fia levelének.

Hosszú egyformaságban teltek a napok. Időközben Palit az ő vén matróz barátja beavatta a hajózásnak, különösen a vitorla-forgatásnak rejtelmeibe, mint pl. abba is, hogyan kell a szél iránya ellen is előre haladni, midőn t. i. a vitorlák sajátos elhelyezésével meg lehet csalni a szél erejét s arra szorítani, hogy úgyszólván a maga szándéka ellen hajtsa szolgálatába a hajó.

Pihenőóráiban - s ezekből jócskán jutott neki - a parancsnok részben oktató, részben szórakoztató olvasmányokat kölcsönzött neki nem nagy, de válogatott könyvtárából. Jóakaró kapitánya tapasztalván a fiú éber érdeklődését a hajózás, általán a tengeri élet iránt, egyenkint mind megnevezte neki: melyik ország melyik partja mellett úsznak el éppen, amit egyébként a nagy abroszokról is leolvashatott, melyek a kapitány dolgozó-asztalán ki voltak terítve.

Sokszor illetődött meg Pali, midőn a nagy vizi rónán fel-feltűnt egy óriási épület, mely olybá tetszett neki, mint valami rengeteg vár vagy templom, s hogy közelébe értek, ugyancsak összezsugorodott a roppant alkotmány; még akkora sem volt, mint az a hajó, melyről a másiknak arányait mérte. Aminek magyarázata az, hogy a végtelen vízi síkon nem lévén hozzá fogható tárgy, a valónál nagyobbra nőnek az arányok. Ugyanezt tapasztaljuk a kelő teli holdon, mely, míg alant jár, roppant széles ábrázatot mutat s mentül magasabbra hág, annál inkább kisebbedik.

Hogy Fiume felé nézett, az ő lelke vitorláját is dagasztotta egy nagy, titokzatos erő - a honvágy. Ah, mert arrafelé, ahol már kéklő távol ködébe hanyatlik az ég alja, ott van az ő hazája, ott az ő imádott édesanyja, ott mind azok, akiket szeret. Üzent a feje fölött csapongó sirályokkal, csakhogy ezek nem hagyták el a vizet és jajongva folyton ott kerengtek a hajó fölött, lesve valami koncot, melyet a legénység vagy a hajó szakácsa vetett nekik.

Egészben véve az időjárás kedvezett a »*Pelikán*«-nak.

Három hétbe se tellett, egy tündöklő tavaszi reggel sok templom aranyos keresztjéről verődött vissza a nap fénye. A régi római *Brundusium*, (jelen nevén *Brindisi*) előtt vetett horgonyt.

Pali engedélyt kapott, hogy kirakodás alatt nézhessen széjjel a városban. Olaszország tömérdek műkincseiből ugyancsak kevés jutott ennek a városnak. A hajdankor díszét és művészetét csupán csak *egy* szobormű hirdeti: a Traján császár oszlopa, szemben a kikötővel, egy jókora domb magaslatán.

A kis matrózfiút, amint partra lépett, körülözönlötték a gyermekcsoportok, melyek épp akkor szabadultak ki az iskolából; s amerre járt, zajongva követték.

- Ejnye, hát mi vagyok én? - fakadt ki türelmetlenkedve Pali. - Majom, vagy opossum, vagy más ilyesmi afrikai vadállat?

Persze nem gyanítá, hogy a hajóslegénység, megtartva egy régi szokást, megtréfálta Palit is: loppal csacsifüles rajzot akasztott a háta közepére.

A gyereksereg felé fordulva, el akarta maga mellől kergetni. De a banda csak annál vígabban ugrálta körül, sőt egy nagyobb fiú orrot is vágott neki s a nyelvét jó hosszúra öltötte ki rája. De már erre elfogyott a Pali béketűrése s hirtelen megfordulva, úgy meggyomrozta a kötözködő gyereket, hogy ez elbődült, a többi meg sivalkodva futott el egy templomba.

Ebben a pillanatban dob- és trombitaszó hallszott a nagy tér felől.

Nini: komédiások! Tán éppen azok, akiktől Fiumében vált meg olyan hirtelen. Nyilván a szomszéd sátor művészei, gondolá Pali.

Amint közelebb és közelebb értek, az iskolás gyermekség mint a raj zúdult ki a templom ívei alól, alaposan megfeledkezve a kis matrózról s a hátára pingált fülesről. Uj látnivaló vonzotta őket, de különösen Palit, akinek lelkében a legizgatóbb érzelmek ébredeztek. Hát még mikor, vállain szivárványszínű szárnyakkal, egy fehér ló hátáról piros cédulákat szórt le egy aranyos leányka s kedvesen csengő szóval hirdeté, hogy »*sta sera*« (ma este) lesz a nagyszerű *rappresentazione,* (művészi előadás) alla *piazza di fera*, (a vásártéren) - bum, bum!

De ezt már nem a tündérke, hanem a pojáca mondta, nagyokat puffantva a nyakában lógó öreg dobon.

Hát persze, hogy ő volt, a világhírű Hasdrubáldo társaságának jeles kómikusa, a Beppo (Seppl) pojáca, a hű művésztárs. S ki más volt volna a tündérke, mint Rózsika, a vándortársaság vonzó csillaga, akit a Pista oltalmában hagyott s most igazgatója vezetése alatt már itt járt Olaszországban.

- Rózsika, Rózsika! Te vagy-e igazán? - szólalt meg egy ifjúi hang a mind sűrübbre torlódó tömegből, melyen nagy erővel furakodott át Pali. A közönség őt is nevette, azt hivén, hogy a hátán fityegő csacsirajz szintén beletartozik a cirkuszi társaság mulatságos bevonulásához.

A lovas tündérke meglepődve tekintett oda, ahonnan a hívó szó feléje hangzott. Látott egy viaskodó matrózlegénykét, aki feléje igyekezett utat törni magának.

- Jaj! Szerelmes Istenkém! Hiszen a Pali az, a Pali!... sikongott a kis művészleányka. - Itt vagyok! Ide, ide!

A közönség figyelmessé lett s azt tudta, hogy az egész jelenet bizonyára a művészcsapat utcai előadásának egyik jelenete. Várta is, hogy no most mindjárt lesz itt holmi tréfás találkozás.

De biz' az váratlanul megszakadt s hirtelen félbemaradt. Mert ugyan-ebben a pillanatban a kikötő felől mozsár durrogása jelentette, hogy a »*Pelikán*« fölszedi a vasmacskáit s indul tovább.

Palinak, hogy eldördült a visszahívó szigorú mozsárjel, annyi ideje sem jutott, akár csak kezelni is régi barátaival s különösen megölelni Rózsikát, aki evégett lesiklott a lováról. Mentül előbb vágyott elérni a testvérként kegyelt hívét, Palit, ő is.

Hasztalan volt a szeretet munkája. Rózsika előtt utat nyitott a tömeg. Abban a hiszemben volt ugyanis, hogy most kezdődik az érdekesnek igérkező jelenet. De ugyan-ekkor már csak a futó Pali kalapja látszott, amint rohant a kikötő felé. Épp egy pillanatra fordult meg csupán, hogy lelkendezve adja tudtára futásának okát.

- Nem... nem lehet,... hajóm, a »*Pelikán*« indul... Isten veled... Rózsika... irok!

Pedig azt sem tudta, hová?

XIX.
Pali hibázott.

Kezében hosszúcsövű messzelátóval, szívében hullámzó érzetekkel ült az árboc kosarában Pali, ahová a kapitány parancsa rendelte.

A hajónak ez a szellős, magas pontja arra szolgál, hogy a távol szemhatáron felmerülő vitorlás vagy egyéb váratlan tárgyat a tengerész fölismerje s legott jelentse.

Azonban meg kell vallani, hogy Pali a látócsövet nem távol vitorlák, hanem inkább a közeli kikötőváros, Brindisi felé fordította, valj' meglelhetné-e az őt mód fölött érdeklő művészcsapatot, amely felől egy-egy trombita-harsonás nyilalt el a hajóig, meg a nagy dobnak egy-egy puffanása döngött el.

A kedvező szél ezalatt mind erősebben nyomta előre a vásznakat, úgy hogy ezek, mint roppant szárnyak, gyorsan röpítették a »*Pelikánt*«.

Hovatovább el-elmaradoztak a karcsú világítótornyok, a Traján császár oszlopa s mind a kimagasló templomok s keskeny házak.

Pali szinte vágyva nézett az előtte voltaképen még teljesen idegen város felé, midőn hátulról hirtelen tompa üvöltés riasztotta föl merengéséből. Pali megfordul kosarában s ámulatára megpillant egy roppant gőzöst - abban az időben az első ilyen alkotmányok egyikét - mely búgva s teljes gőzerővel túrta maga előtt az Ádria hullámait.

A »*Pelikán*« kormányosa, az öreg és tapasztalt Níko, azonban már puszta szemmel régen fölismerte a közeledő gőzhajót s balra, kitérőre csavarta a kormány rúdját, nehogy a fűtött géppel hajtott *»Kormorán«* - ez volt a gőzös neve - elgázolja őket.

Alig váltották ki egymással a találkozás alkalmával szokásos üdvözlő jeleket, midőn az álmélkodó Palit a parancsnok szigorú szava leszólította, aki szégyenkezve inkább, mint remegve állott meg a kapitánya előtt.

- A messzelátót nem azért adtam a kezedbe, hogy hátra nézelődj, amire semmi szükség, hanem hogy előre tekints! - mordult rá a parancsnok összeráncolt homlokkal. - Nem a te érdemed, hogy a *»Kormorán«* nem ment keresztül rajtunk, hanem igenis: a Níko kormányosé. Próbára akartam tenni éberségedet - dorgálta a parancsnok immár enyhébb hangon Palit - s íme, csalódtam benned!

Erre megfordult a kapitány s a kajütjébe lépett.

Pali mélyen röstelkedve állt ott s föl se merte vetni a szemét. Szinte megkívánta a feddésnél is erősebb, kemény büntetést. Bevárta, amíg ismét kilép szobájából a kapitány s ekkor eléje állott Pali, töredelmes, szánó-bánó arccal.

- Parancsnok úrnak jelentem alásan, nagyot vétettem. Kérem is, tessék engem méltóan megfenyíteni. Nem bánom, ha a kilencfarkú macskával is.

A »kilencfarkú macska«, ez az a kilencágú korbács, sok tengerészetnél még ma is fennálló büntetés. A macskával megejtett fenyítést azonban csak a lázadó matrózra méri, a vizen még fontosabb fegyelem.

Palinak arra a kívánságára, hogy húzzanak rá a kilencágú macskával, kissé elmosolyodott a kapitány, de azért szigorúan folytatá:

- Az ilyen mulasztáson, mint a tied, némelykor országok sorsa fordul meg. Hogy megemlegesd ezt a napot s büntetlen ne maradj, kötélen fogsz hálni!

Ami azt jelenti, hogy a hajó fenekén vállmagasságig vastag kötelek vannak kifeszítve. Ezek hurokjába hónaljjal akaszkodik rá a hajóslegény s ha nagyon elfáradt, mégis mélyen alszik rajta. Nem is olyan kegyetlen ez a fenyítés, mint gondolná az ember. Csakhogy az ilyen nyoszolya kissé szokatlan.

Palinak szinte jólesett, hogy, mint vélte, szigorú büntetést szabott rá az ő parancsnoka. Meg akart vezekelni s jóformán bántotta, hogy, az előző éjjeli virrasztástól ki lévén merülve, jóízűet bírt aludni.

Amint láttuk: eddigi útjában Pali nem ért meg valami különös kalandokat. Kivéve azt, hogy segített ő is megejteni a cápát, s hogy Rózsikáékkal találkozott, amely találkozást, kevésben múlt, hogy meg nem sinylette. Más parancsnok bizony elverte volna rajta a port, de a jólelkű Morlakovics kapitány enyhén vette a dolgot, pedig végzetessé válhatott volna a fiúnak ábrándozása, ha a »*Kormorán*« gőzös jókor nem veszi észre a »*Pelikán*«-t.

Pali valójában nagy, igazi veszedelemre áhítozott. Példának okáért viharra, midőn ide-oda dobálja a szélvész ereje a hajót; igazi, kétlábú tengeri rablókra: afféle rettentő kalózokra, mint a minőkről olvasott is, idősebb matróz pajtásai beszéltek is. No meg, ha megláthatná a való Robinzon-szigetét, amely bizony másmilyen, mint amilyet egykor játékos gyerek-ésszel ott alkotott magának a Cigánytó közepén, másodmagával.

XX.
Korfu szigetén.

Az időjárás közben kimelegedett, mentül közelebb érték a nyarat s a délvidéket. Pali napról-napra adta mind sűrűbb jelét a szolgálatban való ügyességének, erélynek s megbízhatóságnak. Noha szívét szorongatta a vágy azokért, akiket szeretett, s agyában folyton motoszkáltak a legtarkább képzetek napkelet csodáiról s idegen népek felől: az utolsó lecke óta, mely csaknem vesztét okozhatá hajójának, eszén járt és mint idősebb pajtásai is szívesen elismerték, derék kis tengerész vált belőle, a magyar pusztai gyerekből, itt a végtelen vizi rónán.

Igy érték el *Kerkyra* szigetét, melynek járatosabb neve *Korfu*. E név eredete arra a két magaslatra vezethető vissza, melyeket a görög nép kiválóságukért *korifeusok*-nak nevezett el. Innen *Korfu*.

A ki- és berakodás idejéből néhány órát itt is engedett a megengesztelt parancsnok, aki e sziget történeti multjából sokat beszélt Palinak. Hogy ott ama váracs alatt indult meg a peloponnesusi háború. Hogy itt uralkodott Alkinóosz, a feákok uralkodója, aki barátságosan fogadta királyi lakába a hajótörött, beteg *Ulyssest*, akit meg *Alkinóosz* leánya, *Nausikaa* királykisasszony gyöngéden gondozott. S amott lent, a kis apró szigetke körül a nagyobbik a »feákok hajója« nevet viseli, melyet Zeüsz haragja változtatott földdé. Ismertetésében a kapitány ekkor áttért a későbbi korra: midőn a velencei köztársaság foglalta el, aminek nyomát mutatja a bástyákon és középületeken sűrün előforduló *Szt. Márk oroszlána*. Majd az angol foglalásról emlékezett meg s arról a nagylelkű felbuzdulásról, mellyel a hatalmas brit nemzet a szabadságért küzdő görög nemzetnek visszaajándékozá Korfu szigetét.

Mivel a vidék bájait fölkeresni nem futotta az időből, az ódon város meredek és szűk, sűrü élettől zajos és színes utcáit rovogatta. A rövidre szabott szünetből még arra is tellett, hogy megmászva a velencei kezektől rakott bástyákat, fölkapaszkodjon az egyik korifeusnak világító toronnyal koronázott ormára, ahonnan aztán szétnézett s megittasodott a gyönyörű látványtól. Egyszerre két tengeren is héjázott el szeme: az Ádrián, s az Ioniai-tengeren. Amoda meg *Épirusnak*, a mai *Albániának* hótakart tetői tündököltek feléje s lábainál rózsával telehintett bokrok, magnolia, mirtus, rozmarin s aranygyümölcsökkel gazdagon megrakott narancsfák virítottak.

Fáradtan és boldogan tért be aztán egy parti kávéházba, melybe ki-benyüzsgött a tarka sokaság: görög, török, albán, makedon vásárlók, koldusok és kutyák. Itt egy csésze sűrü fekete kávé mellett papirosra vetette eddigi élményeinek legfontosabb részeit, hogy mint első levelet küldje haza édesanyjának. Eddig nem férhetett hozzá, amíg új mesterségébe valamelyest bele nem tanult. De most kiontotta búval és reménykedéssel tele szívét az előtt, akit legjobban szeretett ezen a világon. S hogy eltünődött sorsa fölött, még szigorú édesatyjáról is enyhébben gondolkozott. Hiszen végre is mit akart vele? Azt, hogy keményebb kéz alá kerülve s lelkében megizmosodva, derék férfiúvá nevekedjék. De kalandra vágyó, vérmes, hirtelen természetével a fegyelembe nem akart beletörődni. Hiszen otthon olyan szabad életet folytatott, mint a vad csikó. Szigorú apja hivatalos dolgaiban sokszor volt távol a háztól s nem foglalkozhatott oly mértékben a fia nevelésével, mint szükséges volt volna. Ezenkívül igazságos bár, de forróvérű lévén maga is, - úgy látszik, Palinak volt kire ütnie - nyugodt és komoly intés helyett szenvedélyesen kifakadt a gyerek ellen, míg erélytelen, puha édesanyja elnézte fiának minden pajkosságát s csínytevéseit.

És eszébe jut Ágnes néni is, aki inkább zárkózott és bánatos modorával szintén nem találta el unokaöcsse gusztusát. Hiszen nagy, éles fájdalom rágódott az öregedő uriasszony szívén.

Maga sosem emlegette, de mindenki jól ismerte a szegény özvegy emésztő szomorúságának okát s állandó gyászát. Hogy ne? - mikor aranyos kis leánya, akit dadája ottfelejtett a szérűskert végében a vén topolyafák alatt, hirtelen eltűnt. Az egész pusztát följárták, a nagy vidéket tűvé tették végette, - hasztalan. Biz' azt csavargó cigányok lophatták el, akik ugyan-akkor ólálkodtak a szérűskert alatt. Azoknak pedig »bottal üthetik a nyomát« mondogatták az emberek.

Főleg az-idétt, midőn az ilyen gyermekrablások nem is mentek ritkaság-számba, hiányos volt még a csendőrök ébersége s a bírák erélye. A régi közlekedésnek is száz nehézsége volt, hegyében meg sem a távírás, sem a távbeszélés még akkoriban nem jöhetett az emberek segítségére.

Egyszóval: a drága baba elveszett. Tíz éve mult ennek a szörnyű esetnek s Ágnes néni már csak azon sírt, miért nem inkább halt meg az ő aranyos kis lánya! Igy legalább eljárhatna a sírjára s könnyeivel öntözgetné hantjait.

A Trozoliné, az öreg béres felesége pedig váltig hajtotta: »No meglássa tekintetös asszonyom, mögkerül még az a drága gyerök. Én mondom! Nem múlik el éccaka, hogy a szentömmel vele ne álmodnék. Az éjjel is láttam álmomban. Gyémántos korona volt a fejében és szivárvány-szárnyakon röpködött a levegőben. Ami azt jelenti, hogy él az édöském, mög hogy eleventen is ott van mindön angyalsorban«.

XXII.
Egy levél.

Korfu szigetétől, melyet rövid ottidőzése alatt nagyon megszeretett, csak nehéz szívvel vált meg Pali. Ki- és berakodás után órányi időt sem vesztegetett a »*Pelikán*«. Élni kellett a kedvező széllel, s folytatni az utat a görög szigeteken keresztül Patrászig, ez élénk mozgalmú kereskedő-városig, mely az immár lehanyatlott Korynthus rovására fejlődött Görögország második legnépesebb kikötő-városává.

Ötödnapra értek Patrászba, olyan út, melyet a gyorshajó már tizenkét óra alatt fut meg.

Mint ahogy Korfuba ellátszott az a kőszikla, melyről a monda szerint a hellászi jeles költő-leány, Sappho ugrott alá nagy bánatában az alatta tátongó mélységbe - úgy látta meg a görögök diadalának emlékezetes mezejét, a marathoni síkot is, amelyre a hajó parancsnoka figyelmezteté Palit. De hiszen, bárhová tekint ebben az országban a szem: minden pontjáról világtörténelmi események emléke, s egy nagy, felül nem mult művészetnek romjai intenek feléje.

Midőn eltűnése után első levelét írta haza, tele bűnbánó szeretettel: a választ ide, Patrászba kérte. Alig, hogy kikötött a hajó, a kapitány engedelmével Pali legott a postahivatalba rohant, ahol várta is levél. De nem az édesanyja kezevonásait ismerte föl a borítékon, hanem az ő Ferke pajtásának és unokatestvérének írását. Mohón bontotta fel, s lázas kíváncsisággal a következőket olvasá:

Bécs-Ujhely, 1846 február 4-én.

Kedves Palim!

Csak nekieresztem ezt az én levelemet, ám nem igen bízom benne, hogy meg is kapod, mert a postajárat innen arra tifelétek, Görögországba, nem igen bizonyos. Ezen a télen is nagy viharok dühöngtek az Ádrián és több hajó pusztult el, ezek közt kettő olyan, mely a postát vitte. Ezeket beszélte nekünk a mi osztályfőnökünk.

Mert hogy nekem osztályfőnököm van; mert hogy a te helyedbe én kerültem ide a bécs-ujhelyi katonai nevelőintézetbe; és hogy - bámulj Palkó! - szeretek itt lenni; mert hogy jó dolgom van, tudod-e?

Mielőtt idehoztak, én is fázva-fáztam a katonasortól. Előttem állottál, amint kézzel-lábbal hadonásztál a hadipálya ellen, mely elől azután meg is szöktél. A mi iskolai osztályvezetőnk, bár szigorú: de kedves bácsi. Szünet-óráinkban úgy eljátszik velünk, mintha pajtásunk volna. Labdázunk, futtatunk, tornászunk, vívunk, színi előadásokat is tartunk és zenélünk, sőt még bált is rendezünk, mint a minap is a Regenspurger őrnagy főigazgatónk s intézeti kormányzónk 25-ik évi szolgálati jubileuma alkalmával. Palacsintát is ettünk, meg tűzijáték is volt.

Mielőtt a családi tanácsban eldöntötték, hogy a katonai pályára lépek, külön kedvezésképen azt a gráciát kértem ki magamnak, hogy hadd vigyen magával Pali bácsi, a te édesapád, Fiumébа. Ide hivatalos ügyek végett készült utazni. Onnan kétnapi tartózkodás után elkísér Bécs-Ujhelyre s ott bead az intézetbe, ahová tégedet szánt.

Hát arról a rettentő jelenetről fogalmad sincs, mely a te szüleid házában fordult elő, midőn megértették, hogy te a Pista gyerekkel megugrottatok. Ahány lovas ember az udvaron és lovas pandúr a megyeházán: azt mind utánatok szalajtották. Hasztalan! A vármegye huszárjai sem igen mutattak frisseséget, jó szimatot. Mert mire ők felkészül-

tek, tik már, tudja!... hol jártatok azóta. Annál a találkozásnál meg, midőn a fiumei búcsun az egyik komédiássátor előtt rád ismertünk, izgatóbbat nem képzelhetsz. Apád karon ragadt, hogy együtt rohanjunk át a tömegen. De mert ott nem lephettünk, sikertelen rohanásunk után a komédiások sátorába rontottunk, ahol szintén nagy volt a felfordulás. A komédiának jóformán vége is volt már, s közönsége a kocsmákban tanyázott. A gazdád egyre kérdezte: hová lettél? Akik tudtak szökésed felől, hallgattak. Az a kis leány, akinek lova a közönség nagy bámulatára kaparta ki patájával minden kérdezőnek életekorát: az nem felelt semmit, ott guggolt az egyik ketrec előtt, s egyre zokogott, úgy hogy a vén, kövér komédiásné rászólt a kis leányra, hosszú, selymes szőke hajfonadékát durván megrángatta, sőt meg is ütötte, amire ott szemünk láttára furcsa jelenet fejlődött ki. Először Pista ugrott neki a principálisnénak, Hazdrubáldo igazgató feleségének, a kitünő signora Mambrillának, utána meg egy kis ratler szökött az igazgatóné kövér vállai közé és ugyancsak megtépázta a vendéghaját. Legott ráismertem Pistára meg a Svihi kutyára. Vallattuk a direktort, a pojácát; - ezek nem tudtak semmit. Pistára ugyan kissé gyanakodtam, hogy tud a szökésről. De nem vallott.

Ott álltunk tanácstalan: a te apád meg én.

Nekem az érzetem azt súgta, hogy az a hajó, mely hajnalban hagyta el a kikötőt, nyilván magával vitt téged is. Közöltem sejtésemet apáddal, de ő csak legyintett a kezével, hogy bolond beszéd! Mit keresnél te a hajón, mikor semmi ismereted a hajózás körül.

Azalatt pedig ti már messzi jártatok, valahol az isztriai szigetcsoport körül.

Még egyszer odamentünk a komédiássátor elé. Hátha te szárazföldi úton illantál el a szemünk elől? De már akkor, hogy odaértünk, Hazdrubaldóék jóformán fölszedték a sátoruk fáját. A vadállatokat, az oroszlánsörényű pudlit t. i., az álmos anakonda-kígyót, a még álmosabb papagályokat s a többi vérengző ragadozókat mind ketrecbe bújtatták. A kis primadonna délceg paripája igáslóvá hanyatlott s pajtását, egy félszemű ponit, már ragasztották is a kisebbik szekér elé. Indulóban volt a karaván. Még csak annyit láttunk, hogy az igazgatóné, odalépve a sírdogáló primadonnához, nagyot lökött rajta, s valami ismeretlen nyelven szitkozódott, s kövér öklével megfenyegette. Pistát pedig, amiért vakmerően nekitámadt az igazgatónénak, a félszemű lovacska mellé fogták teherhúzó állatnak. Svihit pedig, akit Hazdrubáldo kegyetlenül elpüfölt, egy sünnel együvé csukta, aki berzenkedő tüskéivel folyton szurkálta a kutyát. Mikor engem meglátott, úgy rémlett, hogy reám ismert. De a pojáca indulót fújt, s mi, eredménytelen vizsgálódás után, szintén távoztunk.

Nagy érdeklődéssel olvastuk első leveledet. Csakhogy végre megszólamlottál! Most már, úgy reméljük, leveleink sűrübben fogják érni egymást. Még azt tanácsolnám neked, hogy sokfelé jártodban nézz körül alaposan. Hátha valahol Görög- vagy Törökországban ráakadnál a művészcsapatra, s akkor módját ejtenéd, hogy azt a szegény kis primadonnát valamikép kimentenéd az igazgatóné kegyetlen kezei közül, vagy egyébként járulnál hozzá a sorsa enyhítéséhez.

Most pedig Isten veled, Pali pajtás! Husvétra szabadságot kapunk két hétre, amikor majd hazamegyek és látni fogom a te jó édesanyádat és Ágnes nénit.

Ölel igaz, hű barátod és rokonod

Ferke.

U. i. Ird meg, mennyi időre terjed még a te szolgálatod, s hogy mikorára remélheted a te hazatértedet? *F.*

U. i. Képzeld, kivel találkoztam tegnap! Az én régi tanítómmal, a Nyaklavec Timót úrral, aki itt a térparancsnok úr házánál vállalt nevelői állást. Három gyereket fogott hámba. Én köszöntem neki, de úgy látszik, hogy rendi ruhámban rám nem ismert. *F.*

U. i. Igaz a! Ha ott abban a meleg országban valami olcsó kis majmocskát szerezhetnél s nekem hazatértedkor átadnád, nagy örömömre szolgálna. A kormányzó főnök úr Estella kis leányának szeretnék kedveskedni vele. Már volt neki egy, de a hideg égaljban sorvadásba esett és elpusztult. *F.*

XXII.
Ujabb találkozás.

Pali még elmerengve tartotta kezében a Ferke barátja levelét s gondolatait messze röpülésre bocsátotta az Ioni-tenger mellől a Balaton partja felé. A honvágy oly erősen ébredezett benne, mint eddig egyszer sem. Mostan tért rá voltaképen az ő sorsára, hogy öt évig fogja még szolgálni a hajót, ami elég súlyos. De fogja járni a tengereket is, fog látni idegen népeket, városokat és megismeri távol világrészek természeti csodáit. Ebben a jövőben volt ugyan sok biztató, de most neki drágábbnak tetszett a szürke mult, mint a tündöklő jövendő. Még ott lebegtette kezében az esti szellő a levelet, mely mód felett korbácsolta fel szívében a viszontlátásnak sorvasztó kívánságát; és nem is kellett valami nagyon felköltenie képzelőerejét, hogy az úszó felhők között s a rengő vízi síkon ráismerjen a terennyei puszta rónájának hullámzó zöld tengerére s a föléje boruló alkonyatos égben a kedves ódon falusi kastélyra s mindazokra az alakokra, melyek udvarát s melléképületeit népesítik. Még mind szívta a hazulról érkezett levélnek dohát, mintha a pusztának fűszeres levegője volt volna: midőn egyszerre trombitaszó harsant feléje s közbe-közbe nagyokat puffogott az öreg dob, mintha csak a saját szíve dobbanásait hallotta volna.

A nép, főkép a gyerekség, mind egy pont irányába futott.

Pali megfordult. S mit látott? Akár csak magát a művésztársait pillantotta volna meg, midőn ott vonultak fel a fiumei nagy téren, vagy amidőn a brindisi főtemplom előtt a régi hívekkel esett volna bánatosan örvendetes találkozása.

Odarohant maga is... de sem signore Hazdrubáldót, sem Pistát, sem a jó pojácát nem ismerte föl a társaságban, de különösen nem látta meg a primadonnát, Rózsikát se. Hát a versengő sátor népei voltak, akiket Paliék olyan diadalmasan győztek le a fiumei sokadalomban.

Nyomban a padrone (gazda) felől tudakozódott.

A nyalka matrózlegényt mély bókkal fogadta a csapat igazgatója, signore Bobinetti.

- Fiuméból jönnek? - kérdé Pali.

- Onnan, igenis.

- Láttam önöket a tengerparti sátrukban.

Signore Bobinettinek ez fölöttébb hízelgett.

- És meg volt velünk elégedve a fiatal *signore* (úr)? - kérdezé az igazgató.

- Előadásukat nem kísérhettem figyelemmel, mert én a másik sátorban... működtem.

Signore Bobinetti a száját tátotta.

- Csak nem? - kérdé. - Hát a fiatal úr nem tengerész?

- Most az vagyok, de akkor még a művészi pályán voltam, - nevetett Pali.

- Hah! - kiált fel Bobinetti igazgató úr és a homlokára ütött. Hah! - Nem ön az az ifjú artista, aki az előadás éjjelén hirtelen eltűnt? Kezd derengeni az emlékezetemben. Ugyanaz, akit egy úr azután halálra keresett? A másik fia volt vele. Az eltünés akkora zajt okozott, hogy a hírére seregestül tódult ki sátramból a közönség...

- Nyilván én voltam - mosolygott Pali.

- Nos? Mert a piacon az összeverődött emberek azt beszélték, hogy a tengerbe fúlt uraságod. És most ez a nagy változás? Hát nem tetszett belefúlni?

- Bizony kevésbe mult, - felelé Pali - hogy a víz alá nem merültem. Ha egyébként érdekli történetem, inkább elmondom, de majd csak azután, ha az én kiváncsiságomat elégítette ki. Emlékezik padrone a Hazdrubáldo társaságának egyes tagjaira?

- Valamennyire nem, de tán...

- A kis primadonnára?

- Ah, a szép kis fürtös szöszkére? Hogyne emlékezném rája? Meg is irígyeltem Hazdrubaldóéktól ezt a vonzó erőt s gondoltam is rá, hogy elcsábítom az én társaságomhoz. Mert észrevettük ám, hogy az a kedves gyermek szomorú rabságot szenved annál a szívtelen asszonynál, a direktornénál. De az úrfi eltűnése óta kettős éberséget fejtettek ki Hazdrubaldóék. Még meg sem lehetett közelíteni a kis leányt.

- Oh bár rabolta volna ön el őt s hozta volna magával! - sóhajtott szinte önkénytelenül Pali. - Akkor legalább most itt láthatnám szegénykét, beszélhetnék vele s tán megválthatnám rabságából! Mit gondol, igazgató úr, - kérdé signore Bobinettit - Hazdrubaldóék merre vonultak?

- Jaj, fiatal úr, ezt a mi kóbor életünknél nem lehet ám egykönnyen meghatározni. Az a kis primadonna makacskodott s beteget jelentett; de úgy is látszott a kicsikén, hogy szenved, mert egyre sírt s nem lehetett megnyugtatni. Az én vetélkedő társam mindjárt másnap föl is szedelőzködött s vonult tovább. A sátora, nem lévén primadonnája, üresen állott, míg a mienk mind jobban kezdett megtelni, s emiatt időn túl két nappal toldottuk meg előadásainkat. De nem lehetetlen, hogy Hazdrubaldóék szintén errefelé tartanak. Mintha fülheggyel hallottam is volna erről a szándékáról az én vetélytársamnak. Talán be is tetszik várni, míg ideérkeznek?

- Erről a reménységről le köll tennem. A mi hajónk, a »*Pelikán*«, négy nap mulva fölszedi horgonyait s vitorlázunk innen Korinthusba. Nincs kizárva, hogy Patrászban több napot töltenek igazgató úrék s lehet az is, hogy a másik művésztársasággal itten találkoznak. Ebben az esetben tegyen, kérem, rólam említést Rózsika primadonna s az én artista társam és földim előtt, akit csak Pista néven tessék szólítani. Annak a szegény fiunak se lehet valami jó dolga amellett a kegyetlen asszony mellett. Nyilván rég ott is hagyta volna az egész művészbandát, ha el bírt volna válni Rózsikától. Mert a Pista távozásával teljes árvaságra jut a kis primadonna. Erre pedig az a jó fiú dehogy volt volna képes. Ő is tán valami kedvező alkalomra les, hogy megszabadulhasson a nyűgből.

- Már azzal, hogy szóljak Hazdrubáldo kollégámmal, nem merem biztatni a matróz úrfit, mert ahol ő jár korábban, ott learatja előlem a termést. Elejébe ha vághatok: szívesen vállalkozom híradásra. Mert utána megjelenni valahol, kész veszteség. A kis primadonna mind elhódítja előlünk a sikert.

- De hát már avégett is lépjen fel ő utána, hogy hátha lel rá módot mégis elszerezni Rózsikát? Aztán az ujabb találkozást bízzuk Istenre. Talán akkor együttes erővel érünk el sikert. A siker pedig az lesz, ha zsarnokaitól megmenthetjük a kis primadonnát.

XXIII.
Ősi nyomok.

Ismét ott úsztak a tengeren. Már nem az Ádrián, hanem az Ioniainak kék vizén, s még tovább az Egei-tengeren.

És megszabadulván régi árúhalmazok terhétől s megrakodva újakkal, igyekeztek az ősi Korinthus, Athén egykori versengő társának omladozó kikötőjébe.

De itt a nagy bökkenő. Az Egei tengert földszoros választja el az Ionitól.

Hogyan átkelni a szárazon hajóval?

Hát hengerek elé fogott lóerővel. Igy jutott a hajó ismét a maga elemébe. Fölöttébb fáradságos és költséges vállalkozás! Már Nero császár idejében foglalkoztak az átmetszés gondolatával, hogy megkíméljék a Peloponnes körülhajózását. Az ezeréves gondolatot csak nagykésőre (1889-1893) sikerült valóra váltani.

Nekünk magyaroknak elégtételünkre szolgálhat ez a tetemes munka. *Türr* István, a jeles tábornok, volt annak megindítója, és a hatalmas munka egyik vezető mérnöke *Pulszky* Garibaldi, a kitűnő tudós, író és politikus, Pulszky Ferenc fia. Ez a csatorna 325 kilométerrel rövidíti meg az utat, melyet Paliék roppant fáradságosan és időveszteséggel tettek meg, most pedig gőzhajóval alig telik egy órába.

A »*Pelikán*« derék parancsnoka bő és alapos magyarázataival minden alkalommal rajta volt, hogy bővítse Pali ismereteit. Midőn egy hosszú hegyoldalt értek, mely balról húzódott el a tenger mellett, Pali nagy meglepetéssel értette meg, hogy ez a hosszúkás hegyoldal az a táj, melyet a görögök *Helikon*-nak neveztek el és a múzsák tartózkodó helyének véltek. Pali meglepetésébe némi fájdalom vegyült, mert bizony a Helikon hegyén még egy bokor sem akadt, mely alatt a múzsa tanyázhatott volna. Vandál kezek kiirtottak onnan minden fát lombostul, virágostul, s így már ez okon is hasztalan nézelődött volna Pali, kerül-e istenasszonyka a szeme elé. Annál nagyobb öröme tellett a jól gondozott, messze terjedő szőlőkön, melyeknek aprószemű, feketebogyós fürtjeit világszerte mint *korinthi* vagy aprószőlőt ismerik és Görögországnak egyik leggazdagabb jövedelmi forrását szolgáltatják.

Igy értek a hajdani híréből rég kiesett Korinthus városának kikötőjébe.

XXIV.
Athénében.

Romban a kikötő, romban a város, romban a vár: a várossal szemben levő *Akrokorinthus*. Semmi, ami vonzotta, érdekelte volna. Ismert utcai képek és jelenetek, melyeket már az eddig látottakban tapasztalt: dologtalan, rongyos alakok s dolgos emberek, hasonlókép rongyokban. És rongyos gyerekek sokasága, melyek ott hancúroztak az ódon bástyák omladékai között. A gyerekhad tarka foszlányain még csak a virágzó narancsfák s az útszéli rózsabokrok tettek túl színességben.

Itt rövid volt a »*Pelikán*« mulatása. Kevés volt a kirakodni való; a szegény lakosság itt keveset fogyasztott. De épp oly kevéssé termelt is, mert a rakodás sem sok idejébe tellett a hajó legénységének. Hamarosan is szedelőzködtek s élve az emelkedő szél kedvezésével, indultak tovább.

Másnap feltűnt előttük *Megara*.

Vasárnap lévén, a messze parton egybegyűlt a népség, hogy csöndes lustálkodásban ünnepelje meg a szent napot. Csak a fiatalja nem pihent, hanem csimpolyaszóra lejtett festői táncot, mely még máig is szakasztott olyan, mint amilyet lejtettek a mai lakosság ősei ezelőtt kétezer esztendővel. De csakis a jól mutató távcsövön nézhette Pali a vonzó jelenetet, mert a parancsnok nem engedte meg itt a kevés haszonnal biztató és fölötte körülményes kikötést.

Igy érték el *Eleusist*, a görög hajdankornak ezt a titokzatos szent telepét, melyben a természetet példázó *Ceres* istenasszonytól raboltatta el *Pluto*, a mythológiai monda szerint, az ő szeretett leányát, *Perzefonét*. Itt adták elő táltosok és az eleuzisbeliek a *Hádes* (pokol) és a megváltó paradicsomi boldogság misztériumát. Innen pillantották meg a világtörténet érclapjába örök betükkel bevésett másik csatateret, *Szalamisznak* rovátkos sziklaszigetét, színhelyét *Temisztoklész* görög nagy hadvezér fényes győzelmének a perzsa hajóraj fölött.

Erre a szigetre és jelentőségére persze szintén a hajó tanult kapitánya emlékeztette Palit, aki nagy lelki gyönyörűséggel merült alá a görög hajdankornak csodás emlékeibe. »Jaj!« kiálta föl. »Ha az egész világtörténetet s a földrajzot ilyen szemléltető, gyakorlati módon lehetne megtanulni, de pompás volna!«

Végre a negyedik napon feltűnt előttük a világ csodálatra legméltóbb építészeti remekének, az *Akropolisznak* a kelő hajnal aranyos pírjában rezgő ködképe. Közel érték tehát *Piräust*, ami *Athént* jelenti, mert ennek egyik külvárosa, melyben a kikötő fogadja kőkarjaiba az egész föld tengerei felől ide igyekvő hajókat.

Érthető, hogy Pali égett a vágytól betenni lábát az emberi művelődés legdúsabban buzgó forrásának színhelyére, a fényes multú Athénébe, a ragyogó *Periklész* városába, mely nem fegyverrel, hanem előkelő nemes fiainak tudásával, művészetével, fenkölt lelkével hódította meg a világot.

Jóságos kapitánya, ha már eddig is, ezentúl még bővebben mérte Palinak a szabadságidőt. Alig várta, hogy parancsnoka társaságában bejárhassa a város tereit és utcáit. Persze, hogy azt az Athént, melyről a fiú álmodozott, másmilyennek találta a valóságban. A hajdani Athént az ő művészi remekeivel elpusztította a barbár ellenségek vad serege, főképen a török. De ehhez még hozzájárultak elemi csapások is; földrengés, tűzvész stb.

Az Akropoliszon Pali mélyen megilletődött. Omlófélben levő épülete, mely palotául is, templomul is szolgált, szinte megrendítő hatással volt derék főnökének vezetése alatt mind fino-

mabbra fejlett ifjúi lelkére. Mesterének oktatásából értette meg, mit jelentett ez a halhatatlan alkotás a görög népnek. Pazar fénnyel volt az megrakva. Oszlopainak felső végét arany, márvány s elefántcsont ékesítette s el volt hintve mesteri szobrokkal. Tündöklő csarnokaiban hangzott el Periklésznek gyujtó szónoklata, mellyel népét hazaszeretetre buzdította. A *Krematoriumban* (temetőben) elejébe is járultak az ő síremlékének, mely, igazi csodakép, sértetlen állapotban áll fenn maiglan.

Leszállottak a magaslatról, hogy fölkeressék a *Stadiont*, azt a hatalmas küzdőteret, melyen a görög ifjak a bajvívásban, birkózásban, kocsi- és gyalogversenyben, szóval az úgynevezett olimpiai játékokban vetélkedtek.

Aztán közéje keveredtek a zajos, mozgalmas utcai életnek. Sátrak s boltok előtt nézelődtek, midőn az utca egy fordulóján... szent Kleofás, mely karaván! Ez nem lehet más, mint oláh cigány! - kiálthatott volna fel Petőfivel a mi Pál barátunk. Az a! Az volt biz' a, a mi morénk az országútját rovó, ismeretes vándorló cigányunk! Hová el nem származik ez a füstös atyafiság!

Egy szabados téren vagy öt kocsi szorult össze táborrá. Rajkók és purdék vígan hempergőztek a szekér farában, vagy dulakodtak a gyöpön, persze körülrajongva az arra haladó vagy ott ácsorgó kiváncsi nézőket; kunyorálva tőlük a *pendarit*, amely pénzdarab egy drachmának 20-ad része. (Mai pénzünk szerint körülbelül 1 korona 1 drachmát ér.) Tehát amolyan görög »krájcsárka« az a pendari.

A férfiak úgy látszik, oda jártak »faluzni«, mert csak a némberе tanyázott a kocsi-sátorok ponyvái alatt: boglyasfejű, őszhajú vén asszonyok, a kialudt pipa szárát a »boldog« végével dugván fogatlan szájokba; és fiatal anyák, csecsemőiket táplálva s egy roskatag, elöregedett aggastyán, akit pálcájának ezüstbunkója a tábor vajdájának mutatott be.

Midőn a kapitány az ő matróz legényével állott meg előttük, az egyik vén cigányasszony elkapta a parancsnok kezét, hogy, mint jelekkel magyarázta, jövendőt mondjon neki a tenyeréből; Palinak meg a gyepre kirakott kártyákból akart jósolni.

Palit különösen érintette a jelenet. Mintha egyszerre csak otthon volt volna, akár a szilas-berényi vásáron, ahol ennek mását nem egyszer látta, vagy más valamely sokadalmon, ahol mindig jelen van a more, még pedig ennek két osztálya: a muzsikáló és a kóbor, vagy oláh cigány, aki nem ért a zenéhez és merő gyeplőzhetetlen vadság, de amannál festőibb, érdekesebb. Bizonnyal vándoroltak már ezek Magyarországon is, mert a zsivajból, melyet apraja-nagyja Paliék körül támasztott, ki-kinyilalt egy-egy magyar szó, melyet megértett a kapitány is. De nem csupán ismerős szó, de ismerős név is.

Ez hogy - *Hazdrubaldo!*

XXV.
Vallatás.

Ekkor Pali előlépett s magyarul kérdezé:

- Ki ismeri közületek Hazdrubáldót?

A cigányponyvák alól egyszerre zúgtak fel a hangok:

- Nini! Hisen mágyár ézs ázs ifijúr!

Pali ismételte a kérdést:

- Ki az, aki közületek ismeri Hazdrubáldót?

- Ákár én is! - mondá az egyik vén cigányasszony.

Palit egy sejtés ütötte meg. Fülheggyel hallotta ő már rebesgetni, hogy vándorcigányokat gyanusítottak az Ágnes néni gyermekének eltüntetésével. Hátha... Uristen!... ha ennek a titokzatos eseménynek az igazára tudna rányitni!...

Pali lelkét szinte lázas nyugtalanság fogta el. De lekűzdötte izgalmát, mialatt ébredező gyanakvásának okát közölte parancsnokával, aki óvatosságra intette.

- Vigyázattal kell eljárnod, ha célhoz akarsz jutni, ha ki akarod deríteni a valót. Ez a faj fölötte ravasz, titkolódzó és alattomos. Különben: melletted leszek. Annyit értek magyarul, hogy az ügy további fejlődését figyelemmel kísérhetem. Folytasd a vizsgálódást és eszeden járj!

Mihelyest a vén cigányasszony kiböffentette, hogy ismeri Hazdrubáldót: az öreg vajda ráförmedt, öklét fenyegetve emelte föl s érthetetlen nyelven valamit duruzsolt, amire a cigányasszony megszontyolodva kotródott a sátor alá.

Ekkor Pali az ő selyemerszényéből két ezüstpénzt vett ki és csillogtatta a vajda előtt.

- Nem akarok többet tudni, mint azt: hogy hol és mikor ismerkedtetek meg a cirkuszi direktorral, Hazdrubaldóval?

A vajda vágyva pislantott a csillogó pénzek felé; de mégis így szólt:

- Jáj, nágyságos urficska, én ázst sé tudom: fiu-é, lány-é ázs á dilektor. Nem tudok én felile sémmit. Hirit sé hállottam sohá.

- Hát akkor mi okból förmedt rá maga arra az öreg cigányasszonyra?

- Már mér ne förmedtem volná rá, mikor odá ígette á birgepérkéltet á sérpényő oldáláhó!

Tehát nem akart vallani a vajda.

Ekkor odalépett a kapitány. Felső kabátját szétvetette s meglátszott alatta az aranyhímes egyenruha; és, mert épp a követséghez készült, mint ezt a szabály parancsolja, érdemjeleit és vitézségi érmeit mind feltűzte, melyek a mellén ragyogva kivillantak. Tudta, hogy az ilyesmi hatással jár, főképen az alantas népre, de legkivált a cigányra.

A kapitány horvátul beszélt, mert bízvást föltehette a cigányról, hogy megérti. Valamint hogy meg is értette. A váratlan megszólításnak volt is foganatja.

- Ne sokat teketóriázz, more! - harsant rá a hajóparancsnok - mert lecsukatlak mind a hányan vagytok. Felelj: hol és mikor találkoztál Hazdrubaldóval?

A sátoralja cigányság erre a komoly felszólításra mind oda sereglett a vajdája köré s aggódó kíváncsisággal leste: hová fejlődik a dolog.

Az öreg cigány húzódozott, görnyedezett. Erre a katonás, szigorú föllépésre nem volt elkészülve.

- Kezsit-lábát csókolom nácsságos vitézslő főkapitány uram, olyán rég esett, hogy már nem is emlíkezsek rá. De hogy is emlíkezshetník, mikor már nágyon genge ázs én fejem, nágyot is hállok, rossul is látok, meg nimelkor gyákrán elfog á gercses kehegís - szabadkozott a vajda.

- Majd eszedbe juttatja a porkoláb - mondá a parancsnok s magához intve Palit, indulásnak eredt.

- Kezsit-lábát csókolom, nácsságos vitézs főkapitány uram... hisen a mi cseppecskít tudok, sívesen elmondom, csák né tessen mindjárt mérgeskedni! - kérlelé Morlakovics parancsnokot a vajda. - Hát ott vótunk mindnyáján válámelyik vásáron vagy búcsun. Mégléhet, hogy talán ippen a silas-firinyi búcsún vótunk. Sátort ütött ottan válámi német komédiás. Ázs vót ázs á Házsdrubáldó, a fékéte erdeg burítaná be á kípit neki, mert mind lefogláltá a nípsíget, úgy hogy minekünk álygig maradt, hogy á rájkóink egy kis rókatáncssal vígástálták volna a kezsensíget, meg hogy á csigányássonyok á kártyábúl meg á tenyeribül gyüvendölhettek vóna, meg egy kis ápró pízst sérézshettek vóna á csodátévő tükörrel, akibe minden lány, legíny megláthassa á gyivendő párját. Mer hogy, kezsit-lábát csókolom nágyságos vitízslő főkapitány uram, ázs válámi kilenes csodátítel, mikor...

- Ne prézsmitálj annyit, öreg! - dörgött rá a kapitány, félbeszakítva a szószapora vajda beszédét. - A dologra! Hát aztán?

- Hát ázstán, kírem seretettel, méglátta á komédiás banda vajdája á Ribék ölibe ázstát ázs árányséske kis babát, ákit irgálmátosságbul sedtünk fel á rekettyésbe, áhun majd belefulládt á vízsbe, mert hogy á kegyetlen sülő ídesanyja odá tétte ki, hogy halna íhen. Igazs-e Ribék? - mondotta az öreg vajda, egy még fiatalos cigányasszonyhoz fordulva. - Besílj hát té, hisén té jobban tudod.

Előlépett a sátorból a Ribék s így vette föl a szót:

- Jáj, jáj, jáj, nácsságos úr, réttentő sor vót á'! Á mágám kicsinyét sé gyízstem táplálni, hát még á másét! De maj' kisákádt á sívem á gínge pici teremtísért, hát mellre fogtam és kitápláltam ázstát is.

- Hány éves lehetett akkor az a gyermek? - kérdé a kapitány.

- Bizs ázs léhetett vagy másfíl estendís.

- Hiszen ebben a korában a gyermek már nem szopós - vélé a kapitány.

- Jáj, nyalom á kenyekit, nácsságos úr, nálunk csigányoknál á gyerek három estendős korában is sopik még.

- Tovább, tovább! - nógatá az asszonyt a kapitány. - Hát aztán?

- Hát ostán ázsután ott nízselődtünk mink is á ponyvá megett... mikor écsérre ott terem mellettem á komédiás vajda felesíge és ászondja, hogy: hun loptád estét á sőke babát? Hásen ázs nem is a te igázs víred! Hásen sőke, fehírbőrű! Mondom én: mi közse hozszsá? Mondja ű: bekésértetlek, áristomba tétetlek, te gyerektolvaj! De ha ide adod, nem szólok. Erre nagyon megijedtem, mert minket Fáraó nípit mindenütt kergetnek, nyomorgátnák. Mondom neki:

legalább ádjon írette valamicskét. Ásondja á dilektorné: ádok érte két lírát.[3] Ekkor odalípett á gázsdá, ázs á Gazsdrabáldó. De mán innen túl hadd mondja tovább a vajda.

- Nos? - szólt a kapitány.

A vajda húzódozva közeledett, míg Pali izgatottan várta a választ.

- Láttam, hogy vesedelmet hozs ránk ázs á csépp gyerek, há túl nem ádunk rájtá hámárosan. Minek is nekünk á gyerek, há sőke? Micsinyáljunk mink sőke gyerekkel? Sohá meg nem tanulja, se meg nem sokja ázs á mi íletünket. Hát ásondtam á komédiásnak, hogy azs etven líráért, vessem el a gondját, viheti a sölke ángyálkát, mert sákástott olyán vót, mint ázs égbeli ángyál, mint áhogy á templomban vánnák lepingálva. Láttuk is á párját sokfelé. Még á multkor is ásondtám a Rébék lányomnak, hogy...

- Semmi fölösleges beszédet ne halljak! - szólt rá a kapitány. - A dologra! Nos? Megtörtént az alku?

- Meg á, kezsit csókolom. Odá ádtuk a tizsenet líráért, pedig nekünk is többünkbe van. Ázs á sok drága ítel! Meg mink ruházstuk.

A kapitány minden zordságáról megfeledkezve, erre a szóra elnevette magát. Jól tudta ő tapasztalásból, mi az a cigányruházkodás, élelmezés. Egy rongyocska a rajkó nyakában: már neki ruházkodás; egy darabka szalonnabőr, melyet a rajkó napestig szopogat: már neki ebéd is, vacsora is.

- Hát aztán? - sürgette tovább a kapitány. - Hová lett, mi lett abból a kis gyermekből?

[3] 1 lira = 1 korona.

XXVI.
A nyomozás folyik.

Feleli a vajda:

- Mit tudhássunk bele mink? Hát vitte mágával a Házsdrubáldo felesíge, áki mohó pillántásokat vetett a kis babára. Ázstán elkesentünk egymástul. Ők mentek a tenger partjára, áhunnad mink gyüttünk. Semmi egyebet nem hállottunk tebbet felőlük. Á Ribék lyányom, pedig néki is van gyéréke, sírva bocsájtotta útnák á kicsikét. Úgy elsiráttá, hogy ázstát ázs elválást már sokát megbántuk.

A kapitány nem szólt. Mélyen elgondolkozott. Erős gyanuja volt, hogy a cigányok nem a rekettyésben találták azt a gyermeket, hanem, régi gonosz szokásuk szerint, elrabolták.

A kapitány megindult Palival, akivel gyanuját közölte. Az ifjút nem elégítette ki a vallatás. Többet szeretett volna megtudni, amire nézve csakis Hazdrubaldóék adhattak felvilágosítást. Gyermekrablás és gyermekvásár - itt csak hatósági közbenjárás vezethet célhoz.

* * *

Míg Pali az osztrák követség egyik előtermében várakozott, addig Morlakovics Dusán, a »*Pelikán*« parancsnoka tisztelgett a kegyelmes úrnál. A kihallgatás alatt, a hivatalos jelentés után, egyéb közönbös dolgokra is került a sor, mely alkalommal a kapitány a Pali ügyét is szóvá tette, amire a követ megjegyzé, hogy jó lesz haladéktalanul értesíteni a rendőrségi főnököt, nehogy, élve a gyanupörrel, a cigánytábor egyszerre csak eltűnjön.

Igy is történt.

Midőn a kapitány a rendőrfőnöknél megjelentette, mi végett jár nála, a késedelmeskedő rendőrök már hült helyét lelték a tábornak.

Ekkor a hajóskapitány maga vállalkozott a cigányság üldözésére.

Mindenek előtt afféle *zaptiékat*, lovas rendőröket; tehát, a nálunk járatos elnevezés szerint, csendőröket szerzett, mint amilyenek mindenütt a Balkánban szolgálják a törvényt. Egy lóra maga is felkapott, egy másikat Pali alá tolt, aki, hála régi gyakorlottságának, huszáros rátermettséggel ülte meg a lovat. Fogyatékos utasításokon elindulva s inkább szimatjában bízva: a kapitány, ki a várost és vidékét már évek óta ismerte, a tengertől elfordulva a szárazföldi útnak eredt a dafnei ősi kolostor felé, mely mögött borostyán- és rozmaringbokrok sűrüsége nyujt biztos éjjeli tanyát.

Útjuk terjedelmes olajfa-erdő mellett vezetett el. Ügetés közben is alkalmat vett a kapitány, felhívni Pali figyelmét az olajfa sűrüségére.

- Úgy nézd ezt az erdőt, hogy ennek árnyékában gyüjtötte maga köré tanítványait a görög hajdankor egyik nagy bölcselője: *Plato* (v. *Platon*), aki andalgás közben avatta híveit az ő bölcselésébe, melynek mélységét s nemes lendületét egy görög bölcselői iskola sem multa felül.

Pali szeretett volna leszállni a lováról, hogy ő is andalogna itt. Hadd léphetett volna évezrek után a nagy görög filozófusnak valóságos nyomdokaiba, - de sürgetett az idő.

Midőn elérték az ódon kolostort, a kapitány szünetet parancsolt. Lovát egyik csendőrre bízta, s tarsolyából kivonta messzelátóját, melyet a tengeren használt. Ketten Palival megmásztak egy közeli sziklafalat, mely egy régi márványbányából maradt meg. Pali ezt az ő hadiműveletét azzal tetézte, hogy a szikla gerincéből kihajtott, magasra nőtt százados tölgynek

kúszott a sudarába, még pedig oly biztossággal, mintha csak kötélhágcsó volt volna ott a hajója födélzetén.

- Látsz-e valamit? - kérdé a kapitány.

- Még nem, parancsnok úr - felelé Pali.

A kapitány az égnek mind a négy tájékán hordozta körül távcsövét, de nem vett észre semmit.

Ekkor Pali a klastrom egy elomló, külső fala mögül felbodorodó füstfelhőcskét pillantott meg. Lefelé hajolva, a kapitánynak suttogvást tőn jelentést fölfedezéséről. A zsandárok is figyelni kezdettek.

A kapitány intésére az erdőszélen maradtak s kéznél fogva Palit, óvatosan léptek előbbre a rom felé.

Ott mély csönd. Csak egy rigó füttye hallszott a szomszéd bokorból.

Pali óvatosan, macskamód csúszott a törmelékhalmon fölfelé. Egy rés mögül kandikált ki s hátrafordulva, biccentett fejével a parancsnok felé.

- Itt van az egész banda - sugá.

Jelt adva a két zsandárnak, maga a résen átkukucsált.

Előtte az egész cigánytábor, csak hogy szűk térre szorulva. A gyermekek szemei a kocsik párnáiból villogtak elő, míg kócos fejök a párnák fölött lebegett. És meg se mukkantak. Semmi nesz. A fegyelem még az ilyen hadban is csodát művel. Az asszonyok fejökre húzva viganójukat, szintén hallgattak. A vajda pedig ezüstbunkós botjára támaszkodott s mélyen elgondolkozva ült egy nagy kődarabon. A romfalat megkerülve, elibéjük toppantott a kapitány, aki biztosság kedvéért revolverét kihúzta az övből.

Az egész tábor úgy tett, mintha meg se lepődött volna.

- Mért szöktetek meg? - szólt rá a vajdára a kapitány.

- Nem sektünk mink meg! - viszonzá a vajda. - Hunnad is sektünk volná meg? Hisen be se vótunk zsárva!

Ezen ellenvetés meggyőző igazságát be kellett látnia a kapitánynak.

- No, ha nem voltatok, nyilván lesztek - vélé a kapitány. - Usgye! Készülődjetek! Jösztök a bíró elibe!

Közben a két zsandár is odasorakozott.

- Az egész rajt közbefogjátok és kíséritek a rendőrségre! - vezénylé a kapitány.

Erre nagy bődület támadt a táborban, mely a tartós csend után csak annál erősebben hatott. Sírás-rívás, szitkozódás. Néhány cigánylegény megkísérelte az elillanást. De a szemes Pali idejekorán vette észre a csínyt.

- Elejükbe! - kiáltá.

Lovára kapott, előre vágtatott. A két lovas zsandár utána.

Gyorsan kerítették be a megfutamodókat. Kettejének guzsba is kellett kötni a kezét. Igy vonult az egész karaván a rendőri kapitányság elé. Bár folyton sivalkodtak s átkozódtak, feltűnést alig okoztak, mert az ilyen jelenetekhez az athéni közönség, főleg abban az időben, hozzá volt szokva.

- Mi is a vád? - kérdé a rendőrfőnök.

A kapitány előadta az esetet röviden és világosan.

- És mikor történt az eset?

- Hiszen épp ezt szeretnők kideríteni.

- Nehéz dolog, - vélte a rendőrfőnök. - Három országon keresztül folytatni vizsgálatot ennyi idő után és tanubizonyság nélkül, jóformán lehetetlen a mi elégtelen eszközeink s a gyanusítottak agyafúrtsága miatt. Hetekig itt foghatjuk őket, s a kívánt eredményre nem jutunk. És ne tessék elfelejteni: szegény állam vagyunk, az ilyen csavargó nép élelmezése s kényszerutaztatása amúgy is szűken mért segélyünket fölöttébb megterheli. Sikerrel tehát nem merem biztatni. De teszünk, amit tehetünk.

Egy vén anyóka őrizetére bízva a purdékat és rajkókat, tehát a cigányság apraját: a többit vajdástul, asszonyostul mind belezsúfolták a bűzhödt, nyirkos börtönbe.

Pali és az ő kapitánya elgondolkoztak: mitévők legyenek? Az adatok oly hiányosak, az ő idejük is fogytán van... Az ilyesmit gyökerén kell megfogni, s még akkor is kétes a siker.

De tán derül még világosság ebbe a titokzatos esetbe máskor és másutt.

XXVII.
Az Egei tenger partján.

Pali innen-onnan már harmadik éve, hogy a »*Pelikán*« hajón mint tengerész-apród teljesít szolgálatot. Parancsnoka, aki megelégedésének már eddig is jelét adta, kedvezését azzal tetézte, hogy Palit a nehéz munka alól felszabadította s az ellenőrséget bízta rá, melynek kiválóképen felelt meg, amiben persze a legénység fogyatékos tanultságánál fogva az ő magasabb műveltségi foka volt segítségére.

Hát csakugyan szedelőzködni kellett. A hajónak maradását nem lehetett meghosszabbítani. Indulni kellett más kikötők, Szmirna és Szaloniki városai felé.

Mielőtt horgonyt oldva elköszöntek a várostól, még egy látogatást tettek a rendőrségnél. Pali meglepetésére (de nem a főkapitányéra) másnap virradó reggel hült helye volt a cigányságnak.

Biz' azok mind egy szálig megszöktek a börtönbül.

És mivel határozott vádat nem emelhettek ellenök és további letartóztatásukat csupán gyanuokok alapján kérték, ami a rendőri költséget szükségtelenül szaporította volna, szépen utána eresztették a többit is.

A parancsnok nevetett, Palit azonban elkeserítette a meddő hajsza, hogy nem bírt világosságot hozni a Rózsika multjába, mellyel még álmában is foglalkozott.

- Lásd, Pali, - mondá komolyra válva a parancsnok, - az eddigi nyomokra is csak a vak véletlen vezetett rá. Ezentúl azonban mindenütt, ahol megfordulunk, alaposan tudakozódni is fogunk. Ez a cigány- s komédiás-népség legsűrübben a Balkánt járja. Nincs kizárva, hogy ebben a mostani újabb utunkban a mi állhatatos kémlelésünk végre is a kívánt eredményhez juttat bennünket.

Indulásig még teljes öt órája volt Palinak magánügyeinek elintézésére. Leült a parti lépcsők egyikére, hogy egy nagy kőkockán megírja utolsó élményeit egy hosszú levélben szülei címére. Csaknem három éve mult, hogy híröket nem vette. Vágyakozása, mely szívét mind erősebben fogta el, még szigorú atyja iránt is enyhébbre váltotta keserüségét.

De mindenek fölött az áldott édesanya halovány, szomorú képe lebegett előtte. Lelkében őt látta folyton, az ő drága karjaiba kívánkozott. Még szeretettel gondolt Ágnes nénire is, főkép azóta, hogy megértette az ő szünhetetlen bánatának okát: egyetlen gyermekének elvesztését. Oh, mikor is szabadul meg a kemény szolgálat alól! Bár az ő parancsnoka jóságos vezetője volt neki és a szigorú kötelességek teljesítését megkönnyítette rája nézve, a szívét folyton epesztő vágyba szinte belébetegedett. Pedig még két év, bánkódó lelkének kétszáz esztendő, a szolgálati idő. S ez alól nincs, ami feloldja.

Betért a postahivatalba s feladta levelét. Csak úgy megszokásból tett kérdést, érkezett-é nevére levél a váró-postán. Ki festi le az ő nagy örömét, midőn a hivatalnok az ablak mögül írást nyujtott feléje, melynek betüi legott rávallottak a Roszcsont Ferkó kezére. A levelen rajta a bécsujhelyi bélyeg.

Hazulról várt választ, az édesanyja kezevonásai után sóvárgott. De hogy ezekből nem jutott, hálás szívvel vette annak a jó rokonnak s hű barátnak sorait is, és mivel már letellett az idő, sietett haza a »*Pelikán*« födélzetére.

Még egy pillantást vetett a görög hajdan csodaművére: az *Akropoliszra*, a *Jupiter-temploma* romjának magas oszlopaira, a *Heródes* színházi csarnokára s a bástya falába vájt tömlöcbe, melyben *Szokratészt*, e fennkölt bölcselőt üldözte a bírák halálos ítélete elé Athénnek s egész

Görögországnak háládatlan népe. Búcsút intett a szemben viruló *Hymättósz* hegye felé. Mezőinek és bokrainak virágaiból a még ma is ott döngicsélő méhek ősanyái szűrték már azt a mézet, melyről Görögország költői dicsérő dalokat zengedeztek. És nini!... Azok az apró hordók, melyeket a »*Pelikán*« legénysége épp most gurított le a hajó fenekére, szintén mind hymättószi mézet foglalnak magukban, melynek izét-zamatját mi sem múlja fölül.

Aztán... aztán fölszedte vasmacskáit a »*Pelikán*«, s indultak délnyugatnak, Szmirna felé.

Már a sík tenger tetején repültek s Pali, élve az első szünettel, az egyik horgonyra ülve, elővette az imént kapott levelet.

Roszcsont Ferke a következőket írta:

Bécs-Ujhely, 1847 augusztus 20.

Kedves pajtásom Palkó!

Mi magyar fiúk ma üljük itt Szent István királyunk ünnepét. Künn jártunk a vármezőn, ahol ugyanafféle komédiás nép ütött sátort, mint akkor Fiumében, hogy téged pillantottunk meg Pali bácsival, a te édesapáddal, egy amolyan cirkuszos bódéban, ahonnan úgy elpárologtál egyszerre, mint a kámfor.

Én itt a 2-ik hadiskolai osztályt járom s reménylem, hogy már esztendőre két csillaggal ékesítem a mundérom gallérját.

Persze, persze! Néhanapján nagyon megéhezem a pusztai mulatságot, mint amilyent, de hányat! - követtünk el gyerek-korunkban. De érzem, hogy nem tudnék már olyan őszintén bolondozni, mint akkor. Úgy veszem észre, hogy az iskolai fegyelemnél merevebb katonai szolgálat megkomolyítja az embert.

Hazulról is, meg apádékról is jó híreket kapok, kivéve, hogy a te édesanyád, az én aranyos Mari nénim, gyöngélkedik s keveset jár ki. Ágnes néni az ő ápolása végett most nálatok lakik és bőven sírdogálnak együtt.

Hát közben nem jöhetnél vagy egyszer haza szabadsággal? Ez a te édesanyádnak nagyon jól esne, talán még bele is gyógyulna.

Husvétkor kaptunk kétheti vakációt. Ám ebbül a sok időbül csak maga az oda-visszautazás foglalt el egy hetet. Szerencsére enyhe napok jártak s átrándulhattam a te kedves, régi tanyádra, a terennyei pusztára. Sok megváltozott arrafelé. Meghalt a szilasberényi harangozó, meg az Ágnes néni hűséges öreg csősze, a Nebizdrá bácsi. A Böllér Jóska, aki megkeserítette a ti toronybéli harangozástokat, huszárnak állott és a káplárságig vitte. Ő is épp szabadságon volt odahaza s a Pista gyerek, a te játod és ügyes legényed édesanyja, a Klári néni előtt a konyhán szörnyen eldicsekedett az ő vitézi tetteivel. Ha véletlenül nem lépek közbe, hát ez a fiatal Hári János nyilván még azzal is kérkedik, hogy ő fogta el Napoleon császárt. És szidott benneteket, téged és Pistát, hogy nyilván a katonasor elől szöktetek el, melynek sanyaruságait már jókor szimatoltátok meg. Hejh, azt mondja, csak az ő keze alá kerülnétek, majd így, amúgy!

Megvetéssel fordultam el ettől a kellemetlen, hencegő frátertől. Még azt is megírom neked, hogy a Nyaklavec, hajdani instruktorod, a fiumei helytartó házához került a kegyelmes úr két apró fiához. No, lesz ezeknek ne búsulj! A minap hozzánk is ellátogattak és a tanító úr a hajórészbe vezető útat elzáró zsinórt nem vette észre, aminek következtében jókorát puffant le a padlóra, amin nagyot kacagtunk, de legkivált kacagott a két kis gubernátorgyerek.

Isten veled, öregem. Irjál bő választ. Ölel hű barátod

Ferke.

Pali hosszan tünődött el a Ferke levelén. Oda szállt el vágyó lelke a terennyei pusztába, s azon merengett, hogy mennyi minden változott meg azóta. Maga is a gyereki korból legénysorba lépett. A tizenhetedik esztendőt járta s már a bajusza is ütögetett.

Igy futottak be a *szaloniki* öbölbe, az *Egei-tengernek* e nevezetes kikötőjébe. Most már, hogy ismeretei meggyarapodtak, Pali a maga emberségéből tudta, hol jár. Az ősi Makedónia és Thrákia kormány-kerületének (vilajetjének) központjában, mely ez idő szerint török fennhatóság alatt áll, ahonnan viszen az út Dyrrhachium felé, amely város nem más, mint Durazzo városa, ahonnan származott Durazzói Károly, akihez a magyar történetnek is van köze. Itt hirdette Pál apostol a keresztyén hitet, Szalonikiben, melynek lakosságához két ízben is írt levelet.

Föl- és lerakodás után hamarosan távoztak, ami Pali nyugtalan szívének nagy könnyebbségére szolgált, mert mind erősebben húzta hazafelé a vágy s alig várta, hogy eljussanak a leírhatatlan szépségű Konstantinápolyba. Érezte, hogy ott ér el az ő életének fordulópontjához.

XXVIII.
Konstantinápolyban.

Épp akkor emelkedett föl fényének teljes dicsőségében a nap a Marmara-tenger kék vizeiből, midőn a »*Pelikán*« a régi Szeráj-palota mögött a kikötőbe befutott.

Pali megittasodva szemlélte az eléje táruló kép csodáit: a sötét ciprusok sorait, a mecsetek karcsú minaret-tornyait, a *Haga-Szófia* fönséges kupoláját, melyet még a görög-keleti (bizánci) császárság korában alkotott egy ifjú athénei művész; az *Arany-Szarv* öblében ringatódzó hajók százait; az égnek meredő árbocok sűrü erdejét; az ide s tova iramló apróbb járművek, csolnakok és *kaik*-ok (ladik) nyüzsgését; az ágyúkkal fegyverzett vértes hadihajók óriásait; a környező magaslatok gerincén a távol Kelet felé egymás mögött cammogó megrakodott tevék hosszú vonalát; a *Pera* és *Sztambul*, az újabb és régi városrész között a tengerszoroson átvezető, Európát Ázsiával összekapcsoló roppant hajóhidon hullámzó tarka tömeget; a szultánoknak a víz partján tündöklő fehérmárvány palotáit; szóval: minden festői pompáját s káprázatos színességét, elevenségét Napkelet e legzajosabb, legnépesebb városának, melyhez a magyar szívet is annyi szentelt fájdalom fűzi.

A jóságos kapitány nem csupán két napra terjedő szabadságot adott Palinak, de melléje még tapasztalt kalauzt is, az öreg Níkót, aki már többször járt Konstantinápolyban s annak kiválóbb pontjait rendre ismerte.

Első útja a *Jedikuléh, a hét torony* várába vezérelte, annyi magyar jelesnek börtöne felé. Itt sínylődött *Szilágyi* Mihály, *Hunyady* Mátyás nagybátyja; itt *Majláth* János, *Béldy* Pál és többen. Megállapodtak az *Ejub* nevű külvárosban is, és áldoztak az itteni katolikus templom temetőudvarának egyik dús olajfája alatt pihenő *Chrysostomus* (aranyszájú) Szt. János emlékének.

Fáradtan és a legkülönbféle benyomásoktól felizgatva tért vissza hajójára Pali. Naplójába, melyet a cápavadászat óta kezdett meg, a mai nap élményeit a szokottnál bővebben jegyzé bele. Érezte, hogy ezekkel a följegyzésekkel sietnie kell, mivel minden következő nap az ő egymásra torlódó, egyre sokasodó eseményeivel megkövetelte a nyilvántartást.

Mert csakugyan bőven termettek naponkint az emlékezetes tapasztalatok.

Ilyen a nagy *Bazár*-ban tett látogatása.

Bazár (amely szóbul származik a magyar *vásár*) roppant épülettömb; mely vagy 18.000 boltot, árucsarnokot és teret foglal magában. Itt még szédítőbb a forgalom, mint a Galata-hídon. A nagy Kelet ide küldi kalmárait, akik drága szőnyeggel, aranyművekkel, elefántcsont-faragványokkal s gyönggyel, gyémánttal kirakott fegyverekkel s egyéb kincsekkel kereskednek. Leírhatatlan a vásárra hozott sokféleségek tüzetes fölemlítése, amit naplójában Pali is elismer.

Nem kevésbé vonzó az ő ezer nyilvánulásaiban maga a népélet, mely itten fejlődik ki a kávéházak, tejeskocsmák, szabad tűzön, vessző-nyárson forgatott ürüsültek mellett összehalmozódó vendéglők körül, amelyekből nem hallszik énekszó, sem kurjogatás, mint amilyent a bor szít, mely itten tilalmas. Annál harsogóbb az árusok kiáltozása, akik áruikat kelletik.

De hiszen a leíró toll végét nem lelné, ha mind azt el akarná sorolni, amit a szem itten meglát.

Mind között azonban, amit tapasztalnia jutott, legmélyebben vésődött emlékébe a *forgó* és *üvöltő dervisek* (barátok) *dzsámijában* (templomában) tett látogatása s rémes, vérengző jeleneteivel a *perzsa rajongók Husszein-ünnepe.*

Amazoknak csak a lába mozog a kábító forgásban, míg a többi test mozdulatlan. Csöndes, méla nádsípzenén indul meg a tánc s egy-egy dervis addig járja, míg a sorbul kiszédül. Ekkor jönnek segítségére kívül maradt paptársai s tovaemelik.

Míg ennek a jelenetnek borzalmába báj is vegyül bele, az üvöltők ijesztő dolgokat művelnek s köztük sok zsenge korban levő ifjú. *Allah* (Isten) nevét 99-szer kell hangoztatniok, miközben ugyan-annyiszor hajolnak hátra a gerinc közepéig és előre a térdig, úgy, hogy előre-hátra lódított fejök dobbanását a hátukon és a térdjükön meg is lehessen hallani. Ezek közül is egy-egy aléltat tarkójánál, lábánál fogva kicipelnek, mialatt szájából és arcáról szakad a tajték.

Rémes látvány a perzsa rajongók *önkaszabolása*. Több év óta a külföldi követek tiltakozása következtében a vérengzés enyhébb, mert az öntestét élesre fent karddal vagdaló, már inkább mészárló hithű *siita* (a muzulmánok egyik felekezete) fanatizmusnak ha végét nem is vethették, de határt szabtak.

És hogy is mulasztotta volna el Pali bemutatni kegyeletes hódolatát *Zrinyi* Ilona sírján, ott a francia benediktinusok templomában, a *Pera* városrészben. Virággal szórta el a sírirat meg-fakult aranybetüit s fenkölt érzetekkel szívében tért hajójára, melyet ott ringatott az esti szellő a kikötőben.

XXIX.
Az Édes-vizek mellett.

A jóságos parancsnok a szokottnál is koraibb kelésre intette Palit, mert holnap *péntek* lesz, a török *vasárnap*. Nagy katonai parádé, a szerecsen testőrök felvonulása, az ünneplő tömeg nyüzsgése, a janicsár banda harsogó kürtzenéje, a katonai és egyéb főtisztek, az udvari méltóságok s végül a *padisah* (a szultán) megjelenése lóháton vagy ragyogó hintón - mind ez várta a szemlélőt.

Ez a *szelámlik*. Oly ünnep, mely közepet foglal a vallási és világi szertartás között. Amelyet követ a majális-forma népmulatság az *Édes-vizek* partjain, virágzó erdő árnyán, hímes gyöpön.

Természetes, hogy Pali már hajnalban talpra ugrott; de már akkor teljes díszben állt előtte az ő szeretett kapitánya.

- Azért előztelek meg az öltözködésben, hogy figyelmeztesselek: szedjed elő az ünneplő ruhádat te is. A követségről küldtek külön belépőjegyet. Aminek az a haszna, hogy nem köll majd dulakodnunk a sűrü nép között, hanem páholyból nézhetjük az egész cerimóniát.

- Nincs nekem - felelé Pali - egyéb díszöltönyöm, parancsnok úr, mint az a piros mundér, melyet még komédiás koromban viseltem a fiumei vásáron.

- Ej, üsse kő! - mondá vidáman a kapitány. - Legföljebb az eshetik meg veled, hogy holmi idegen princnek néznek, ami csak növelheti a tekintélyünket.

Pali csakugyan abba a komédiásdíszbe vágta magát, melyet mint lovas-akrobata hordott. És mondhatni, hogy illett neki. Jóllehet idők jártával már nekikezdett emberedni, de a nyúlós, piros trikó engedett. A derekára kék övét kötötte, matróz-sapkáját magyarszínű piros-fehér-zöld szalaggal ékesítette fel. Magatartása, nyúlánk alakja olyan előkelő volt, hogy csakugyan kellemesen tűnt fel a közönségnek. Mindenki valamely nagyhatalom tengerész-küldöttségéhez tartozó csatlósnak (*attaché*) nézte, amiben a kapitány mód felett nagy örömét lelte.

Csakugyan: a diplomácia részére fönntartott, szőnyegekkel gazdagon bevont külön páholyba vezették őket. A paszomántos udvari cselédek pedig frissítőket: fekete kávét apró aranycsészékben, rózsaillatú mézgás kockákat, hideg narancs-szörpöt s egyéb efféle keleti nyalánkságot s illatos szivarkát hordtak fel.

Alig hallgatott el a szerecsen-banda recsegő zenéje, midőn újabb kürthangok harsantak el a szultáni palota, a *Dolma-Bagdzse* felől. Kapuján először is az uralkodó fiai és unokái jelentek meg aranyos hintókon, melyeket gyönyörű fajlovak vontattak a mecset előtt elterülő puszta térre. A metszett, nagy tükörablakokból azok a díszbe öltözött, aranyhímzéssel teleszórt s rendjelekkel bőven elhintett pici basák fogadták a tömeg üdvözlését. Az apró princek nem viselnek a korukhoz mért gyermeki öltözetet, hanem épp olyat, mint a felnőtt urak: *vezirek*, miniszterek, magasrangú tisztek, ami elég furcsán hat. (A nép is minden nemzetnél ugyanezt cselekszi: gyermekeit korukra való tekintet nélkül ugyan-úgy öltözteti a felnőtt, mint magát.)

Ezután érkeztek hasonlókép tündöklő fogatokon a *padisah* (az uralkodó) *háreme*: feleségei, leány-gyermekei és leány-unokái.

A tarka, fényes felvonulás után közeledett maga a szultán, remek tagozatú, selyemsörényű s hosszú, lombosfarkú, tejszínfehér paripán »a minden igaz hívők« királya, *Abdul Medzsid* ő felsége, a hatalmas Mahmudok, Szulejmánok és Murádok egyenes leszármazója. Körülötte az ország előkelői ragyogó rendi ruhában gyalog környezték az uralkodót, egy szelidarcú, nyájas férfiút, aki alatt a nép boldog volt.

Ugyan-ebben a percben szólalt meg a fehér márványból épült mecset karcsú *mináret*-jéből a *müezzin* (pap) éneklő imája. Rá mély csönd következett, mert ezalatt a szultán az ő híveivel a mecset belsejébe vonult, ahol kegyes imádsággal váltakozó birodalmi tanácskozás folyt.

Midőn ismét riadoztak a trombiták, ez a *szelámlik* befejezését jelenté.

A roppant néptömeg megmozdult s a halmokon lehömpölygött a tenger partjára, hol száz és száz *kaik* (ladik) az *Édes-vizek* mellé vitte a sokaság nagy részét. A legtöbbje csak amúgy gyalogszerrel igyekezett az ünnepi kirándulásra, épp úgy, ahogyan szoktak minálunk kedvező nyári vasárnapon fölkeresni berket-ligetet.

Pali el volt bájolva a festői jelenetektől, melyek előtte lejátszódtak. Ehhez a látványhoz foghatót még álmában se tudott volna elképzelni.

Útközben (Paliék a tengeri úton igyekeztek az Édes-vizek mellé) újabb képekben gyönyörködtek: a Therapia városrész kertjeiben, a régi és új palotákban, de különösen a pezsgő, színes életen, mely az *Arany-Szarv* két partján fejlődött ki. A partról az elhaladó népes ladikok felé s az innen a partra visszarebbenő bánatos daloláson és zengő csimpolya kíséretén különösen megillетődött Pali.

Ezenközben a sós vízről az édeshez értek. A kicsi folyam hullámai virágos partok között kígyózva omlanak a tengerbe. Díszlett a dombos táj, a ligettel váltakozó hímes mező. Minden bokorban mulatozó emberek. Igazán csak *emberek* (férfiak) s nem *némberek*, mert török asszony s hajadon ilyenkor ilyen helyütt nem mutatkozik. Tehát csak nagyszakállú bácsik s karcsú legények mulatoznak e kies szabadban. Emitt is, amott is, egy-egy telep előtt szegény vándor zsidó zenészekkel muzsikáltatja magát a muzulmán, mint otthon cigány hegedűsökkel a magyar, ha kedvre gyúlt. De valamint az ilyen vigasságból ki van rekesztve a »fehér cseléd«, azonképen tilalmas előtte a bor is.

És mégis tud vigadni. Járnak itt körül cigány táncos leányok, kártyavető cigány jósasszonyok, kóklerek és pojácák.

Nagy kacagás és vidám tapsolás hangzik amonnan a tölgyes alól, de amelyhez közeledni nem szabad, mert ott mulatoznak a szultán feleségei és apró gyermekei. A *kizlár aga* (a *hárem* - a női lakosztály - őre) és alárendeltjei távol tartanak onnan minden idegent.

Amint messziről meg lehet különböztetni, egy komédiás-csapat gerjeszt ez előkelő hölgy- és gyermekvilág védett körében nagy tetszést és derültséget. Különösen a pojáca okoz hosszantartó, messzecsengő vidám hatást az ő mókáival. A kis hercegek nem győztek tapsikolni. Az eléjök aranytálon nyujtott ezüst aprópénzből tele tenyérrel szórták az áldást, melyet a mulatságos pojáca szorgalmasan kapart ki a lehullott lomb s a sűrü fűszálak közül.

Egy kis kutya különös vígságot gerjesztett az előkelő társaságban. Minden mozdulatát nem lehetett felismerni, mert Paliék kissé messze voltak a háremi csoporttól; de annyit mégis észrevettek, midőn a kis kutya (a fején bokrétás csákó, az oldalán kard, a hátán tarsoly) a pojáca vezényszavára egy kis puskával olyan helyesen tisztelgett s lövöldözött, hogy a szultáni apróságok ki sem fogytak a derültségből.

Az egyik tölgyfa terepélye alatt egy gazdagon felszerszámozott fehér paripa kipányvázva, melyhez egy karcsú szőke leányka bizalmasan támaszkodott.

A kapitány a nyakában lógó táskából kivette a *lorgnont*, a kétcsövű színházi messzelátót, s odaszögezte a távoli jelenetre.

Halk felkiáltás - a meglepetés kiáltása hangzott el ajakán.

Aztán kiakasztotta nyakából a lorgnont s odanyujtotta Palinak.

- Nézz csak oda, fiam, nem látsz-e ott ismerőst?

Pali még alig emelte szeméhez a lorgnont, midőn elhalványodva, a parancsnok karjába kapaszkodott.

- Ők azok! Semmi kétségem - suttogá.

- Kicsodák? - kérdé mosolyogva a kapitány.

- Az én öreg tanító-mesterem és Rózsika.

- No lám! Tudtam én, hogy utunkban végre is rátalálunk erre a csavargó népre. Nem megmondtam?

De ha még kétséges volt volna is a távolról való vizsgálódás eredménye: teljes valóra vált az, midőn egyszerre eldobva a puskát, hanyatt-homlok rohant feléjök a besorozott kutya és előbb őrültmódra vágtatva körül nagy karikában a gyepet, mint hogyha nagy, erős első hevedelmét ezzel az önfárasztással akarta volna csillapítani, csak ezután állapodott meg nyihogva. Első lábait mintegy ölelésre tárva, ugrott a Pali nyakába, mialatt hegyes csákójának tollbokrétájával piszkálta meg a Pali orrát.

Szemeinek kifejezése azt beszélte, mennyire boldog, hogy ráakadt az ő szeretett, régi gazdájára.

- Hát igazán te vagy, Svihi? - mondá Pali és lehajolt hozzá és fölemelé magához és a kutya végignyaldosta a Pali ábrázatát s azután nagy boldogságában megint nekieredt a bolond körfutásnak, hogy visszatérve, szüköléssel és vinnyogással ássa bele fejét gazdája térdei közé.

Hogyan ismerte föl Palit az ő hűséges Svihije? Midőn a parancsnoka után a művész-csoportot meglátta ő is: hosszú, éles kiáltásával, melyet száján kibocsátott, magára vallott. A kis kutyának legalább, többre nem is volt szüksége. Hiszen annyiszor hallotta s jól ismerte ő ezt a hangot, midőn hol megfeddé, hol kedvezett neki az ő hajdani való kis gazdája.

Kis gazdája?

Úgy látszik, inkább a szaváról ismert rá, mert bizony az akkori gyermeksorban levő fiú ifjú emberré serdült azóta. De hát rajta volt a piros mundér, melyet művészkorában viselt. Erről is ráismerhetett. Leginkább tán ösztönével és csalhatatlan szimatjával.

De már most: hogyan kerüljön Rózsika közelébe, kinek sejtelme sem volt arról, mit jelent a kutya hirtelen eltűnése.

XXX.
Hazdrubaldóék nyomában.

Közben az útszéli komédiások befejezték mutatványaikat. A pojáca füttyére a kutya visszavágtatott. A csapat kezdett szedelőzködni.

Illő távolságban az udvari társaságtól Morlakovics Dusán, a »*Pelikán*« parancsnoka s Rontó Pál, a hajó ellenőrtisztje, bevárták, hogy a művész-csapat elhaladjon mellettök.

A lovarnő pórázon vezette paripáját.

Midőn megpillantotta Palit, a kantárt kiejtette kezéből s lova sörényébe kapaszkodott, mert a leányka érezte, hogy lépése meginog. Elhalványodott. Pali odaugrott s az elhanyatló leányt erős karjaiba fogta föl.

Csakugyan Rózsika volt.

Megnőttek mindketten azóta, hogy nem látták egymást. Főleg Pali bámult, midőn észrevette, hogy a gyermekből felserdült hajadon lett. És, hogy aléltságából teljesen felocsúdott s a szemeit végighordozta Pali alakján: ő sem győzött bámulni a nagy változáson. Bizony legény lett a fiúból, kinek bajusza is lehetne már, ha tengerészi szokás szerint parancsnoka példájára ő is nem borotválkozott volna meg.

- Azt hiszem, hogy álmodom - szólalt meg Rózsika remegő hangon. - Igazán te vagy... igazán kegyed az? - sietett a régi bizalmas megszólítást merevebbre váltani.

- Igazán én vagyok, Rózsika, s megtiltom neked, hogy engem »kegyedezz«. Olybá nézlek, mintha kedves testvéremmel találkoznám hosszas elszakadás után.

Rózsika hálásan nézett föl az ő hajdani hűséges művésztársára, akin a régi trikóviseletet megismerte.

A kapitány helyeslőleg intett, mialatt a pojáca meghatva szorongatta a Pali kezét, aki szegény azóta bizony megöregedett, bár még egyre hányta a bukfencet s rikkantott, csuklott, kukorékolt, visított, vonított, nyerített s mókázott, mint azelőtt. Svihi meg nagyboldogan törleszkedett az ő meglelt régi urához.

A ligetben mulatozó népek apránkint hazaszéledtek. Az egyik sátor előtt azonban még forgott nyárson a bárány, barna-pirosra, porhanyóra sülve a tartósan izzó parázs fölött.

A kapitány intett a sátorbeli kocsmárosnak, aki a tűzről leemelte a sültet, ügyesen széttagolta s apró tányérokon szolgálta fel az egész társaságnak. Pali csak most vette észre, hogy ő voltaképen reggeli óta egy falatot sem evett; hosszú csodálkozásában megfeledkezett róla. Annál vidámabban foglalt most helyet. Asztalfőre az udvarias kapitány Rózsikát ültette. Jobbról tőle maga foglalt helyet, a művésznő baljára oda telepítette Palit. A pojáca fejezte be az asztalkört, kinek lábainál a Svihi kutya guggolt nagy engedelmesen.

- Most pedig szeretett népeim, e szerencsés találkozás után tartsunk hadi tanácskozást! - vette föl a szót a kapitány. - Hogy miről?... tán fölösleges külön kiemelnem. Hanem előbb csitítsuk le erősen jelentkező étvágyunkat.

Az estebéd gyorsan fejeződött be. S mivel nyugati szokás szerint bort a serlegbe nem tölthettek, tilalmas lévén a *Korán* (az *Izlám* szent írásának) törvényeihez híven a szeszes ital: málnás vízzel koccintottak. Hiszen amilyen emelkedett hangulatban voltak mindannyian, hevítő italra nem is volt szükség.

- Én úgy vélekedem, - kezdé a kapitány - hogy elsősorban a művészcsapat igazgatójára van szükségünk, hogy tőle a legfontosabbat: Rózsika sorsát ismerjük meg.

- Éppen ez jár az eszemben nékem is - mondá a pojáca. - De úgy hiszem, nagy sietségre van szükség, ha még tőle magától akarjuk megtudni. Mert vettem észre, hogy signora Mambrilla, az igazgatóné, mikor a kikötőbül a szállásunkra tért, félrevonta az urát és nagy izgatottan súgva közölte vele nyugtalansága okát. Amennyire a szakadozott beszédből megérthettem: nagyon megijedt egy váratlan találkozástól. Úgy sejtem, a kikötőben ráismert a mi fiatal mű-lovarunkra, s úgy magyarázta, hogy valami erősen őrzött, régi titkára nyitottak rá, hogy nyomon vannak s hogy most üldözőbe vették őket. De miért? - ezt nem bírtam kisütni.

- Ez esetben - mondá a parancsnok - azonnal föl kell kerekednünk. Ön, barátom, vezetni fog minket: Palit és engem. Rózsika kisasszonyt addig is az én hű Níko matrózomra bízzuk.

Közel érték a kikötőt, ahol Rózsikát az öreg tengerész őrizetébe ajánlották, s ezzel a pojáca után neki az Arany-Szarvnak tengerszoroson túl fekvő városrészbe, *Szkutariba*.

Az *Eszmeralda* nevű, kissé megvénhedt paripát, kantáron vezette az emberséges komédiás.

A ló, melyet negyedéve maga Pali is idomított, mintha szintén ráismert volna az ő régi mesterére. Barátságosan fordította fejét Pali felé, akit e vizsgaút, melyre indultak, közel fekvő okon nagyon kezdé izgatni. Nyomon voltak ez egyszer, s azt semmi áron sem fogják szem elől téveszteni.

- Óvatosan! - inté a parancsnok a társaságot. - A ló itt marad s ön, barátom, - mondá az öreg komédiáshoz fordulva - egymaga indul az igazgatóék tanyája felé. Mi illő távolból követjük, nehogy még idő előtt gyanut fogjanak.

Ezzel az öreg pojáca, aki, mielőtt útnak eredt, még a tölgyesben váltott polgári ruhát, nehogy az utcai gyerekvilágnak feltűnjön, egy pálmafa-csoport mögött düledező *han* (vendégfogadó) előtt állott meg. A ház udvarán egy kis arabus fiú, a *kafedzsi*, hordta körül a kannát s ebből csorgatta, a keleti szokás szerint keresztbe font lábaikon guggoló vendégek apró csészéibe a már főztében megcukrozott illatos kávét, vagy hozott puszta tenyerében izzó parazsat a hosszúszárú csibukba, melyből a török bácsik fűszeres föllegeket szívtak s elandalodva bocsátottak a levegőbe.

A pojáca a kis arabushoz fordult:

- Te, Ibrahim, - kérdezé török nyelven - fent a szobában vannak-é Hazdrubáldo effendi és a felesége?

A fiú, meg sem fordulva a kérdésre, közönbösen felelé:

- Úgy tudom, nincsenek már itt. Juszuf effendimnek, a gazdámnak, csak az imént fizette ki tartozását a padrone.

- És hova távoztak? - kérdé sürgetve a pojáca.

- Mit tudom én? - feleli Ibrahim.

- Hát Juszuf effendi megmondhatná?

- Az a bazárba ment s csak este tér meg onnan - adja vissza a szót a fekete fiú.

- S mely irányba távoztak? - kérdezé szorongva a pojáca.

A kis Ibrahim a lemenő nap felé mutatott.

- Arra, napszállta felé.

- Eleget tudunk - szólalt meg a pojáca mögött a kapitány hangja. - Hazdrubáldo úr és Mambrilla asszonyság megneszelték a veszedelmet és kereket oldottak.

- Gyorsan lóhátra kapok, - kiáltá Pali - s a kerületi rendőrségre sietek. Onnan hozok segítséget. Még messzire nem lehetnek, tán sikerülni fog megcsípnünk őket.

A kapitány jóváhagyta a vállalkozást.

- Válaszoddal pedig jer a kikötőbe s hajónkon tégy jelentést!

Pali felkapott az Eszmeraldára s a *Bulgurlu* hegy oldalában tanyázó rendőri épület előtt leszállott s kérdezte a *kádit*, a főbírót. Hamarosan elejébe is vezették Palit. Piros öltözetéről s biztos föllépéséről azt tudták, hogy valamely nagyhatalom követségéhez tartozik.

XXXI.
Hazdrubaldóék lépre kerülnek.

Két *zaptieh* (rendőr) vezérlete mellett Pali és öreg társa, a pojáca, a messze *Kavak* városrész felé indultak, abban a föltevésben, hogy közel a veszteglő hajók állomásához huzódhattak a megriadt Hazdrubaldóék: az igazgató és felesége.

Konstantinápoly számos temetőjének egyike ide szögellik éppen. A forgalom csekély s inkább halászok tanyáznak erre, foltozva hálóikat vagy üres bárkáikkal teherszállításra vállalkozva.

Pali leszállt a lórul. A pojáca odakötötte egy sudár cédrusfához, mely ott bólogatott az esti szélben. A két zaptieh jól ismerte a rengeteg városnak ezt a legszélén álmadozó kunyhó-csoportját, melyből mint valami büszke kastély emelkedett a kócos tetők fölé az alacsony vámszedő-hivatal.

Az egyik zaptieh bement a házba s ott a vám-őrrel beszédbe bocsátkozott.

- Láttam erre bandukolni egy termetes, hosszúhajú idegen embert az asszonyával - felelé a rendőr kérdésére a vám-őr. - Vitorláshajó után tudakozódott, mely Várnába igyekezik: vinné-e magával. Azt hiszem, talált is, csak még teljesen meg nem rakodott, amibe néhány nap telik bele.

- Hát a szállásukat tudnád-e, pajtás? - folytatá tudakolását a rendőr.

- Nem tudnám, errefelé hol találtak födelet, - válaszolá a vám-katona. - De tán nincs is nekik. Itt annyi a kidőlt-bedőlt kripta, hogy abban bátran ellehetnek. Jobbára cigányok tanyáznak azokban az üregekben, főképen így meleg nyár idején. De ni, milyen kapóra! Úgy sejtem, hogy amott jön a *svába* (német).

Csakugyan, Hazdrubaldót ismerte föl Pali a közeledő hatalmas alakban. De felesége nélkül jött. Ugy látszik, az úr halászni volt, mert a rövid kézi hálójában többféle hal ficánkolt. Épp a temetőnek tartott, melynek egyik síri odvából egy termetes női alak közeledett az érkező felé.

Pali ráismert: szinyóra Mambrilla volt, a Hazdrubáldo igazgató felesége.

A fiatal hajóstiszt szíve erősen megdobbant. Oly közel éri a rejtély megoldását. Most vagy soha!

- Hogy már ennyire vagyunk - mondá a zaptieh - legott cselekednünk is kell!

Mért hogy épp e pillanatban nincs mellette az ő nyugodt, okos, bátor parancsnoka!

Annál erősebben érezte szükségét, hogy csak a saját sugallatát követve, óvatosan indítsa meg a kibonyolítás nehéz munkáját.

Egy ágas-bogas, terebélyes tölgyfa mögött állt lesbe Pali, mialatt a rendőr a düledező kripta felé közeledett, meghagyva neki, hogy a süvítő jelre azonnal lépjen elő és csatlakozzék.

A zaptieh útközben megállítá az igazgató-komédiást.

- Honnan jösz? - kérdé a rendőr.

- Halászni voltam. Itt a kézi hálómban láthatod a zsákmányomat. Nesze ez a kövér tengeri süllő, neked adom.

Eközben a tégla-törmelék mögül kibujt a nőalak: Mambrilla igazgatóné, aki olasz nyelven intette férjét, valahogy el ne árulja, mi okból hagyták el oly hirtelen a bulgurlui *hant* (szállót) Szkutari külvárosban.

Ekkor végigsivított a temetőn a jeladó fütty s Pali, aki Mambrilla asszonynak minden szavát megértette, előugrott a sűrü lombozatú fa árnyékából.

Az igazgatóné nagyot sikított ijedtében, midőn egy kis tétova után megismerte Palit, míg Hazdrubáldo széjjelterjesztve karjait s eltátva száját, szinte örvendezve kiáltá:

- Ecco Paolo! (Ihol ni Pali!) Oh, hogy megváltozott a három év óta! Valósággal egész ember lett belőle.

Ugy szerette volna mondani, hogy: *belőled*. De már a nekiférfiasodott és külön még díszben levő Palit nem merte ily bizalmasan megszólítani.

Pali ügyet sem vetve az ő régi igazgatójának bámészkodásaira s szigorú arcot öltve, tette rá kezét a Hazdrubáldo vállára, míg az asszony vinnyogva tördelte kezét.

- Ön, igazgató úr és az ön felesége fölvilágosítással tartoznak nekem Rózsika sorsa felől. Nekem, aki régóta gyanakszom, hogy Rózsika nem az önök gyermeke s hogy nem igaz úton került az önök hatalmába, már most, a helyzet változtával, jogom van követelni a valót, a teljes valót!

A rendőr jelenvolta külön súlyt kölcsönzött a Pali határozott beszédjének.

- Figyelmeztetem, - folytatá Pali - hogy ne csak valljanak, de nyomra is vezessenek. Ezzel csak megenyhítik a büntetést, mely önöket várja.

Az igazgatóné görcsös zokogásra fakadt, pedig úgy kezdte az elejét, hogy neki állott följebb. De midőn egy szavával közbe mordult a zaptieh is, lohadt meg az asszony hevedelme s alázkodva szólt:

- Hiszen, kérem hódolattal, minket, engem és az uramat, nem érhet semmilyen vád. Mink csak megkönyörültünk az árva csöppségen, akit a vajdának, már inkább annak a vén satrafa cigányasszonynak a karmaiból mentettünk meg.

- De azt csak tudhatták, hogy nem a saját gyermekét adta el a cigányasszony. Tudhatták, hogy nem igaz úton szerezték. A többi a bíró dolga.

- A tiszt úr miért is bánik velünk ily kegyetlenül? - fordult Palihoz keserű szemrehányással Hazdrubáldo igazgató. - Hiszen mi azt az anyátlan-apátlan gyermeket gondoztuk, neveltük, ápoltuk, tápláltuk, tanítottuk. Most is a császári udvar előtt mutatta be művészetét és tudom, hogy dicséretet aratott. Ha előkerül, maga is fogja bizonyítani.

- Csakhogy, - felelé Pali - nem igen hiszem, hogy előkerüljön, legalább az önök társaságában nem. Most pedig az ügy teljes tisztázása végett, gyerünk a *kádi*, a bíró elé!

Ekkor ügetett a csoport felé a pojáca.

Csuklások között rákezdé Mambrilla asszony:

- Hiszen itt van a Beppo pojáca! Tegyen tanuságot ő, hogy mi mindig emberségesen bántunk azzal az édes gyermekkel.

- A padrone s mi igenis, - viszonzá a pojáca nekibátorodva s boldogan, hogy végre szemébe vághatja az igazgatónénak, amit oly régóta tartogatott magában: az ő elkeseredését a signora bánásmódja fölött, mellyel a szelid Rózsikát gyötörgette. - Igenis, a signora szívtelen módon bánt a kis lánnyal.

Amire az igazgatóné a két tenyerével elborította a széles arcát.

XXXII.
A kibontakozás megindul.

A kádi, míg valahonnan a cigánybandát megkeríthetik, szembesítés végett, egyelőre könnyű vizsgálati fogságba ejtette Hazdrubaldóékat.

Ez idő alatt Rózsika a »*Pelikán*« födélzetén szorongva várta, mi történik majd ővele és társaival, akik iránt hűséges vonzódással volt. A bíróságtól visszatérő Pali megnyugtatta s megértette vele a még teendő lépések szükséges voltát, ha a kívánt eredményhez akarnak jutni.

Már annyit az eddigiekből is megértett Rózsika, hogy őt cigányok rabolták el édes szülőanyjától s hogy mese az az árvízi történet, midőn a vad hullámok azt a bölcsőt ragadták el, melyben ő békén szunnyadozott és hogy, aki ebből a veszedelemből kimentette, az igazgatóné volt.

Midőn csaknem biztos tudatára jött ennek, térdre borult s zokogva kérte Istent, vezérelje vissza oda, ahonnan gonosz kezek elragadták.

- Oh, Pali, Pali! Ha elgondolom, hogy nekem valahol édesanyám él, aki nyilván mint holtat sirat el engem! Te jóságos Istenem, áldd meg híveim fáradozását, hogy visszavezérelhessenek szüleim karjaiba!

És odaomlott a derék parancsnok lábaihoz. A kemény tengerésznek könnybe lábbadt a szeme, s megilletődve nézte a jelenetet az összes legénység.

* * *

E jelenet alatt élénk beszéd gyúlt ki a kapitány kabinján kívül.

- Csak azt tessék mondani a Rózsi kisasszonynak, hogy itt van a lovász Pista! - szólalt meg egy hang az ajtó előtt. - Szeretnék beszélni a Rózsika kisasszonnyal.

- Hiszen ez a Pista gyerek! - kiálta fel Pali s rohant az érkező elé. - Csak erre közelebb, te gyerekkori hű pajtásom!

Ekkor némi tartózkodással lépett be a művésztársaság lovásza, aki a fiumei kikötőben ezelőtt három évvel köszönt el az ő szeretett kis gazdájától s azóta megmaradt szolgálatában a Hazdrubaldóék társaságának.

- Hogyan találtál ide? - kérdé Pali.

- Éltem a gyanupörrel. Aztán egyre neszeltek, suttogtak körülöttem. Megtudtam azt is, hogy a mi komédiás gazdánk valami bajba keveredett a Rózsika miatt s hogy hirtelen hagyták oda a *hánt*, ahol megszálltunk. Mikor aztán a szürkét parádésan szerszámoztam fel, fülheggyel meghallottam azt is, hogy az egész művész-társaság ki van rendelve *szelámlik* után az *Édes-vizek* mellé: mulattatni a kis princeket és apró herceg-asszonykákat. De előbbre nem mehettem, mert nem eresztettek az őrök. Hát elcsavarogtam a füzes part felé, ahol cigányok muzsikáltak.

- Cigányok? És miféle cigányok? - tudakolá meglepetve Pali.

- Hja, ifram, - felelé Pista a rég megszokott kedves megszólítással - nem olyan cigányok ám ezek, mint a mieink otthon. Ezek nem hegedülnek, se nem cimbalmoznak, hanem táncolnak, még pedig csakis a némberе. Van is köztük egy szép füstös lány, aki egy csimpolyás legénynek a nótáira járja az andalgót meg a frisset is. Táncközben ezt a pántlikás bokrétát hullajtotta ki a hajából. Fölemeltem, mondok: majd odaadom neki munka után.

Mind figyelve hallgatták a Pista előadását.

- Beszélj, beszélj tovább! - sürgeté Pali a cirkuszi lovászt.

- Hátul ült a vajdájok, egy kócos, rengeteg öreg satrafa mellett. Egyszer csak megüti fülemet ez a név, hogy: *Szilas-Berény*. Nini, mondok, hát ezek hunnad ösmérik az én hazámat? - tünődök magamban. Közelébb settengek arrafele, ahun össze voltak kuporodva, és hallgatóztam, mert sose tudtam elképzelni, mi keresni valója löhetött ennek a bandának arra mifelénk? Úgy látszott, hogy észrevették kémkedési szándékomat, mert nagyon elhallgattak egyszerre. Ha szóltak is egy-egy szót, azt sűrü cigánybeszéddel mondták, nem érthettem meg belőle egy hangot se.

Pista beszédje alatt nagy izgatottság lepte meg Palit, aki összesúgott a parancsnokkal.

- Én is abban a hiszemben vagyok, - felelé fojtott hangon a kapitány - hogy Pista a szerzetre rátalált. Mily csodálatos fűzése a véletlennek! Együvé kerültek a gyermekrablók, a rablott gyermek s a rablott gyermek vásárlói. A ravasz és gonosz cigányok félszemmel hátra, eggyel meg előre néznek, s még a füleiket is kétfelé bírják billegetni, mint a figyelő vizsla.

Rózsika, kinek erről a fölfedezésről egyelőre nem szabadott hallania egy lehelletnyit se, a kapitány szobájában szendergett.

- Vajjon, barátom Pista, - vette föl a szót a »*Pelikán*« parancsnoka - mit gondolsz? Kellő óvatossággal megnyomhatnánk-e az egész tábort, vagy legalább azt a részét, melyet Pista a füzesek alatt látott és lesett meg?

Pista gondolkozóba esett.

- Ha gyorsak leszünk és óvatosak, tán még ott foghatjuk őket.

- Valami jószimatú rendőrre volna szükségünk, - vélé a kapitány.

Ebben a pillanatban iramodott be a hajó társalgójába, ahol ezek a tárgyalások folytak, - a Svihi kutya, s bizalmas, örvendő kaffanásokkal surlódott hol a Pista, hol a Pali lábához.

A parancsnok a fejéhez kapott:

- Van egy ötletem! - súgá, mert a beszélgetés suttogvást történt, nehogy Rózsikát felköltsék. - Van egy ötletem! De ehhez valami segítség is kellene ám.

- Segítség? Milyen segítség? - kérdék egyszerre Pali és Pista. - Ami rajtunk áll, abban biztos lehet parancsnok úr, hogy megcselekesszük. De hát mi légyen az?

Ekkor a kapitány odakapott a Pista kabátjához, melynek egyik gomblikában fityegett egy nagyfejű csinált virág. Aztán lehajlott a kutyához, a csinált virágot a Svihi orrához dörgölte s így szólt:

- Nos kutyus, nagyot bízunk rád: ennek a csinált rózsának a szagáról kell ráismerned a viselőjére.

Mindnyájan meglepődtek ettől az ötlettől.

- No, parancsnok uram, mindig tiszteltem az eszét, - kezdé a beszédet Pali. - De ezzel a gondolattal kapitány úr felülmulta önmagát.

- Én is örvendek, hogy az eszembe ötlött - mondá a kapitány mosolyogva. - De csak a siker fogja igazolni, beválik-e? Most tehát első tennivaló az, hogy ketten, te meg a Svihi kutya, visszatértek az Édes-vizekhez, valj ott lelitek-e még a cigányokat. Ha onnan eltávoztak, igazában csak akkor kezdődik a Svihi kutya nagy föladata.

Pali is óhajtott csatlakozni a szimatolókhoz, de a nagyobb óvatosság kedvéért lemondott róla. Csak azt kérte a kapitánytól, engedje meg neki, hogy távolból kísérje őket.

Megindultak. Svihi elől, utána Pista, vagy százötven lépéssel mögöttük Pali.

Az Édes-vizek környékére épp rá kezdett már borulni az est. A Marmara-tenger ragyogott az alkony fényében, mint egy bíbor tükörlap. Az Arany-Szarv hajlásában özönével nyüzsgött a sok hazatérő *kaik*, melyekből bús dallamú énekszó omlott el a csöndesedő estbe s végigrezgett a vizek fölött. A füzek alatt, a folyócska partján, ki-kigyúlt egy-egy pásztortüzecske, melyet talán a szultán ligetének őrei gyujtottak. Sőt elmosódva hallszott csimpolyaszó is. A félhomályban egy kisebb csoport szedelőzködött s indult el nyugati irányban és gyalogszerrel. Egyikök sem szállott ladikba.

Svihi kaffogva iramodott hol jobbra, hol balra, orra hegyével meg-meglökve minden előtte idegent, úgy hogy még a *köpek* (kutya) iránt fölöttébb elnéző török emberek közül is, egyik-másik orron rúgta Svihit. A kutya egyet nyihantott rá és folytatá szaglálódását.

Pali a bokrok mögül figyelte a kutya mozdulatait. Egyszerre Svihi nagyot szökkent.

Egy barna nő ruhájába akaszkodott s azt tépegette, mialatt folyton csaholt. A nő sikított. Pista magához füttyentette Svihit s úgy tett, mintha feddené imposztorsága miatt s így szólt rá, persze magyarul:

- Ejnye te haszontalan nyűgös döge! Mit kötözködöl a népekkel? Majd ha elértünk haza, kosarat kötök a szádra. Nézze meg az ember!

Erre a csoportból kiválik egy toprongyos alak s így szól:

- Nini, hát ázs uráságá mágyár? Ezs erre felé ritkáság - mondá az ismeretlen hang. - Merre tetsik tártáni?

Pista a sűrüsödő félhomályban is, de különösen a beszédjéről legott ráismert benne az oláh cigányra. (Igy nevezi a magyar nép az országutakat rovogató vándorcigányokat.)

- Hát csak éppen hazáig - felelé Pista tréfás, kötekedő hangon. - Mert hiszen hazáig minden hazafelé siető ember szokott menni, igaz-e? De hát maga merre tart, öreg?

- Áj, áj, nágyon messire vágyon á mi tanyánk. Ott egés a város vígin, áhun még á mádár sé jár.

Közben a csoportból többen kiváltak: egy vén asszony, egy fiatal hajadon, egy muzsikus és egy táncos legény, akik estig mulattaták a ligetben a török urakat: ezek csimpolya-szóval, a fiatal leány meg tánccal.

Pista eleget tudott. De Pali is, aki nesztelen, mint az árnyék követte őket. Erős fennszóval, hogy meghallhatta Pali is, aki a bokrok mögött bujkált, Pista az öreg cigánynak felajánlotta a társaságát, azzal a titkos szándékkal, hogy a Pali megértse mi az ő, a Pista, szándéka. Midőn azt tudta meg a beszélgetésből, hogy Kavak mellett van a cigányság tábora, Pali rohant előre az ottani rendőri állomásra. Az útját el nem lehetett téveszteni: a rengeteg városnak a tengerpartján, észak-nyugat felé ez a vám- és rendőri hivatal volt az utolsó épülete.

Tehát ugyanott tanyáztak, ahol signore Hazdrubáldo és a felesége.

Mire Pali odaért, már éjfélre járt az idő. Az őröket nem volt könnyű vállalkozás igazságos álmukból felkölteni. De végre sikerült egy kis tetézett *baksis* (borravaló) árán. Ő egy pillanatig sem kételkedett, hogy épp azt a cigánybandát terelte elejébe a kedvező sors, akit Rózsika elrablásával lehetett vádolni. Fölismerte őket. Ugyanazok, akiket Athén mellett a dafnii romok mellett látott a kapitány messzelátó üvegén.

XXXIII.
Bírói szék előtt.

Úgy a Balkán-félszigeten, mint Görög- és Törökországban a gyermek-rablás, gyermek-sikkasztás, gyermekvásár, főképen még a mult század első felében, nem is ment ritkaság-számba. Ezért a városban (itt Konstantinápolyt értem), ha tudtak is felőle, mérsékelt érdeklődést keltett. Csupán abban a körben, melyet ismerünk, támasztott érthető izgatottságot.

Pali bevárta, míg feljő a teli hold, mely szerencsére épp akkor volt soros, hogy világa mellett a terjedelmes temető buckáin jobban végig tekinthessen a vizsgáló szem.

Csak most ismerte fel Pistát a szaváról, aki szándékosan élénk fennhangon, már szinte kiabálva beszélt, hogy Pali annál könnyebben ismerjen rá a sötétben. A kutyát szólította, aki vidám csahintásokkal vette tudomásul a hívást.

Leghátul megszólalt a csapat vége. Könnyen rá lehetett ismerni a cigányos és harsány beszédről. A két öregtől elvált a csoport. Csupán a vajda és felesége bandukolt a temetőn befelé, nyilván az ő ideiglenes síri tanyájok fölkeresése végett.

Csakhogy odáig el nem jutottak.

Előugrott a két zaptieh.

- Meg ne mozduljatok! - harsant rájok az egyik rendőr.

Az öreg cigány s a cigányasszony megálltak. Mivel úgyis mindig éltek a gyanupörrel, hogy valamely napon csak kiviláglik gonosz tettök, beérték a jajveszékléssel.

- Jáj, jáj, ázs én segíny fejemnek! - síránkozott a Százránc Ribék.

Az öreg vajda inkább dohogott magában az ő *csibakéró* (cigány) nyelvén, s nyilván szidta a maga vigyázatlan voltát, amely miatt rajt kell most vesztenie. És fenyegetőzve lóbázta meg karját a cigányság fiatalja felé, mely baj nélkül botlott haza a sírok felé. A zaptieh csak arra intette őket, hogy a holnapi kihallgatáson mind a négyen ott jelenjenek meg a *kádi* előtt: a csimpolyás, a szerszámok hordozója, aki emeli a kis bűvös asztalkát (mert azon meg szemfényvesztő produkciókat végeztek), az öltöztető asszony és persze a fiatal táncosleány.

Ezek szó nélkül belenyugodtak a vett rendeletbe. Hozzá is szoktak volt már ők az ilyesmihez; meg aztán, ebben az esetben legalább, nem is volt mitől tartaniok: az ő művészi szénájok rendben vala. Nagyobb biztosság okáért a rendőr odamutatott a holnap reggeli tárgyalás színhelyére és emlékezetökbe hozta a tárgyalás óráját, amely óra, az időnek török járása szerint, beletelhetik fél napba is.

Ettől azonban, most és itt, nem volt mit tartani. Tudták a rendőrök, hogy a kitűzött órán előkelőségek: a »*Pelikán*« parancsnoka, s a hajónak több tisztje jelen meg.

Addig tehát a két cigányt: a vajdát és feleségét külön-külön elcsukták a kóterba.

Pali és Pista a hajóra tértek vissza. Az ide-odacsatangoló Svihi rá is akadt valami ócska ladikra, melynek immáron álomra tért gazdáját felcsahintotta. Amire szükség is volt, mert oda, ahol a »*Pelikán*« horgonyzott, még jókora hajtás volt a kikötőn felfelé.

Beszálltak a viseltes járműbe, a csapjába beletűzték a vitorla rúdját, s a kelő hajnal szellőjében vígan repült előre a rozoga kis alkotmány.

A kapitány és Rózsika ébren várták az érkezőket. Félrevonva Palit és Pistát, elsősorban is a kései kirándulás eredményével számoltatott be magának. A parancsnok meg volt elégedve.

- Sok időnk nincs - mondá - mert már kezd virradni. Gyorsan kell intézkednünk. Szembesíteni fogják Hazdrubaldóékat a vén cigánypárral. Nagy óvatosságra van szükségünk, midőn Rózsikát kell majd beártanunk a titokba, s előtte a maga valójában megismertetni a multat.

Amidőn e várható jelenetre készülődtek, mindnyáját leküzdhetetlen izgalom fogta el. Mert féltették a leánykát is, hogy a nagy valóság teljes kiderítése nem-é fogja erősebben megrázni gyöngéd idegzetét. A szobában hátul a jó öreg pojáca egy kissé pityergőre is fogta a dolgot s egyre azt hajtotta:

- Jaj, csak meg ne ártson neki az öröm!

Közben, teljes napvilág fényébe öltözködött a világ.

- Cihelődjünk legények! - inté mindnyáját a parancsnok. - Feladatunk súlyosabb része minden esetre az, hogy ennek a leánykának acélozzuk meg az idegeit s vigyázva ártsuk bele a várható leleplezésbe.

- Erre pedig - mondá Pali - nem tudok senki bölcsebbet, sem tapintatosabbat, mint a mi kapitányunkat.

- Igaz, igaz! - hagyták rá mind a környülállók. - Erre a feladatra csak a parancsnok úr alkalmas.

- Nyugodtan bízom Palira - felelé elhárító mozdulattal a parancsnok.

Ebben a pillanatban nyílt ki a kapitányi kabin ajtaja, melyből Rózsika, igazán rászolgálva a virágnevére, mint a rózsa lépett ki, frissen és vidáman. Valami ismeretlen, boldog sejtelem meleg fénye sugárzott az arcán. Rendre kezelt az urakkal, elsősorban is a kapitány úrnak köszönve meg a pihentető vendéglátást. Aztán kérdezé, mikor vonulnak vissza ahonnan jöttek: igazgatóékhoz?

- Azokhoz, Rózsika, nem igen fogsz visszatérni hamarosan - felelé Pali. - Hazdrubaldóék fogva vannak.

- Fogva? És vajjon mi okból? - kérdé Rózsika nagy meglepetve.

- Mivel sikkasztottak.

- Sikkasztottak? És mit sikkasztottak?

- Gyermeket sikkasztottak.

- Gyermeket? Az Istenért! Miféle gyermeket?

Ekkor Pali mélyen a leányka szeme közé nézve s a kezét erősen megfogva, határozott, szinte ünnepies hangon mondá:

- *Téged!*

Rózsika nem volt erős. Elalélt a hírre s a kapitány karjai közé ájult. Majd felocsudva, így szólt, s hangja bő zokogásba fult:

- Engem?... Oh, az én régi gyanúm, mely mintha magától kelt volna szívemben. Senki se mondotta, de éreztem. Sokszor, midőn hosszan nézett s rám mereszté szemét az igazgatóné, odaszólt az igazgatónak, hogy: »ha sejtené az anyja!« Azt tudta, nem figyelek, vagy hogy nem hallom. Olaszul mondta, amely nyelvet idők jártával megértettem. De én tudtam, hová célzott.

Rózsika újabb sírásra fakadt, s hátul az öreg pojácát már alig lehetett visszatartani: rohanni akart egyenest neki Mambrilla asszonynak, hogy megfojtsa.

- Azt, öregem, később megteheti kényelmesen, mert épp megyünk a bíró elé - mondá a parancsnok. - Fel, fel mindnyájan! Magasan jár már a nap. Induljunk mindannyian!

Midőn a társaság csolnakba ült, az öreg matróz Palinak egy postai levelet adott át.

- Most hozta a török postás.

- Majd tárgyalás után elolvasom - mondá Pali.

* * *

Előbb a vádlottak jelentek meg: Hazdrubáldo és a felesége; mellettök a vajda és a vén cigányasszony.

Ekkor belépett a *kádi* (bíró), egy őszbe csavarodott, jóképű öreg úr. Intésére a vádlottakat szembe állította egymással a *zaptieh.*

Az érdekelteken kívül csak néhány dologtalan ember s apró naplopó gyermek volt még jelen. Ezek guggon ülve helyezkedtek el a földön, az öregje csibukra gyújtva pöfékelt bele a tárgyalási terembe. Még akkor sem történt mozgás, midőn a bíró foglalta el székét.

Rózsika elfogódva símult a kapitányhoz és remegő ujjaival szorongatta Pali kezét.

A leányka lelkét a legellentétesebb érzelmek mozgatták. Végre teljesen szétfoszlik multjáról a titokzatos fátyol. Meg fogja tudni, kit vallhat igazi édesanyjának; meg fogja tudni, mely végzetes okok lökték ki őt a világba, könyörtelen idegenek haszonleső karmai közé.

A vén cigányasszony sűrü fehér haját tépdeste s kezeit tördelte. A vajda száraz zokogással, esküdözve emlegette ártatlanságát. Az igazgatóné, Mambrilla asszonyság, olaszul szónokolva ugyan-ezt cselekedte s méltóságos taglejtésekkel igyekezett nagyobb tiszteletet kelteni maga iránt, míg az igazgató tenyerébe ásta fürtös üstökét s mélyen hallgatott.

Ekkor nyilatkozatra szólította a kádi elsőben is a cigánypárt. Figyelmeztette őket: csak a valót beszéljék, mert ha csavarintáson, hazugságon éri, a zaptieh legott huszat mér a talpukra. Aminek bizonyítására a rövid, vastag nádpálcával a rendőr nagyokat suhintott bele a levegőbe.

A cigányok, megrendülve a komoly fenyegetéstől, a következőket vallották:

Ők is, mint a legtöbb cigány, szintén megjelentek a szilasberényi búcsun, holmi kereset végett. Bejárták a városkát, kerülne-é valamicske: akár kiakasztott fehér ruhácska a kerítésről, akár eltévelyedett kacsa-liba a páskumon (legelőn). Igy értek a Füzes-ér mellé, ahol a tekintetes asszonyék dadája kocsikáztatta hintókocsikán a kis gyönyörűséget, amíg elaludt a hársfa árnyékában. Aztán arra jött a Csalamádé Miska, aki táncba, csakis egy fordulóra hítta a dadát. Hát az istenverte, lelketlen némbere táncba csábíttatta magát és otthagyta a szendergő angyalkát egymagában. A Rébéknek megesett a könyörületes szíve az aranyos bogárkán. Hát kiemelte a bölcső-kocsikából és nézte, hol marad el az a lelketlen dada? De hát az ott forgott a »mártogatós« táncban; kisebb gondja is nagyobb volt a gyermek sorsánál. Már most ott csüngött a cigányasszony karján a csöppség. Hová legyen vele? A bizonytalanba csak nem eresztheti vissza? Kapóra jött ez a tekintetes komédiásné ifiasszony itt la. Mondok: rábízom, csak valamicskével térítse meg a fáradságomat, amért gondoztam az istenadtát.

- Szegíny ázs ember, á kevíssel is beéri - fejezé be vallomását a cigányasszony. - Hát odáádtam a drága madárkámat három ezsist husasért.

A vajda a fejét helyben-hagyóan bólogatta, mintegy bizonyítván az előadás valóságát.

Mikor Hazdrubaldóékra került a vallatás sorja, Mambrilla asszonyság az egész vásárról tudni sem akart. Előhozakodott az árvízi mesével, a hullámokon úszó bölcsővel, melyből ő, Mambrilla, halászta ki s mentette meg Rózsikát.

Hazdrubáldo a fejét lógatta, s a vállát vonogatta. Ő a gyermek megmentésénél jelen se volt, nem is tud felőle. A felesége csak azután ártotta bele a csodálatos történetbe és ő szeretettel fogadta az anyátlan árvát és művésszé nevelte.

Ekkor Rébék, a vajda felesége, a bíró engedelmével előbbre lépett: hadd venné már szemügyre azt az aranyszöszke leánykát, ott a vádlók padján.

- Há jól sejtem, ezs á tündir kisassonyka ugyán-ázs, akit én mentettem meg áttól, hogy gonos emberek elrágádják, vagy a toportyán fireg (farkas) szétszedje - kiáltá a vén cigányasszony, karjait előre nyújtva. - Jáj, jáj, jáj, csókolom a lába talpát, de csak gyenyeriséges drága királykisassonyka vált belile!

Rózsika a cigányasszony közeledtére megriadva szorult a parancsnok vállához.

- Istenem! Hát ez az a nő, aki engem megfosztott édes szüleimtől, minden boldogságomtól? S még azt sem bírom megtudni, voltaképen kinek a gyermeke is vagyok én!

Midőn Pali az előző beszédekből megértette, hogy a gyermekvásár a szilasberényi búcsun esett meg, valósággá érlelődött benne, amit eddig is sejtett: hogy Rózsika voltaképen senki se más, mint az ő Ágnes nénijének holtul elsiratott leánykája, akiért a néni folyton gyászruhát viselt. Tehát vérszerinti atyafiság is magyarázza azt a titkos, meleg rokonérzést, mely Palit Rózsikához, a két gyermeket egymáshoz vonzotta.

Ezek után Hazdrubaldóné hasztalan döngette színészi taglejtésekkel a mellét: nem hittek neki. Hiszen még a tulajdon férje sem sietett az ő igazolására. Az ügy tisztán állott a bíró előtt, szövedékeibe világosan látott bele a kapitány is.

- Lám, Rózsika, - mondá Pali meghatottan fordulva a leánykához - a vér szava tehát mégsem mese. És áldjuk mindannyian Istennek jóvoltát, aki ily csodálatos, szövevényes utakon vezérelt el bennünket e titok megoldásához.

- Te mennyei Atyám! - zokogott fel Rózsika. - Könyörületességedre tedd fel a koronát azzal, hogy juttass el engem a szülei ház födele alá.

- Hiszen ez már most csak rövid idő kérdése, Rózsika - nyugtatá meg Pali a leánykát.

Közben törvényt látott a kádi és ítélkezett.

- Külön-külön csukatom el a cigányokat s a művészeket. A cigányasszonyra, mint az egyik főbűnösre, másfél évi börtönt mérek; Hazdrubáldónéra két évi börtönt. Súlyosabban azért büntetem, mert mint a műveltebb osztályhoz tartozó nő, inkább fölérhette bűnös cselekményének súlyát, mint a tudatlan, félig vad cigányasszony. A vajdára s az igazgatóra fél-félévi börtönt rovok ki, akik csak segítői voltak a bűnösöknek, de magának a bűnnek nem szerzői. Zaptieh! - szólt oda a rendőrnek - a két bűnös párt kettős fedezettel a *Top-Hané* épületébe vezessétek!

Az elítélt asszonyok nagy rikácsolással vették tudomásul az ítéletet. Az igazgatóné holmi drámai szavalatba fogott, mialatt nagymérvű taglejtésekkel hivatkozott anyáskodó gyöngédségére, mellyel Rózsikát a halál torkából mentette meg s pallérozta jeles lovarnővé.

Midőn a tárgyalóterem kiürült, Pista a Svihi kutyát nyalábolta körül és bolondos táncba eredt vele; diadalmi táncba, hogy a Rózsika sorsába ilyen szerencsés fordulat állott be; örvendező táncba, hogy a rab állapotbul felszabadult.

- No, pojáca bácsi, - kiáltá Pista - most mink leszünk a Hazdrubáldo művésztársaság vezetői!

- De primadonna nélkül - mondá búsan a pojáca.

Midőn ismét csolnakba szállottak, Pali a levelet, melyet Níko, az öreg matróz adott át neki, kivette zsebéből és engedelmet kérve a kapitánytól, olvasni kezdé.

A Ferke levele volt, aki Bécs-Ujhelyről 1848-iki kelettel írta s elsőben is a hazai dolgokat érintette benne.

»Lehetetlen, - így szól a többi között - hogy messze jártodban-keltedben hírét ne vetted volna az új mozgalomnak: hogy t. i. otthon, nálunk Magyarországon kiütött a szabadságharc. Akinek magyar szív dobog a kebelében s már fegyverfoghatónak érzi magát, a honvédség zászlai alá sorakozik s vitéz és lelkes vezéreit követi a csatába. És nem csupán a nemzet fiatalsága, hanem az osztrák nyügbe hajtott magyar katonaság is gyorsan szegődik a nemzet ősi szabadsága visszavívásának fenséges szolgálatába. S mert még idáig, a mi hadiiskolánk padjai közé is elharsant a »Talpra magyar!« serkentő szózata: mi is mindnyájan, akik magyarán érezünk, rohanunk hazafelé!

Mert úgy nézz a szemem közé, hogy én is hozzájuk tartozom már. És meg vagyok róla győződve, hogy, magyar fiú létedre, te is velünk érzel és nem mulasztod el sem idejét, sem alkalmát, hogy mentül előbb nevezhessed magadat a magyar honvédsereg hősi katonájának.

Várlak - egyebet nem mondok!

Ölel hű rokonod s majdan fegyveres társad

Ferke.«

XXXIV.
Hazafelé.

Rózsinak időre volt szüksége, amíg a szívében háborgó érzelmek elültek. Azután odament a kapitányhoz és könnyező szemekkel köszönte meg neki atyai részvételét.

Pali is közeledett feléje, fontos kijelentéssel, amint mondá. De még jóformán belé se fogott a beszédébe, midőn nagyokat kezdett nyelni, torkát szűknek érezte, míg végre zokogásra fakadt maga is.

- Ejnye, ejnye, ellenőr uram - feddé őt tréfásan a parancsnok - nem kemény hajós emberhez illő a sírás.

- Oh, de mikor nekem külön okom van rá - felelé Pali. - Az én szívemben is sok izgalom torlódik össze. Mert nem csupán a hálaérzet feszíti keblemet, de meg az is, hogy én kapitány uramtól... búcsut akarok venni!

- Búcsut-e? Tán hogy Rózsikát elkísérjed a szülei hajlékba? Hiszen ezt megteszi a Pista gyerek is, te meg végig szolgálod az idődet.

Ekkor Pali kivonta zsebéből a Ferke levelét és átadá a kapitánynak.

- Hazám népe felbuzdult, hogy visszavívja ősi szabadságát - mondá lelkesen. - Én sem maradhatok el akkor, midőn minden épkézláb magyar fegyvert ragad és rohan a piros-fehér-zöld zászlók alá. Parancsnok uram, bocsásson haza engem is!

A kapitány arca elborult. Az ő szívében is csatára keltek az ellentétes érzelmek. Ő már akkor hírét vette, hogy az ő nemzete, a horvát, magyar testvérei ellen fegyvert ragadott. De elfojtotta magában lelke háborgását s röviden csak ennyit felelt:

- Nem állok ellen, nincs is hozzá jogom. Kapitányi esküm és szerződésem szigorú pontjai hajómhoz kötnek. Holnapig teljesen megrakodunk s viszlek titeket a Fekete-tengeren Várnáig. Onnan Isten segítsen tovább.

- De, hogy én is mennék ám, kapitány uram! - ugrott elő Pista. - Már most, hogy megint melléje vezérelt a jóságos Isten, dehogy hagyom el az én iframat! Megyek vele életbe-halálba - kiáltá a hű fiú. - Vigyen kérem, parancsnok úr, engem is!

A kapitány mosolyogva veregette meg a Pista vállát.

- Derék fiú vagy. Annál szívesebben is viszlek, mert így ketten lesztek a Rózsika oltalmára.

Ekkor előlépett Rózsika és sírva borult rá a kapitány kezére. Csak zokogni bírt, amely nyelv egyébként ékesebb szóló minden beszédnél.

- Hát én magamra maradjak végképen? - szólt elkeseredve az öreg pojáca. - A menazséria is éhen pusztult már el, mert nem tellett miből etetnünk szegény páráit. Odaveszett a szózatos papagály; kínjában már kétszer is megvedlett az anakonda-kígyó; egyetlen vadállatunk az áfrikai pudli-oroszlán, egy vándorló köszörüssel szökött meg, akinek segíti húzni a taligáját, amit az istenadtától nem is vehetek rossz néven, mert akár hogy oktattuk, nem tudott beletanulni a koplalásba. Elszéledt, pocsékká lett az egész menazséria, s mire kiszabadulnak gazdámék, hírmondója se marad az egykor, mint mi hirdettük, világhírű Hazdrubaldó-féle állatseregletnek és művésztársaságnak. Csak a fehér lovunk, az Eszmeralda, egyetlen tagja a híres gyüjteménynek, az marad meg. De idők jártával erről is lekopott a fehér festék s pókos lábai megint sárgára váltak, mint voltak csikókorában. Ne hagyjanak el, szegény öreg pojácát! Vehetik még hasznomat ott messze Magyarországon valahol, beválnék ott is apró kutya-kölykök tanítómesterének. Hát ez is csak valami. A Svihi is az én nevelésem. - fejezé be

mondókáját a pojáca, mellyel a társaság minden tagját megkacagtatá. Még a komoly kapitány is elmosolyodott a beszédjére.

- Jöhet velünk, öreg, csak előbb a vállalat romjait tegye bírói zár alá.

Midőn a boldog pojáca Paliékkal a züllött sátor elé ért, mely ott veszteglett valamely téren a nagy bazár közelében, Rózsika nem minden megilletődés nélkül köszönt el attól az élemedett paripától, mely hátát éveken át hűségesen és türelmesen bocsátá a kis művésznő talpai alá. Ott helyben, a piacbíró hozzájárulásával mindjárt magához is váltotta egy *szuvadzsi* (vízkereskedő) a vén paripát s nyomban rá is akasztotta duzzadó tömlőit, melyek foglalatát a szomjas *hamálok* (teherhordók) bőven kezdték fogyasztani.

* * *

Kedvező szél dagasztotta a »*Pelikán*« vásznait, midőn ez a kalmárhajó, kifeszítve vitorlaszárnyait, lassan és kecsesen, mint valami nagy hattyúmadár, lebegett ki az Arany-Szarv sűrü hajói közül. Apránkint elmerültek a mecsetek vékony, karcsú tornyai, a Hága-Szófia s a Mahmudje hatalmas arányai, el a cipruserdők, a kertek és paloták, még a parti dombok is, míg végre nagy kör gyűrüjében a »*Pelikán*« egymaga úszott a Fekete-tenger sötét vizein.

Negyednapra merültek föl előttük Várna hajdan erős falainak maradványai s az újabb erődítmények fokai.

Pista szorgos keresésének sikerült fölfedezni egy vontatóhajót, mely lóerővel igyekezett a Dunán fölfelé.

Másnap délre volt kitűzve az indulás.

Palit a bánat és boldogság vegyes érzete kezdte fojtogatni. Elváljon szeretett mesterétől, ez bánatba ejti. Ismét megláthatja hazáját, melytől oly rég elszakadt s ahol azok élnek, akiket szeret: szülei, rokonai, barátai - ez meg boldog érzettel tölti el.

Midőn négyen: Rózsika, Pali, Pista s az öreg pojáca, no meg ötödiknek Svihi, a nagy bárka felé igyekeztek: a kapitány megölelte Palit, mialatt sűrü hunyorgatással morzsolt szét egy könnyet bozontos szemöldökei alatt.

- Nem kérdezlek, mik a terveid. Elég tudnom, hogy megbékélve s megtisztulva térsz vissza szüleid hajlékába. Isten legyen oltalmazód. Magának meg, Rózsika, kit a végzetnek csodálatos intézkedése terel vissza az édesanya szerető keblére, mit kívánjak egyebet, mint azt, hogy a hosszú megfosztásért dús öröm szerezzen kettejöknek, önnek és aggódó édesanyjának, kártalanító s hosszantartó, nyugodt, derüs jövőt.

Pali és Rózsika mindketten sírva csókolták meg a kapitány érdes kezét; példájokat követték Pista és az öreg pojáca, ki szíve nagy boldogságában arra tett szent fogadást, hogy közibe áll a vontató lovaknak, hadd érjenek el mentül előbb a boldog Magyarországba.

Leghátul kullogott a matróz, a Níko, aki szintén annyi hűséget tanusított Pali iránt.

- Ellenőr úr, - mondá Palinak a vén hajóslegény - ha béke idején nálunk szerzett ismereteit és tapasztalatát arra akarja fordítani, hogy a tengerhez visszatér és szép három árbocost kanyarít maga alá, meg ne feledkezzék a nyugalomba vonult öreg Níkórul. Otthagynám a szárazföldi pihenőt, ami nem is való az ilyen vén tengeri farkashoz, s beállanék a hajójára kormányosnak.

- Szaván fogom, Níko bácsi! - mondá Pali, megölelve az öreget.

Ezzel a hazatérők odaeveztek a bárkához. Az elejébe ragasztott huszonöt izmos ló nekifeszült s a nehézkes alkotmány lomhán indult meg. A búcsuzó szavakat elröpíté a szél s meglobogtatá az istenhozzádot intő kendőket.

Lassankint az elmaradó »*Pelikán*« is elsülyedt a borus távolban.

XXXV.
Ismét otthon.

A leghosszabb útnak is csak vége szakad egyszer.

Már mikor a magyar Dunát érték, Pista arra vállalkozott, hogy ő rövidebb úton kerülne el a terennyei pusztára, ami abból a végből volna jó, hogy tán ezen az úton készítené el a tekintetös asszonyt a váratlan vendég fogadására. A hirtelön örömnek tán még kárát is vallaná.

- Tudom én errefelé a járást, éjnek évadján is oda trafálnék - mondá nagyvidáman a vállalkozó Pista. - Iframék osztán szépszerivel-módjával a nyomunkon jönnének. Mert hogy ez a vén ugrifüles pojáca is velem tart. Igaz-e?

- Persze hogy, persze hogy! - újjongott az öreg.

Tolna vidékén elváltak. Pali számítása szerint úgy állapodtak meg, hogy másnap délben köszöntenek be a régi portára.

* * *

Már útközben föltűnt Pistának szokatlan élénk mozgalma az országútnak, úgy hogy szíve szerint el sem igen tünődhetett a régi határon, az ismert vidéken, még azon se, hogy a szilparti jegenyék között a legszélső, amely akkor jóformán csak afféle kölyök-csemete volt, mennyire nekisudarasodott azóta, hogy maga messze járt.

Hangos újonc legények víg nótázással hajtottak a megye székhelye felé, ahol a csoportosítás, osztályozás, az igazi sorozás történt. Fakó szekerek teli ifjakkal megrakodva kísérő szülékkel s rokonokkal. Mindegyik szekérben egy szál cigány, akit a bandájától elválasztottak, hogy vagy a klarinétot fújja, vagy hegedüljön egymagában, nemes függetlenségben a többitől, amely furaság csak emelte a vidámító hatást, mely a legharsányabb kurjantásokban nyilalt világgá.

Pista akár mindjárt közibéjük állott volna, ha vállalt kötelessége nem űzi-hajtja a régi porta felé, melynek falain belől egy édesanya még e pillanatban is keseregve nem jártatná emlékezetét drága, elveszett gyermekén.

Amint Pista az úri lak tornácába lépett - csak ekkor döbbent meg igazában kényes vállalkozása fölött.

Hátha még tudta volna, hogy nem csupán a Rózsika, de a Pali édesanyjával is fog esni találkozása a régi kastélyban. Ami úgy történt, hogy - amit már most árulhatok el - a Pali édesapja, mint amúgy is katonaviselt ember, magasabb tiszti ranggal lépett be a magyar nemzeti hadseregbe s már ez idő szerint ott szervezte ezredét valahol a Tisza partján.

Hát ott ácsorgott Pista a széles ambituson s ugyancsak váltogatta a lábát nagy zavarában, mikép is fogjon hozzá küldetésének teljesítéséhez.

Ebben a nehézségben megsegítette őt az alsó udvar, melynek népe az ő jöttére ugyancsak megélénkült.

Első volt a Boris asszony, a kulcsárné, aki ráismert a jövevényre. Eleinte habozott ő is, meg-é merje szólítani annak, akinek ismerte.

- Ha nem csalódok, nem urasága a Czirok Pista, aki itt gyerekeskedett közöttünk? No ha az, akkor bujjon a maradhatatlan irhádba a szili sárkány, mért hogy annyi bánatot szöröztél szegény jó szülédnek, aki most az urával, a te apáddal van oda a magyar táborban.

Pista szinte beletámolygott ebbe a fogadásba, melynek inkább a kedveskedő jóakaratát érezte ki, mint keserű hibáztatását. Örülni is, bánkódni is szeretett volna egy végben. De észbe kapott, mert elég fontos volt a feladat, amely várta.

- Az Ágnyes tekintetes asszonynak vinnék hírt, ha elejébe léphetnék. Vajjon itthon érem-é, Boris néni?

- Persze, hogy itthon - felelé az öreg kulcsárné. - Ott gondozza, ápolja a testvérhugát. Nagy beteg az istenadta; de addig, azt mondja, nem bír meghalni, valameddig nem ölelte meg még egyszer az ő Pali fiát. Pedig tudja a Mindenható, hol csavarog az még most is!

- Sokkalta közelebb van az, mint ahogy sejti, Boris néni - felelé Pista. - Hásze épp azt jöttem jelönteni, hogy készüljenek el mind a ketten mindkettőnek a fogadására.

Az öreg Boris asszony erre a váratlan hírre majd kiejtette kezéből a tejfölös fazekat, mert hogy épp köpülni készült.

- Ne beszélj te! - riadt rá Pistára. - Eszödön jársz-e igazán, vagy tán hogy mögáporodott az agyvelőd?

- Mind az utolsó hangig mind színigazat beszélek én, Boris néném! - mond Pista.

- Hát itt ez az idegöny melletted, ki légyen? - kérdi Boris néni, amint meglátta a vén pojácát, aki ott az eperfa alatt huzgálta ki a fejét a lapockái közül és ugyancsak nézelődött. Nagyon megtetszhettek neki az ősnemesi udvarház, a gazdag virágzásba borult rózsabokrok, a nagy dísz, rend és tisztaság.

- Ezt csak úgy hoztam magammal, a Pali úrfinak lesz a kutyamosója.

- Még hogy ilyesmire is gondol az úrfi! - kiált föl feddő hangon a kulcsárné. De ugyanebben a pillanatban éles hang hallszott a folyosó felől.

- Ki ez a legény? Meg az az öreg ott? Mit keresnek?

Az Ágnes néni szava volt.

- No Pista, most vágd ki a rezet! - bíztatá magát a legény. - Kezit csókolom, hásze én vagyok a Pista gyerek, aki az iframmal együtt szegődtem el komédiásnak Fiumába. Hát ő vele gyüttem haza, oszt' hozzuk a... hozzuk magunkkal a... a kisasszonykát is, kezit csókolom.

Erre nagyot lélekzett Pista, mint aki valami súlyos tehernek vetette el a gondját.

Ágnes néni az ambitus vasrácsába fogózkodott. Szédülés környékezte s attól félt, hogy ott menten lerogyik.

- Mit beszélsz, te fiú? Miféle kisasszonyt emlegetsz te?... - kérdé elhalványodva az agg hölgy s a közel pamlagra hanyatlott.

- A tekintetös asszonyom lányát emlögetöm... a Rózsika kisasszonyt... azt, akit elloptak a cigányok, míg a dadája odajárt táncolni, oszt véletlenül akadtunk rá... oszt kivátottuk... oszt itt van, elhoztuk, kezit csókolom.

Ágnes néni elsikoltotta magát s felugrott a pamlagról.

- Jaj te fiú! - mondá. - Hol vagy? Ide gyere!

És belekapaszkodva a Pista két fülébe, magához rántotta s fejbe-agyba csókolta. - És most gyere!

Ágnes néni magával vonszolta a fiút s be a nagyobbik kerti szobába. A váratlan hírrel nem akarta megijeszteni az ő beteg testvérét, s ezért óvatosan mondá:

- Nézd csak édesem, kit hoztam. A Pistát hoztam. Aki a te Pali fiaddal távozott el hír nélkül. És íme visszakerültek. De most te szólj, Pista: honnan és mikorra érkeznek?

- Tán bizony azóta itt is vannak - mondá a fiú.

Épp e pillanatban egy kocsi robogva fordult be az apró kavicssal telehintett virágos udvarra. Az alsó udvar népei, akik már tudták a dörgést, mind egy csomóba verődve siettek az érkezők elé.

A kocsiból elsőnek egy nyalka ifjú szállott ki, tengerészi rendi ruhában. Fiatal, karcsú, szőke hölgyet segített le, aki alig bírt megállni a lábán, annyira remegett.

Fehérhajú agg nő vánszorgott eléje, aki némán nyujtotta előre karjait. Pista támogatta, hogy el ne bukjék ott az útban. A szótalan agg nő sáppadt arcán két nehéz könnycsepp szivárgott alá. Pali karjával fogta fel a leánykát s őrizte meg az elhanyatlástól.

- Te vagy-é igazán, vagy az én álmom vált-é valóra?... - rebegé az öreg hölgy. - A szemem ha nyomra nem vezet is, de megszólal a lelkem, hogy te vagy, hogy te vagy az én drága, az én egyetlen leányom... az én aranyos kis Rózsikám.

S a két nő, anya és gyermeke, zokogva szakadtak az egymás nyakába.

- Hadd tapogassalak, hadd érezzelek, hadd hallom szíved dobogását! Hadd érezzem kezed melegét, szívjam hajad illatát, halljam hangodat... beszélj, beszélj!

S a gyermek feje szótalan nyugodott édesanyja kebelén.

Köröskörül csöndes zokogásra fakadt az udvari cselédség.

- Mindig is erősen hittem én, - mondá Boris asszony - hogy lesz még találkozás itt alant a földön. Csakhogy megérhettem ezt a boldogságos viszontlátást! De hát mit szóltok a Pista gyerekhez? Egész úrfivá nevelődött az idegenben!

* * *

Közben a kerti szobában szintén megható jelenet folyt le.

Ágnes néni bejelentő szavaira a beteg megfordult ágyában. Állandó gyöngélkedése miatt testvérhugánál tartózkodott, mivel férjére a nemzeti hadsereg szervezése körül kiváló föladat nézett.

- Jaj be kár, hogy fölébresztettél boldog szendergésemből! Olyan édeset álmodtam: Pali fiam játszott az ölemben.

- Folytathatod boldog álmodat, édes hugom. Ez a hosszú legény itt az ágyad előtt, ez a te fiad, a te Palid!... - mondá Ágnes néni, megölelve szenvedő testvérét. - De már az öledben nem igen férne el.

Pali édesanyja szinte elvilágosodott mosolygással nyujtá ki lesoványodott fehér karjait. Neki álom volt ez a jelenet. Meg sem lepődött rajta, fogadta mint magától értetődőt. Szemei lecsukódtak s arcának derüjén az üdvösség fénye verődött vissza.

Pali térdre borult a szenvedő ágya előtt, kinek könnyezve csókolta lehanyatlott karjait.

- Bocsáss meg, drága édesanyám!

A szomszédszobában a másik édesanya fűzte tovább éber álmának boldog látományait. Az ő tulajdon gyermeke, a testéről testedzett, lelkéről lelkedzett édes vére símult arcához s leborulva előtte, fejével a térdjei közé temetkezett.

- Oh áldott, oh áldott! - mondá reszketeg hangon. - Hát csakugyan téged érintelek, a te kezedet érinthetem, én imádott szegény kis lányom! S most beszélj, beszélj, beszélj!

Midőn sírással s nagy ritkán mosolygással váltakozó történetét mondá el Rózsika, újabb élénkség támadt az udvaron: lódobogás, harsány beszéd.

- Itthon van-e Pali úrfi? - kérdé egy ifjú lovaskatona az udvar közepébe szökkenve paripáján.

A kérdezett a folyosón megjelent.

- Szervusz Pali! Téged várlak.

- Te vagy Ferkém? - válaszolá Pali. - No nézze meg az ember, milyen deli katonává lettél!

- Talpra magyar, hí a haza! Itt az idő, most vagy soha! - szavalá nagylelkesen Ferke barátunk. - Lovad vár az istállóban... nincs veszteni való időd.

Ferke leszállt a nyeregből s egy fiatal katonának dobta oda a lova kantárszárát. Aztán ölelkezett a két régi jóbarát.

- A legényem azt beszéli, hogy téged régóta ismer - mondá Ferke a sötétképű legényre mutatva rá, aki szintén leszállva, most a gazdája s a maga lovát jártatá.

- Nini, a Böllér Jóska!

S elfeledve a legénynek régi fiúkori gonoszságát, midőn az ő csínytevéséből bukott alá Pali a szilasberényi templom tornyának lépcsőfokairól, kezét barátságosan nyujtá oda Jóskának s őszinte barátsággal szorította meg.

- Most nincs idő a haragtartásra, mikor veszedelemben a haza. Békében legyünk, akik harcot akarunk vívni a szabadságért! - szólt Pali.

Beléptek az istállóba, ahol Böllér Jóska hamarosan nyergelt, hogy Palival megtehessék a próbalovaglást.

Midőn hárman robogtak fel s vágtattak ki a füzesérre, az öreg pojáca tartóztató karjaiból kiszökve, egy kis kutya víg kaffogással ugrálta körül a csoportot. A Svihi volt.

Harmadnap mind a négyen: Pali, Ferke, Pista és Jóska a táborba vonultak.